

“DET ENDER I EN TRAGEDIE FOR OS ALLESAMMEN”

En kvalitativ undersøgelse af volds- og kontrolregimer
forinden et partnerdrab

**AALBORG
UNIVERSITY**
Student Report

Kandidatuddannelsen i Krimonologi - Aalborg Universitet
Karen Agerholm Bjerre Basse
Runa Sofie Svane Qvist
Vejleder: Sune Qvotrup Jensen

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at samtlige af gruppens medlemmer egenhændigt og selvstændigt har udformet dette speciale. Alle citater i teksten er markeret som sådanne og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Vi er bekendte med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og vi har læst Aalborg Universitets regler på:

<https://www.aau.dk/uddannelser/studievejledning/regler/plagiat>

Vi er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og kan ende med bortvisning. Endelig står vi inde for, at antal tegn anført påforsiden stemmer overens med virkeligheden

ABSTRACT

Our master's thesis investigates the violence and control techniques in intimate partner relationships preceding partner homicides, where a man kills his current or former partner. The study further examines whether the perpetrator's cultural background influences the manifestation of these techniques.

We conducted our research through a document analysis of court records from 18 Danish partner homicide cases between 2017 and 2022. The techniques used by the perpetrators were identified using Evan Stark's theory of Coercive Control and Margunn Bjørnholt's theoretical contributions on violence and power in relationships in egalitarian countries. Anja Bredal's perspectives on patriarchal societal and family structures are employed to explain the variations in violence and control techniques among perpetrators.

The findings reveal a range of techniques, such as physical violence, threats, isolation, control, degradation, manipulation of love ideals, ideals about the child's best interest, and gendered power dynamics, preceding a partner homicide. There are both similarities and differences in the occurrence and expression of these techniques among minority and majority perpetrators. Fundamental similarities are the use of threats, isolation, degradation, control over basic necessities, and the manipulation of ideals, with the techniques collectively forming various regimes in which women are trapped, understood as attempts to dominate and control the woman. Differences include the variation of these regimes according to the perpetrator's cultural background, with regimes among minority perpetrators often appearing more violent and direct, while those among majority perpetrators appears subtler and more hidden. This variation in violence and control techniques is explained using the concepts of classical patriarchal and post-patriarchal societies.

Forord

Dette speciale markerer afslutningen på vores kandidatuddannelse i kriminologi ved Aalborg Universitet. Arbejdet har været både udfordrende og lærerigt.

Vi vil gerne takke kandidatuddannelsen og medarbejdere, både for den generelle støtte løbende i processen og for at bidrage økonomisk til indhentningen af data. Dette har været essentielt for udarbejdelsen af specialet. Vi vil dernæst takke vores vejleder, Sune Qvotrup Jensen, for den store hjælp og konstruktive vejledning gennem hele forløbet, som har hjulpet os med at navigere i de udfordringer, vi har stødt på. Tak for engagementet.

En tak skal også lyde til vores familier og kærester, der har støttet os hele vejen.

Karen & Runa

Indholdsfortegnelse

1 PROBLEMFELT	1
1.1 INDLEDNING	1
1.2 EKSISTERENDE FORSKNING	2
1.2.1 Perspektiver på området.....	3
1.2.2 Referencegrupper.....	4
1.2.3 Karakteristika for IPH-gerningsmanden.....	4
1.2.4 Psykisk partnervold og gerningsmandens adfærd.....	6
1.2.5 Fysisk partnervold	6
1.2.6 Motiv	7
1.2.7 Orienteringer og kognitioner	8
1.2.8 Partnerdrab som en proces	8
1.2.9 Voldens forskellige udtryk.....	9
1.2.10 Mangel på kvalitativ forskning i en dansk kontekst	10
2 PROBLEMFORMULERING	10
3 FORSKNINGSDESIGN	10
4 METODE.....	11
4.1 FORSKNINGSSTRATEGI	11
4.2 ANALYSEMETODE: TEMATISK ANALYSE	12
4.3 DATAGRUNDLAG OG DATAINDSAMLING	12
4.3.1 Datagrundlag.....	13
4.3.2 Afgrænsning, frasortering og inklusion af sager	13
4.3.3 Dataindsamling: Sager fra Domsdatabasen.....	14
4.3.4 Dataindsamling: Tidligere aktindsigt.....	15
4.3.5 Dataindsamling: Aktindsigt ved politiet og retterne	15
4.4 ANALYSESTRATEGI	16
4.5 KVALITETSKRITERIER.....	18
4.5.1 Intern validitet.....	18
4.5.2 Studiets generaliserbarhed	20
4.5.3 Ethiske overvejelser	21
5 TEORETISK BAGGRUND	22
5.1 TEORETISK RAMMESÆTNING: DET FEMINISTISKE PERSPEKTIV OG PATRIARKATET	22
5.2 EVAN STARK: COERCIVE CONTROL	24
5.3 MARGUNN BJØRNHOLT OG ANJA BREDAL: VOLD I NÆRE RELASJONER I ET MANGFOLDIG NORGE.....	26
5.3.1 Bjørnholt: Vold, Kjærlighet og makt i likestillingslandet.....	26
5.3.2 Anja Bredal: Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold.....	28
6 ANALYSE	30
6.1 VOLDS- OG KONTROLTEKNIKKER.....	31
6.1.1 Fysisk vold	31
6.1.2 Intimidering: Trusler, degradering og overvågning.....	33
6.1.3 Isolation.....	39
6.1.4 Kontrol.....	40
6.1.5 Børn som middel til kontrol over kvinden.....	42

6.1.6 Misbrug af idealer om kærlighed.....	45
6.1.7 Ansvarstagende omsorg.....	48
6.1.8 Separation.....	49
6.1.9 Opsamling.....	51
6.2 KLASSISKE- OG POST-PATRIARKALSKE FAMILIESYSTEMER.....	54
6.2.1 Klassisk patriarkalske familiesystemer.....	55
6.2.2 Post-patriarkalske familiesystemer.....	60
7 DISKUSSION	64
8 KONKLUSION	70
LITTERATURLISTE	72

1 Problemfelt

1.1 Indledning

Vold i nære relationer, herunder partnerdrab, udgør et betydeligt socialt og sundhedsmæssigt problem, der årligt berører millioner af individer verden over (WHO 2024; Becker et al. 2021:2328). Definitionen af partnerdrab varierer i forskningen, men generelt forstås det som drab på en intim partner, hvilket omfatter tidligere eller nuværende ægtefæller, samlevende, kærester eller personer, der dater (Justitsministeriet 2024:2; Nicholaidis & Paranjape 2009:22; Valabdass et al. 2021:1; Slashinski et al. 2003:9,11). Mere end hvert tredje drab på kvinder på verdensplan begås af en nuværende eller tidligere intim partner (WHO 2024; Stöckl et al. 2013:859; Abrunhosa et al. 2021:12974), og andelen af kvinder dræbt af en intim partner estimeres til at være betydelig højere end andelen af mænd (Stöckl et al. 2013; Justitsministeriet 2024). Danmark er ingen undtagelse i denne statistik. I perioden 2017-2021 var partnerdrab et relativt stabilt fænomen med 8-11 drab årligt, hvilket gør det til den næst hyppigste forekommende enkeltstående drabstype i Danmark (Justitsministeriet 2024:2). Af disse partnerdrab var 83% af ofrene kvinder, dræbt af en mandlig partner, hvilket gør partnerdrab til en af de drabstyper med den højeste andel kvindelige ofre (Justitsministeriet 2024:46). Denne kønsfordeling, samt meget forskning på området, illustrerer derved at partnervold og -drab tyder på at udgøre et kønnet problem verden over (Taylor & Jasinski 2011; Enander et al. 2021 A & B).

Samfundets syn på vold mod kvinder har ændret sig gennem tiden. Tidligere blev vold i nære relationer betragtet som et privat anliggende, hvor volden ofte blev bagatelliseret og negligeret. Et tydeligt eksempel på dette er den såkaldte "ægtefællerabat", som eksisterede indtil 2009. Denne retspraksis tillod gerningspersoner, der blev dømt for drab på deres partner, at få en strafnedsættelse på to år (Vaaben & Thomsen 2023:22-25; Bredal et al. 2020:9; Bredal 2020:50-51). Dette afspejlede en opfattelse af partnervold og -drab som mindre alvorligt, hvilket i praksis kunne signalere en accept eller forståelse af vold i hjemmet. Nu anerkendes partnervold i højere grad som et strukturelt problem, hvilket blandt andet ses gennem en ny straffepraksis, hvor ægtefællerabatten er blevet afskaffet, og hvor stalking og psykisk vold er blevet særskilt kriminaliseret. Derudover er der i alle politikredse oprettet specialiserede teams, der skal løfte behandlingen af sager om vold i nære relationer, samtidig med at videreuddannelsestilbud i politiet er blevet styrket på området (Justitsministeriet 2024).

De seneste år har der i Danmark været et større politisk fokus på partnerdrab som en kønnet problematik og som et særskilt fænomen. Regeringen har siden 2002 udkommet med

handlingsplaner mod vold mod kvinder (LOKK u.å.), hvoraf det først var i 2022, at handlingsplanen havde et specifikt fokus på partnerdrab. Her anerkendes det, at drabene kan forebygges, fordi der ofte vil være faresignaler som fysisk og psykisk vold forud for drabet. I den seneste "*Handlingsplan mod partnervold og partnerdrab 2023-2026*" fra 2023 påpeger minister for ligestilling, Marie Bjerre, at vi "*ikke [har] taget partnervold og partnerdrab seriøst nok og ikke sat effektivt nok ind.*" (Regeringen 2023:5) og derudover, at volden både er et ligestillings- og et samfundsproblem, som vi som samfund skal være bedre til at forstå og genkende (Ibid). Handlingsplanen inkluderer 26 initiativer, hvoraf et af disse handler om at højne vidensniveauet om relationen mellem offeret og gerningspersonen (Ibid:8,19). Særligt dette initiativ aktualiserer vores speciale, idet vi i dette studie vil undersøge volds- og kontrolteknikker i parforhold, hvor manden slår sin tidligere eller nuværende partner ihjel. For læsevenlighedens skyld vil vi i undersøgelsen benytte følgende forkortelser for:

- Gerningsmand(en) = GM('en)
- Gerningsmænd(ene) = GM('ene)
- Gerningsperson(er/ne) = GP('er/ne)

1.2 Eksisterende forskning

I dette afsnit benyttes blandt andet fund fra et tidligere semesterprojekt, hvor et systematisk litteraturreview over karakteristika ved partnerdrab og GM blev udarbejdet (Basse & Qvist et al. 2023). Derudover har vi suppleret det tidligere review ved at fremsøge nyere og relevant litteratur på området, således at det belyser aspekter særlig relateret til denne undersøgelse. Det supplerende review er selektivt udvalgt ud fra relevans, og er således ikke udtømmende for al eksisterende litteratur på området. Reviewet er baseret på en systematisk søgning på fem udvalgte databaser: Aalborg Universitetsbibliotek, Social Science Database, SAGE Journals, ResearchGate og APA PsycNet, der alle indeholder forskning indenfor det kriminologiske genstandsfelt. I første omgang blev der fremsøgt litteratur gennem engelske termer i forskellige kombinationer: *IPH*, *intimate partner homicide*, *homicide*, *murder**, *kill**, *IPV*, *intimate partner violence*, *IPA*, *intimate partner abuse*, *domestic violence*, *intimate partner**, *wife**, *girlfriend**, *characteristic**, *dynamic**, *relationship**, *risk factor** og *violence*. Samme søgning blev foretaget på dansk.

1.2.1 Perspektiver på området

Med henblik på at belyse specialets problemstilling, vil der i det følgende blive gennemgået eksisterende national og international forskning i relation til partnerdrab. Dette med formålet om at opnå en bred forståelsesramme af fænomenet, herunder hvilke dynamikker og faktorer eksisterende litteratur på området finder i relation til partnerdrab. I international forskning benævnes partnerdrab som *intimate partner homicide* (IPH), partnervold som *intimate partner violence* (IPV) og andre typer drab som *non intimate partner homicide* (non-IPH). Disse forkortelser vil ligeledes blive benyttet i det følgende afsnit.

Det ses i litteraturen, at forekomsten af IPH *overordnet* forklares med afsæt i to forskellige forløb. Dette betyder dog ikke, at den ene tendens udelukker den anden, men at begge forløb er relevante i forklaringen af IPH.

Det *første* perspektiv finder, at IPH optræder som en pludselig eller uventet begivenhed, uden en tidligere historie med voldelig adfærd. Litteraturen, der støtter dette perspektiv, antyder, at mentale udfordringer hos GP'en eller at kontekstuelle og/eller situationelle faktorer, såsom krise eller stress, kan føre til at GP'en mere pludseligt begår partnerdrab (Cunha & Gonçalves 2019:2577). Eksempelvis finder Boxall et al. (2022:10) i deres studie af IPH-GM, at en subgruppe af disse viste lave niveauer eller en fraværende forekomst af aggression og voldelig adfærd. GM'ene var i lange, harmoniske forhold, indtil en livsstressor udløste en forringelse af deres trivsel, som i kombination med en konflikt førte til beslutningen om at dræbe offeret. Lignende finder Elisha et al. (2010:506-507), der i studiet kan dokumentere en typologi over IPH-GM, hvor to af subtyperne ikke anvender vold mod sin intime partner, og hvor drabet blev udløst af partnerens ønske om at forlade GM'en eller tabet af familiens ramme.

Det *andet* perspektiv anser IPH som en kulmination af en historie med vold, hvorfor IPH her ikke i sig selv anskues som et særskilt fænomen fra IPV. At IPH i nogle tilfælde ikke kan anses som et særskilt fænomen finder støtte i flere studier, der viser, at en væsentlig karakteristika/risikofaktor ved IPH er tidligere partnervold (Cunha & Goncalves, 2016, 2019; Abrunhosa et al. 2021; Campbell et al. 2003:1089), hvorfor partnerdrab kan anses for at være en kulmination af en historik med vold i forholdet. Hertil finder studiet af Elisha et al. (2010:506-507) en subtype af IPH-GM, som begår intime partnerdrab efter en eskalerende konflikt med deres partner, hvilket resulterer i mordet som et middel til at straffe hende. De finder, at volden anvendes som det primære middel til at opnå materielle og følelsesmæssige fordele, og mordet ses som en eskalering af den tidligere vold i forholdet. Lignende finder Boxall et al (2022:8-10) i deres studie af IPH-GM, hvor særligt en subtype

af IPH-GM, begår fysisk partnervold mod offeret og hvor mordet anses som en eskalation heraf. Begge forløbsperspektiver finder støtte i litteraturen, hvilket indikerer, at IPH-GP'erne ikke udgør en homogen gruppe. Denne erkendelse af diversiteten blandt IPH-GP'er, kan skabe et bedre grundlag for nuancerede analyser, der formår at indfange IPH-fænomenet.

1.2.2 Referencegrupper

I forskning på partnerdrabsområdet er der et omfattende spektrum af international og national forskning. En observeret tendens i denne forskning er anvendelsen af forskellige referencegrupper i forsøget på at kortlægge IPH-GM'ens karakteristika og specifikke faktorer relateret til drabet. Eksempelvis inkluderer nogle studier sammenligninger mellem IPH- og IPV-GP'er for at belyse, om de, der begår partnerdrab, er de samme som dem, der begår vold i parforholdet (Cunha & Goncalves, 2016; Cunha & Goncalves 2019; Abrunhosa et al. 2021). Andre studier sammenligner mandlige og kvindelige IPH-GP'er for at undersøge eventuelle forskelle mellem kønnene (Vatner et al., 2018; Caman et al., 2016; Matias et al., 2020; Carlsson et al., 2021). Yderligere undersøgelser anvender non-IPH-GP'er som referencegruppe i forhold til IPH-GP'er for at analysere forskelle i dynamikker og karakteristika forbundet med disse to typer drab (Thomas et al. 2011; Juodis et al. 2014; Caman et al. 2017; Caman et al. 2022; Eriksson et al. 2022; Justitsministeriet 2024). Anvendelsen af forskellige referencegrupper i studier af partnerdrab understreger fænomenets kompleksitet og er essentiel i bestræbelsen på at kontekstualisere og udlede særtræk ved fænomenet. Kontrolgruppemetoden har på denne måde været central i udviklingen af områdets viden om partnerdrab, idet denne gør det muligt at isolere og analysere specifikke træk ved IPH, hvilket er fundamentalt for at forstå og evaluere fænomenet retmæssigt.

1.2.3 Karakteristika for IPH-gerningsmanden

Størstedelen af forskningen på området har identificeret individuelle, kontekstuelle, kliniske og sociodemografiske karakteristika hos IPH-GP'en. De primære fund relateret til IPH-GM'en uddybes i det følgende.

1.2.3.1 Sociodemografiske karakteristika

Litteratur på området finder, at IPH-GP'er generelt er mere konventionelle i henhold til beskæftigelse sammenlignet med andre referencegrupper (Eriksson et al. 2022; Caman et al. 2017; Dobash et al. 2007, Caman et al. 2017; Thomas et al. 2011:291). Dobash et al. (2007) finder i deres studie, der sammenligner karakteristika mellem IPH-GM og IPV-GM, at der er afgørende forskelle mellem de to

GM, hvor IPH-GM'ene var mindre socialt udsatte med hensyn til uddannelse og beskæftigelse samt en minimal kriminalitetshistorik. Lignende finder Caman et al. (2017) i et studie, hvor de sammenligner forskelle mellem IPH-GM og non-IPH-GM i Sverige. Resultaterne viser, at IPH-GM'ene var mere tilbøjelige til at være i beskæftigelse og til at have en bolig, hvilket indikerer at IPH-GM i relation til beskæftigelse og boligforhold, fremstår mindre socialt udsatte end non-IPH-GM (Caman et al. 2017:309-310), hvilket ligeledes støttes af andre studier (Thomas et al. 2011:291). I en dansk kontekst finder Rye et al (2019), at lidt over halvdelen af IPH-GM var uden for beskæftigelse (Rye et al. 2019:44). Trods der i litteraturen findes støtte til at IPH-GM'en er mere konventionel end referencegrupperne, finder Carlsson et al. (2021), i deres studie, hvor de sammenligner IPH-GM med den generelle population i Sverige, at omtrent halvdelen af IPH-GM'ene var uden for beskæftigelse, mens arbejdsløsheden var 20,6% blandt kontrolgruppen (Carlsson et al. 2021: 10). Dette indikerer, at IPH-GM'en på trods af at fremstå mere konventionel end relevante referencegrupper, dog forsat anses som socialt udsat set i relation til den almene befolkning.

1.2.3.2 Kriminalitetshistorie

Det er i litteraturen blevet dokumenteret, at lidt under halvdelen af IPH-GP'erne havde en historik med tidligere kriminalitet, hvilket ofte ikke adskiller sig signifikant fra referencegrupperne af IPV-GP'er og kvindelige IPH-GP'er (Abrunhosa et al 2021:2983; Cunha & Goncalves 2019:2583; Caman et al. 2016:29-30; Sebire 2017:1486; Justitsministeriet 2024:47), på nær et studie af Caman et al. (2016:29-30), der finder, at de kvindelige IPH-GP'er har en større sandsynlighed for tidligere at have begået kriminalitet (77% vs. 47,2%). I et dansk studie af Rasmussen et al. (2016:23) fandt de dog en lavere andel, hvor en tredjedel af IPH-GP'erne tidligere var dømt for kriminalitet. I relation til referencegruppen, non-IPH-GP'er, tyder det dog på, at IPH-GP'en i gennemsnit havde mindre problemfyldte baggrunde med hensyn til kriminalitet, på trods af at cirka halvdelen af IPH-GP'erne havde mindst én tidligere dom i deres liv (Caman et al. 2017:310-311; Eriksson et al. 2022:392; Justitsministeriet 2024:47).

1.2.3.3 Selvmord

I litteraturen er selvmord og/eller forsøg herpå endvidere blevet identificeret, som en karakteristika ved IPH-GP'er. Flere studier finder at omtrent en fjerdedel af IPH-GM'ene begik selvmord efter partnerdrabet (Caman et al. 2016:29; Caman et al. 2017:311; Caman et al. 2022:6; Matias et al. 2020:81; Sorrentino et al. 2022:7-9; Leth 2009:200) og at selvmordstanker er en væsentlig risikofaktor ved IPH (Cunha & Goncalves 2019:2582). Selvmordstanker er ligeledes blevet

dokumenteret som et karakteristikum ved danske IPH-GP'er, hvor Rye et al. (2019:46) finder, at over halvdelen af GP'erne mødte kriterierne for selvmordstanker, der indebar tanker og trusler om selvmord eller faktiske forsøg på selvmord før parterdrabet. Justitsministeriet (2024:50) bemærker hertil i deres danske studie af retsdokumenter fra partnerdrabssager, at 15% af GM'ene havde udvist en eskalerende adfærd op til drabet, hvor de havde truet med at begå selvmord.

1.2.4 Psykisk partnervold og gerningsmandens adfærd

Litteraturen på området viser, at kontrollerende adfærd, stalking og trusler på livet eller med våben, er betydelige risikofaktorer for IPH (Matias et al. 2020:482; Cunha & Concalves 2016:240-241; Spencer & Stith 2020:535; Caman et al. 2016:29-30; Cunha & Gonçalves 2019:2582; Campbell et al. 2007; Enander et al. 2021 B:502; Rye et al. 2019; Dobash & Dobash 2011:123; Matias et al. 2021). Tilsvarende finder Justitsministeriet (2024:48-49), at omtrent halvdelen af GM'ene havde udsat offeret for trusler, og en tredjedel havde udsat offeret for stalking og social kontrol. I et andet dansk studie af 30 IPH-GM, finder Rasmussen et al. (2016:37), at omtrent to tredjedele af IPH-GM'ene havde udøvet psykisk vold, der kom til udtryk i form af stærk dominans/kontrol, udadreagerende jalousi, dødstrusler, isolering og ydmygelser af offeret. Dobash et al. (2007) finder desuden, at IPH-GM er mere tilbøjelige til at være *possessive* og jaloux end IPV-GM. I et andet studie af Dobash & Dobash (2011) bemærker de, at konflikter samt træk såsom possessiveness, jalousi, fremmedgørelse og adskillelse synes at være mere fremtrædende i partnerdrabssager. Trods øget possessiveness, jalousi og midlertidige adskillelser er almindelige i de fleste *abusive* forhold, tyder forskning af Dobash & Dobash samt flere på, at denne kombination af faktorer er særligt fremtrædende i de sager, hvor mænd begår IPH (Dobash & Dobash 2011:124; Enander et al. 2021 A:67). Dobash & Dobash (2011) fandt endvidere gennem analyser af IPH-GM'enes udsagn og officielle sagsakter, at IPH-GM'ene ofte havde flere problemer i relationen til kvinder. Disse problemer indebar afbrudte forhold, konflikter i forholdet, og indvendinger mod kvindens familie og venner. I studiet finder Dobash & Dobash (2011), at 75% af mændene blev opfattet af fagfolk som værende udfordrede i deres relationer til kvinder. Dobash og Dobash (2011) fremhæver endvidere, at de fleste af parforholdene var præget af konflikter og blev i sagsakterne karakteriseret af fagfolk som underlagt IPH-GM'ens kontrol (Dobash & Dobash 2011:122-123).

1.2.5 Fysisk partnervold

Fysisk partnervold er i litteraturen blevet identificeret som en væsentlig risikofaktor for IPH, hvor flere studier finder, at omtrent halvdelen af IPH-GM'ene havde været voldelige over for kvinden, der

senere blev offer for partnerdrabet (Caman et al. 2016:29; Sorrentino et al. 2022:6; Eriksson et al. 2022:11; Cunha & Concalves 2016:241-244; Vatner et al. 2018:798; Matias et al. 2020:482). At denne risikofaktor ofte gør sig gældende ved IPH-GM'ene har medført, at disse to fænomener ofte undersøges i litteraturen under samme paraply (Goussinsky og Yassour-Borochowitz 2012:554). Hertil har nogle studier undersøgt forskelle mellem GM, der begår vold og GM, der begår dødelig vold. Studierne dokumenterer at, GM'ene deler karakteristika, men også adskiller sig. Eksempelvis er IPH-GM'ene ofte ældre (omkring 40 år), suicidale, har intentioner om at begå mord, har truet offeret på livet og at offer og GM har været/er separeret (Abrunhosa et al. 2021; Cunha og Gonçalves 2019; Cunha et al. 2016). Goussinsky og Yassour-Borochowitz (2012) finder endvidere at mænd, der dræber sin intime partner, adskiller sig fra IPV-GM i forhold til de følelser, der udløser denne type vold, omstændighederne, der fører op til det, og sindstilstanden der kendetegner det.

1.2.6 Motiv

Flere studier inden for partnerdrab viser, at separation fra offeret og/eller offerets udtrykte ønske om separation, udgør en betydelig motivation for drabet (Carlsson et al. 2021:13; Sorrentino et al. 2022:6; Matias et al. 2020:483; Cunha & Goncalves 2016:246; Spencer & Stith 2020; Rye et al 2019:50; Leth 2009:202; Rasmussen et al. 2016:36; Justitsministeriet 2024:27). Carlsson et al. (2021:13) finder hertil at GM'en var mere tilbøjelig til at dræbe sin kvindelige partner, når hun gik fra ham. I en dansk kontekst, finder Rasmussen et al. (2016:36), at kvindelige ofre er i særlig høj risiko for at blive dræbt, når de tager initiativ til at forlade deres partner og at omtrent hvert tredje offer blev dræbt, efter at have fortalt sin partner, at de ville separeres, men endnu ikke var flyttet ud. I relation til separation som motiv, bemærker Sorrentino et al. (2022:6), at nogle IPH-GM dræbte deres partnere, fordi de ikke ville acceptere afslutningen på forholdet.

Udover separation, peger flere studier på, at jalousi er et af de mest gennemgående motiver for partnerdrab (Carlsson et al. 2021:6; Matias et al. 2020:483; Vatnar et al. 2018:796; Sorrentino et al. 2022:6; Caman et al. 2016:30; Leth 2009; 201; Rye et al 2019:50; Justitsministeriet 2024:27). I en kvalitativ undersøgelse af Elisha et al. (2010:508), identificerer de gennem analyse af fortællinger og sagsdokumenter fra IPH-GM'ene følgende motiver for drab på en intim partner: *Bedrag*, *Abandonment*, *Kontrol*. Fællesnævneren for disse tre motivatorer er mandens ønske om at straffe kvinden ved at eliminere hende på grund af den trussel og det tab hun har kostet ham (Elisha et al. 2010:508). Litteraturen peger endvidere på at andre motiver, herunder konflikter, fremmedgørelse, hævn og psykisk sygdom, er relateret til partnerdrab (Vatnar et al. 2018:796; Caman et al. 2016:30;

Sorrentino et al. 2022:6; Matias et al. 2020:483; Leth 2009; 201; Thomas et al 2011:302; Rye et al 2019:50; Justitsministeriet 2024:27).

1.2.7 Orienteringer og kognitioner

Dobash & Dobash (2011:123) bemærker gennem analyser af IPH-GM'enes udsagn og officielle sagsakter, at udfordringer med autoritet og kontrol ofte udgjorde kernen i konflikter og vold i parforholdet. Dobash & Dobash (2011) observerede, at kommentarer fra IPH-GM'ene afspejlede deres forestillinger om sig selv i forhold til deres partner, såsom at mænd er i kontrol, de har autoritet og at de bør adlydes. Disse forklaringer afspejlede ligeledes implicite forestillinger som IPH-GM'en havde om sin intime kvindelige partners opførsel, hendes underordnede rolle i forholdet til manden, og opfattelsen af, at kvindens afvigelser fra mandens forventninger berettiger hans korrektion og straf, herunder vold (Dobash & Dobash 2011:123). Studiet viser desuden, at selvom nogle GM benægter drabet og fastholder denne benægtelse, selv efter at de er blevet dømt og fængslet, så forsøger andre at retfærdiggøre deres handlinger for at undgå ansvar. Disse GM unddrager sig ansvar og skyld ved ofte at placere skylden andetsteds, såsom at fortælle historier om dårligdom og modgang i barndommen eller voksenlivet, herunder at være offer for systemet. Dobash & Dobash (2011:130) observerer ved andre GM, at de pålægger den intime partner skylden og derved ansvaret for udkommet. Her betragtes offeret som skyldig i eget drab på grund af hendes påståede 'fejl' som intim partner, mor og/eller husmor. Disse beretninger om kvindens "fejl", som bruges til at retfærdiggøre IPH-GM'ens voldelige reaktion, afspejler GM'ens overbevisninger om de acceptable adfærdsmønstre for både kvinder og mænd i intime forhold (Dobash & Dobash 2011:130).

1.2.8 Partnerdrab som en proces

Et studie af Enander et al. (2021 A; 2021 B) undersøger partnerdrab kvalitativt gennem domsafsigelser i to artikler. De benytter sig af et procesperspektiv, der belyser fasen op til et partnerdrab, GP'ens beslutning om at begå drabet og den efterfølgende tid, herunder GP'ens handlinger og udtalelser. De finder, at perioden op til drabet er kompleks og indeholder mange forskellige særpræg, herunder at possessiveness viser sig at være tydeligt kønnet, idet kun mandlige IPH-GP'er udviser denne adfærd op til drabet. Possessiveness forbindes af forskerne til mandlig dominans og kontrol (Enander et al. 2021 A;67).

I tiden op til drabet finder de endvidere indikationer på en eskalation af GM'ens possessiveness og vold over for partneren, af misbrug, af mentale helbredsproblemer og af frygt for fremtiden, som ofte

er relateret til en reel eller forestillet trussel om separation fra den intime partner eller til andre stressfaktorer, såsom økonomiske tilbageslag (Enander et al. 2021 A;64-71).

De finder endvidere, at mandlige GP'er ser ud til at planlægge partnerdrabet. At partnerdrabet indebærer elementer af planlægning, identificeres også i andre studier (Juodis et al. 2014:299; Monckton Smith 2020), der blandt andet finder at drabet blev forberedt gennem en periode med følelsesmæssig vilje til at dræbe (Elisha et al. 2012:512). Derudover beskriver de, at processen op til drabet og selve beslutningen om at slå ihjel, ofte er svær at skille ad og overlapper. Den endelige beslutning bliver ofte taget som et resultat af, at GP'en føler sig afvist eller provokeret. Derudover kan beslutningen om at begå drabet være et resultat af, at GP'en oplever udfordringer udefra eller oplever at være ved vejs ende i kærlighedsrelationen, hvortil drabet føles uundgåeligt. Mange GP'er kontakter nogle efter drabet, få forsøger at dække over deres gerninger og i retssagen konstrueres deres forklaringer således at deres ansvar minimeres og de portrætterer dem selv som ikke voldelige personer (Enander et al. 2021 B:515).

1.2.9 Voldens forskellige udtryk

To studier fra bogen *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* af Bredal et al. (2020:23) skiller sig ud fra ovennævnte litteratur på området. De viser, hvordan vold- og kontrolteknikker kan komme til udtryk på forskellig vis i voldelige relationer afhængig af kulturel baggrund. Gennem kvalitative interviews med majoritetsnorske ofre for *abusive relationships*, viser Bjørnholt (2020), hvordan majoritetsvolden i ligestillede lande, kan præges af kærlighedens sprog og idealer, og hvordan GM'en kan bruge disse som retoriske ressourcer til at legitimere tvangskontrol over for kvinden. Derudover viser studiet, hvordan kønnede omsorgsmønstre udgør en magtdynamik, der påvirker kvindens liv og ligeledes gør det svært for hende at forlade forholdet. Studiet af Bredal (2020) viser gennem interviews med kvindelige volds ofre med etnisk majoritets- og minoritetsbaggrund, hvordan der blandt minoritet- og majoritetsbefolkningen forekommer kulturelle forskelle i voldsrepertoiret. Voldsrepertoiret i en klassisk patriarkalsk sammenhæng er mere materielt og konkret, og adskiller sig fra voldsrepertoiret i et senmoderne samfund præget af formel ligestilling, der er domineret af psykologiske kontrolmekanismer. Bredal finder hertil, at denne forskel tyder på at hænge sammen med forskelle i normative og samfundsmæssige kontekster, herunder normer for husholdning og parforhold. I et større dansk studie af Danneskiold-Samsøe et al. (2011:15) om partnervold, viser de gennem interviews med 42 kvindelige ofre, hvis partner var minoritet, at det patriarkalske bagland er af afgørende betydning for, at vold mod minoritetskvinder er mulig. Det patriarkalske bagland konstituerer, hvad der er socialt acceptabelt, samtidig med, at de i nogle tilfælde udgør et bifaldende publikum og en hjælpende udøver af volden (Danneskiold-Samsøe et al. 2011:386-387). Studiet

bemærker desuden, at minoritetskvinder udsættes for fysisk, psykisk, seksuel og økonomisk vold i forskellige variationer og kombinationer.

1.2.10 Mangel på kvalitativ forskning i en dansk kontekst

Som det fremgår af ovenstående litteraturgennemgang, findes der omfattende international litteratur på området, men i mindre grad dansk forskning. Langt størstedelen af både den internationale og danske forskning er kvantitativ. Særligt i en dansk kontekst er der minimal kvalitativ forskning af partnerdrab, hvor kun enkelte artikler indeholder et kvalitativt element (Rasmussen et al. 2016; Justitsministeriet 2024). Det bemærkes endvidere i forskning på området, at der fortsat er et behov for yderligere systematisk kvalitativ forskning, herunder af dynamikker og voldsteknikker, som optræder i parforhold, der ender i partnerdrab (Goussinsky & Yassour-Borochowitz 2012:561; Dobash et al. 2011:113; Regeringen 2023:8,19).

2 Problemformulering

Med afsæt i ovenstående gennemgang af litteraturen på området, samt efterspørgslen på systematisk kvalitativ forskning, formuleres følgende problemstilling:

Hvad karakteriserer volds- og kontrolteknikker i danske partnerdrabssager, og har gerningsmændenes kulturelle baggrund indflydelse på, hvordan disse udspiller sig, i så fald, hvordan?

3 Forskningsdesign

I denne undersøgelse benyttes dokumentanalyse som forskningsdesign til at studere partnerdrabssager. Inden for kriminologisk forskning udgør skjulte populationer ofte genstandsfeltet for analyser. Møller (2018:201) fremhæver, at disse populationer sjældent lader sig undersøge direkte, og at forskere derfor ofte står overfor en udfordring med at indsamle pålidelige data. Dokumentanalyse spiller en væsentlig rolle i denne proces, da det er en mere diskret metode til at undersøge disse populationer (Ibid). Dokumentanalysen er en detaljeret og systematisk analyse af fænomener ud fra allerede eksisterende materiale, som er produceret på tværs af forskellige sociale

praksisser. Disse materialer refererer til alle former for arkiverede og nedskrevne dokumenter (Ibid:201-202; Brinkmann & Tanggaard 2020:186). I denne undersøgelse foretages en dokumentanalyse af officielle dokumenter fra offentlige myndigheder (Bryman 2016:552-553), i form af retsdokumenter fra partnerdrabssager. Disse tillader os at undersøge en mindre tilgængelig population gennem allerede eksisterende materiale, som er blevet indsamlet og udformet i forbindelse med retspraksis. Styrken ved dokumentanalysen er blandt andet, at det er muligt at sikre en mere objektiv og troværdig viden, som ikke er påvirket af interaktion med empirien. Denne objektivitet forudsætter dog, at dokumenterne ikke er blevet manipuleret under deres tilblivelse. Et centralt opmærksomhedspunkt ved dokumentanalysen er, at der ofte vil være tale om sekundære data (Møller 2018:201-202), hvorfor det er vigtigt at tage stilling til kvaliteten og anvendeligheden af dokumenterne, for at styrke kvaliteten og troværdigheden af undersøgelsens konklusioner (Bryman 2016:546). Dette belyses i afsnit 4.5 Kvalitetskriterier.

4 Metode

I følgende afsnit beskrives undersøgelsens forskningsstrategi, analysemetode, datagrundlag og dataindsamling samt analysestrategi herunder kodning. Til sidst belyses kvalitetskriterier og etiske overvejelser. Den følgende gennemgang af undersøgelsens fremgangsmåde har til formål at skabe gennemsigtighed og dermed styrke studiets reliabilitet (Bryman 2016:41). For yderligere at sikre gennemsigtigheden, har vi desuden vedlagt undersøgelsens to kodebøger fra henholdsvis NVivo og Miro.

4.1 Forskningsstrategi

Forskningsstrategien beskriver forskningsprocessens fremgangsmåde, der kan befinde sig i et kontinuum mellem en empiridrevet induktiv tilgang og en teoridrevet deduktiv tilgang (Bryman 2016). Dette speciale er ikke udelukkende enten induktivt eller deduktivt forankret, men er derimod inspireret af adaptiv teori, hvor den dynamiske vekselvirkning mellem induktive og deduktive processer, er dét, vi tager med os (Jacobsen 2007:267).

Indsigt i forskningslitteraturen samt vores tidligere semesterprojekt har ledt til en omfattende viden om omstændighederne ved partnerdrab. Denne viden var definerende for valg af retning i specialet samt valget af datamateriale; vi vidste, at retsdokumenterne sandsynligvis ville udgøre et godt empirisk grundlag for en kvalitativ undersøgelse. Vi har dermed haft en indgående forforståelse af

emnet både empirisk og teoretisk, hvorfor udgangspunktet i specialet i højere grad har haft karakter af en deduktiv tilgang snarere end en induktiv. På trods af det deduktive udgangspunkt, bærer analysen præg af induktive elementer, der har gjort det muligt at udforske nye mønstre og tendenser i danske partnerdrabssager, som vi ikke kunne have forudset. Tilgangen i kodningen af datamaterialet og selve analysen har derfor båret præg af vekselvirkningen mellem det induktive og det deduktive. Dette uddybes i afsnit 4.4 Analysestrategi. Tilgangen til datamaterialet har dermed både bekræftet fund vi forventede, men samtidig har empirien overrasket, hvilket i praksis har ledt til flere omformuleringer af problemformuleringen.

4.2 Analysemetode: Tematisk analyse

I undersøgelsen benytter vi en tematisk analyse retsdokumenter. Baggrunden herfor er udgjort af undersøgelsesspørgsmålet, hvori vi søger at forstå, hvad der karakteriserer de volds- og kontrolteknikker, der går forud for et partnerdrab samt hvordan gerningsmandens kulturelle baggrund har betydning for disse (Brinkmann & Tanggaard 2020:194). Tematisk analyse er en fleksibel analysemetode, der tillader brugen af både foruddefinerede temaer og muligheden for at udvikle og identificere nye undervejs baseret på fundene i materialet. I tematiske analyser holdes cases i udgangspunktet intakte, således man kigger på én case ad gangen for at forstå helheden af denne og derefter forsøge at identificere væsentlige temaer på tværs af alle cases (Bengtsson & Andersen 2017:275,280). I praksis har dette først og fremmest involveret en systematisk gennemgang og analyse af hvert enkelt retsdokument med henblik på at identificere mønstre i parforholdet (Møller 2018:207). Efterfølgende har vi sammenlignet indholdet i sagerne og således forsøgt at blive klogere på, om vi kunne finde temaer, der udgjorde mønstre eller tendenser. Det er væsentligt at være opmærksom på, at vi har udvalgt temaerne (Bilag 2) og derfor eksisterer de ikke uafhængigt af vores analyse (Bengtsson & Andersen 2017:278).

4.3 Datagrundlag og dataindsamling

I det følgende beskrives datagrundlaget i specialet samt fremgangsmåden i indsamlingen af data. Datagrundlaget i specialet udgøres af 18 retsdokumenter fra danske partnerdrabssager, hvor en mand har slået en nuværende eller tidligere kvindelig partner ihjel i årene 2017-2022 (Politiken 2024). I dette speciale defineres et partnerdrab som et drab begået af en nuværende eller tidligere intim partner. Dette dækker over ægtefæller, tidligere ægtefæller, samlevende, tidligere samlevende, personer, der er eller har været kærestepar, men som ikke bor sammen og derudover personer, der har datet i længere tid.

4.3.1 Datagrundlag

Retsdokumenter er udskrifter fra retsbogen, og bliver lavet i alle typer sager fra retten. Retsbogen fungerer i de enkelte sager som et mødereferat, hvor der fremgår oplysninger om tid og sted for retssagen, navne på de involverede parter, (juridiske) dommere, advokater og andre personer, som skal afgive forklaring eller vidne i den pågældende sag. Udskrifterne kan derudover indeholde parternes forklaringer, deres påstande (krav) og begæringer samt et kort referat af forhandlingerne i retten (Danmarks Domstole u.å.). Tiltalen for det eller de påsigtede forhold samt skyldkendelse og strafudmåling fremgår derudover altid af retsdokumenterne. I dette tilfælde, hvor retsdokumenterne er fra straffesager, hvor en eller flere personer er tiltalt for at have dræbt en nuværende eller tidligere partner, fremgår derudover altid minimum en konklusion af mentalerklæringen på tiltalte. Fremlagt bevismateriale i sagerne, herunder obduktionsrapporter, fremgår altid i udskrifterne. Når man søger aktindsigt i en straffesag, er det en kopi af disse retsbøger, man får adgang til.

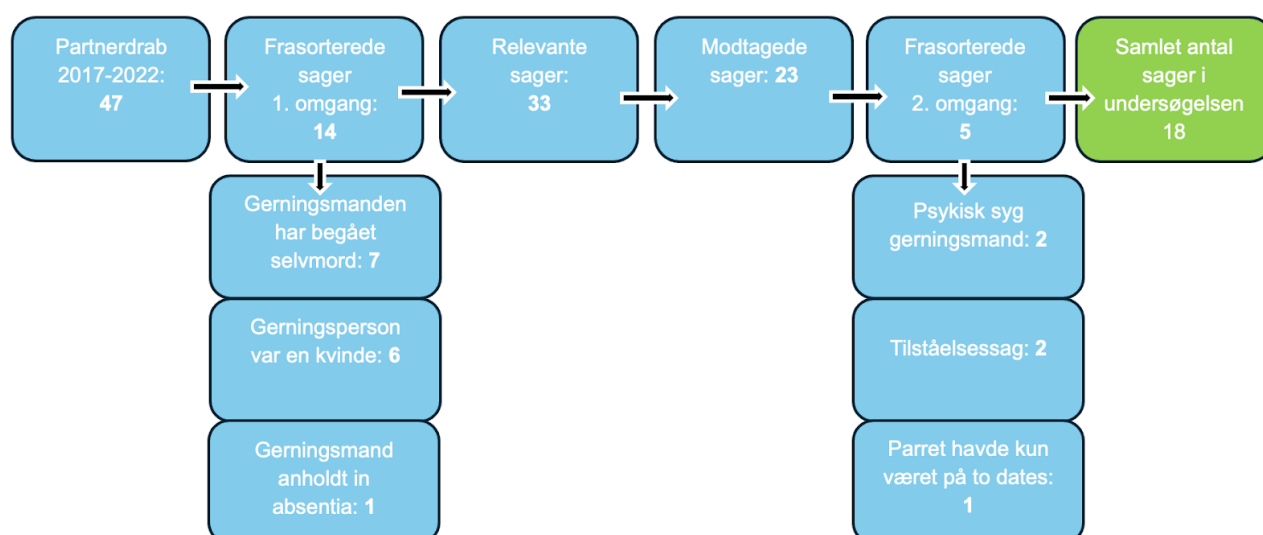
4.3.2 Afgrænsning, frasortering og inklusion af sager

For at få overblik over samtlige partnerdrabssager de seneste år, anvendte vi en oversigt over alle partnerdrab siden 1. januar 2017 udarbejdet af Politiken (Politiken 2024). I følge denne, er der samlet set blevet begået 47 partnerdrab mellem 2017-2022 (Ibid 2024). Oversigten indeholder alle sager, herunder dem, hvor gerningspersonen har begået selvmord efter drabet eller er anholdt in absentia og flygtet ud af Danmark. Disse sager er ikke medtaget, idet der selvsagt ikke foreligger et retsdokument, og ikke fordi de ikke har relevans for os. Oversigten dækker også over sager, hvor gerningspersonen er en kvinde, og disse er heller ikke medtaget, idet forskning påpeger, at mænd og kvinder oftest begår partnerdrab af vidt forskellige årsager (Enander et al. 2021 A; Enander et al. 2021 B). For at være inkluderet i indeværende undersøgelse, skal drabet derfor være *begået af en mand mod en enten nuværende eller tidligere kvindelig partner*, der skal være *fældet dom* i sagen og drabet skal være begået i *årrækken 2017-2022*.

I første omgang er 14 ud af de i alt 47 sager blevet frasorteret af ovenstående årsager og dermed stod vi tilbage med 33 partnerdrabssager fra 2017-2022, som umiddelbart opfyldte kravene til at kunne indgå i analysen. Ud af disse 33 sager er vi kommet i besiddelse af 23 sager, der er blevet indhentet på forskellig vis. Dette uddybes i de følgende afsnit og illustreres i Figur 1. Efter gennemlæsning af samtlige 23 sager, valgte vi at frasortere yderligere fem sager af tre forskellige årsager. I to sager var gerningsmanden psykisk syg på gerningstidspunktet og blev dømt til anbringelse på psykiatrisk afdeling. Det vil sige, at parforholdet og drabet formentligt var kraftigt påvirket af netop gerningsmandens psykiatriske udfordringer, og dermed ikke i samme grad kan

hjælpe til at besvare problemformuleringen retmæssigt. To andre sager blev i retten behandlet som tilståelsessager. Dette betyder, at kun tiltalen samt dommen fremgår af retsdokumentet, men intet derimellem, herunder gerningsmandens egen forklaring, vidneforklaringer og obduktionsrapporter. De indeholdt således for lidt information til at kunne bidrage til analysen af parforholdene. I den sidste frasorterede sag havde gerningsmanden og offeret kun været på to dates, da han begik drabet, hvorfor der ikke indgik tilstrækkelig information om forholdet. Vi har på denne måde forsøgt at skabe en så homogen gruppe, som muligt, for at "måle på de samme parametre" og dermed undgå at fundene "skævvrides". Ved at foretage analysen på en præcist afgrænset gruppe, øges således troværdigheden af resultaterne og dermed den interne validitet. Det endelige antal partnerdrabssager, der indgår i denne undersøgelse, er således 18.

Figur 1: Frasortering af sager

4.3.3 Dataindsamling: Sager fra Domsdatabasen

Med afsæt i oplysninger om sagerne fra Politikens partnerdrabs-database, brugte vi Domsdatabasen til at fremsøge de ønskede retsdokumenter (Danmarks Domstole 2022). På dette tidspunkt begyndte vi samtidig udarbejdelsen af et Excel-dokument, der indeholdt så mange oplysninger som muligt om sagerne, og som vi "udbyggede" løbende gennem dataindsamlingsprocessen. Domsdatabasen er en database som Danmarks domstole har offentliggjort i 2022 med forskellige typer afgørelser fra domstolene. Den indeholder primært domme, der er afsagt efter lanceringen af databasen, herunder civile sager samt udvalgte straffesager med særlig offentlig interesse, øvrige straffesager og kendelser fra Højesteret, Landsretten og Sø- og Handelsretten. Domsdatabasen er for nuværende ikke udtømmende, men vil med tiden komme til at indeholde flere domme (Ibid:2022). Dommene i

Domsdatabasen er pseudonymiserede, hvilket som udgangspunkt omfatter alle personfølsomme oplysninger på de involverede parter i sagerne og indirekte personhenførbare oplysninger. Dog vil navne på advokater og dommere fremgå (Ibid:2022).

I Domsdatabasen er det muligt at lave detaljerede søgninger. Denne funktion anvendte vi til at søge efter konkrete paragraffer, §§ 237 og 246, udvælgelse af bestemte byretter, tidspunkt for retsdokumenter, søgeordet "partnerdrab" samt sagsemnet "Liv og legeme", hvilket gjorde en systematisk fremsøgning af alle sagerne, mulig. Idet databasen primært indeholder retsdokumenter, der er afsagt fra 2022 og frem, er der mange partnerdrabssager fra de foregående år, der ikke kan findes i databasen. I alt var der syv partnerdrabssager (jf. Figur 1) tilgængelige i Domsdatabasen, som levede op til vores inklusionskriterier.

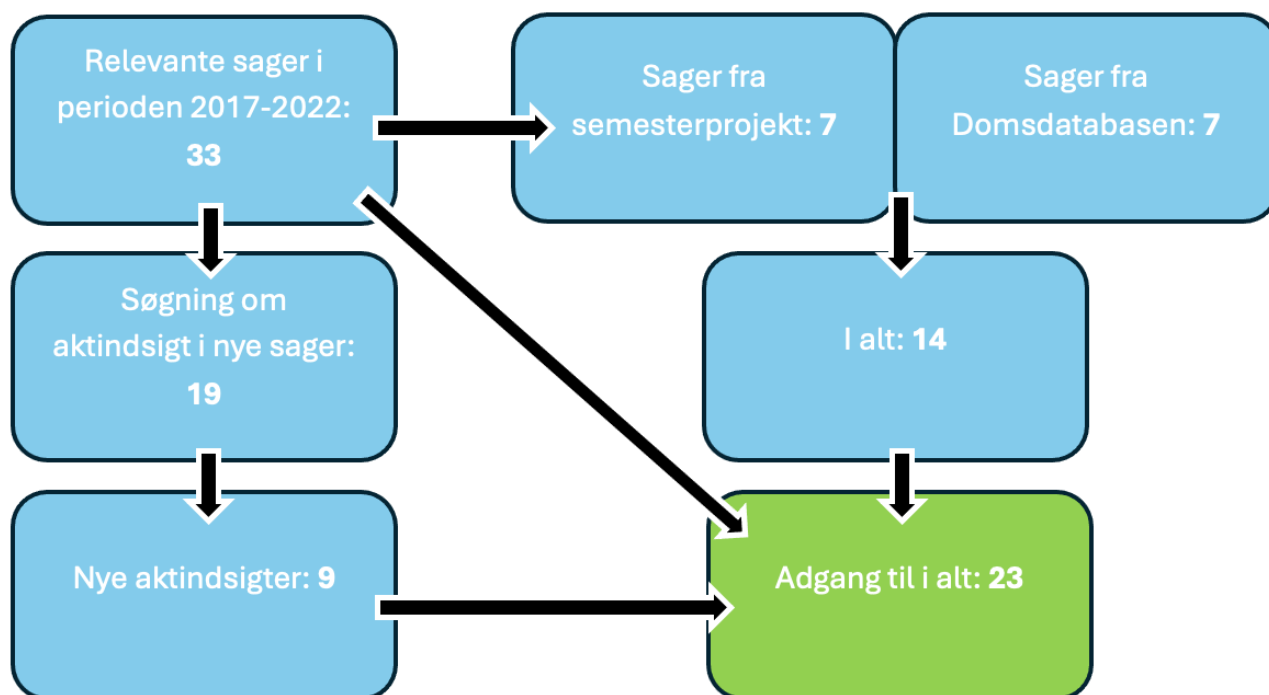
4.3.4 Dataindsamling: Tidligere aktindsigt

Forinden opstart på dataindsamlingen havde vi adgang til syv retsdokumenter fra vores tidligere semesterprojekt (Basse & Qvist et al. 2023). I denne forbindelse havde vi et samarbejde med Center for Voldsforebyggelse (CFV), som er en NGO, der bidrager med undersøgelser og vidensdeling om partnervold og partnerdrab. Samarbejdet med CFV indebar, at de, med deres store kendskab til området, udgjorde en sparringspartner for os løbende i projektet, bistod os i processen med at opnå aktindsigt, hvortil de efterfølgende måtte udgive resultaterne fra projektet under deres navn. Gennem semesterprojektet har vi derfor adgang til syv retsdokumenter, hvoraf seks vil indgå som en del af datagrundlaget for dette speciale. Den resterende sag er frasortet, da den ikke levede op til inklusionskriterierne.

4.3.5 Dataindsamling: Aktindsigt ved politiet og retterne

Fra vores tidligere aktindsigter og Domsdatabasen havde vi således 14 retsdokumenter, og eftersom 33 sager (ud af 47) levede op til vores inklusionskriterier, skulle vi søge aktindsigt i de resterende 19 sager. Vi søgte først aktindsigterne gennem byretterne og landsretterne, men når domfældelsen er sket for over et år siden, skal aktindsigten søges gennem de pågældende politikredse, hvorfor vi i disse tilfælde blev henvist dertil af retterne. For at By- og Landsretterne og politikredsene kan finde retsdokumenterne, skal de bruge så mange og så præcise formelle oplysninger på sagerne som muligt, og her blev vores excel-dokument med oplysninger væsentligt. Vi har derudover, ved hver enkelt sag, undersøgt, om den blev anket til Landsretten med henblik på at sikre, at alle relevante oplysninger i sagerne blev indsamlet, og for at bekræfte, at den tiltalte fortsat blev anset som skyldig i den pågældende drabssag. Slutteligt fik vi samlet set adgang til ni sager.

Figur 2: Dataindsamlingsprocessen

4.4 Analysestrategi

Som beskrevet i forskningsstrategien, er undersøgelsen inspireret af den adaptive tilgang, og analysen kan derfor ikke siges at være udelukkende induktivt eller deduktivt funderet. Tværtimod befinder vi os et sted mellem yderpunkterne, og denne placering har varieret løbende (Brinkmann & Tanggaard 2020:196; Jacobsen 2007). Vi indledte undersøgelsen med et stort kendskab til feltet, og denne viden spillede en rolle i etableringen af den første kodning af datamaterialet, idet vi allerede her havde blik for bestemte teknikker, karakteristika og faser i parforholdene. Udgangspunktet for analysen synes derfor mere deduktivt end induktivt, men uden, at vi i praksis fulgte et på forhånd specificeret teoriapparat (Brinkmann & Tanggaard 2020:194). Selvom udgangspunktet pegede i retning af en deduktiv tilgang, forsøgte vi i første omgang stadig at skabe en meget åben og bred første kodning, uden brug af konkrete teoretiske begreber for ikke at have "skyklapper" på, og dermed misse vigtige empiriske fund. Dette muliggjorde identificeringen af mønstre og teknikker i parforholdene, hvilket dannede grundlag for konkret teoretisk tolkning samt reformulering af problemformuleringen, der efterfølgende spillede en central rolle i anden kodning (Ibid:196). De empiriske fund blev derfor styrende for det konkrete valg af teori, vi benyttede i udfoldelsen, forståelsen og forklaringen af netop de empiriske fund. Teorivalg, samt reformulering af

problemformuleringen, er således sket imellem undersøgelsens to kodninger af datamaterialet (Ibid:194).

For at overskueliggøre al data og udlede de væsentligste fund har vi kodet retsdokumenterne gennem "nedbrydning" af data i forskellige kategorier, som vi har tildelt en overskrift. Dette er en proces, hvor databidder, der er eksempler på den samme deskriptive eller teoretiske idé, er blevet identificeret og efterfølgende navngivet med en kode (Ibid 2020:604).

Første kodning bestod i etableringen af følgende koder: 1) *Fakta på sagen*, 2) *Sociodemografiske karakteristika*, 3) *Individuelle karakteristika*, 4) *Tiden før drabet*, 5) *Motiv*, 6) *Tiden efter drabet*, og 7) *Køn og kulturelle udtryk*. De fleste af koderne indeholdt 'underkoder', som illustreret i Bilag 1. Koderne tog afsæt i eksisterende forskning på området, men uden at være konkrete teoretiske begreber, og kodningen var således åben, men med inspiration fra eksisterende forskning. For at sikre systematik, struktur og overblik foretog vi kodningen i databehandlingsprogrammet Nvivo 14, hvor vi løbende, i gennemlæsningen af sagerne, identificerede databidder, der kunne tilføjes under koderne, og samtidig "oprettede" vi nye koder, når empirien krævede det. Den første brede og eksplorative kodning viste nye mønstre og muliggjorde dermed flere nye retninger for undersøgelsen. Kodningen gjorde os blandt andet opmærksomme på forskellige mønstre i parforholdene afhængigt af gerningsmandens kulturelle baggrund, og dette blev derfor et centralt fokus i anden kodning, ligesom det havde betydning for valg af teori. Vi reformulerede hertil problemformuleringen, rettede fokus mod volds- og kontrolteknikker og rekodede materialet med fokus på dette.

Anden kodning bar i højere grad præg af en deduktiv tilgang, idet vi, både med afsæt i de ny-identificerede mønstre, men også udvalgt teori, udarbejdede et *board* i Miro over forskellige volds- og kontrolteknikker samt hvilke sager, disse kunne identificeres i (Bilag 2). Miro er en digital platform, hvor et whiteboard eller en virtuel "tavle" oprettes, og hvor man kan visualisere ens data og indhold med blandt andet digitale "post-it's". Boardet gav os på denne måde mulighed for at "vende" analysen om fra et overordnet og bredt blik på sagerne, til et konkret fokus på volds- og kontrolteknikker med øje for gerningsmandens kulturelle baggrund. Vi fik her et tydeligt visuelt overblik over, hvad der kendetegnede de forskellige sager, hvilket var særligt væsentligt for os, taget den store datamængde i betragtning.

4.5 Kvalitetskriterier

4.5.1 Intern validitet

For at afgøre om retsdokumenterne var brugbare for undersøgelsens fokus, var vi nødt til at forholde os til kvaliteten og anvendeligheden af dem forinden undersøgelsens begyndelse. Dette gjorde vi indledningsvist ud fra de 14 retsdokumenter fra semesterprojektet og domsdatabasen. Med afsæt i denne vurdering, betragtede vi retsdokumenterne som gode datakilder, hvorfor vi efterfølgende søgte aktindsigt i de resterende sager og løbende vurderede disse, når vi kom i besiddelse af dem. Vurderingen foretog vi med afsæt i fire kriterier fremhævet af Bryman (2016:546) og Duedahl & Jacobsen (2010:55-59), *Autenticitet*, *Troværdighed*, *Repræsentativitet* og *Betydning*, med henblik på at styrke undersøgelsens interne validitet (Bryman 2016:546). Intern validitet handler om at undersøge det, man påstår at undersøge, og dermed om vi i sidste ende har besvaret vores problemformulering (Ibid:383). Typisk er kvalitative studier velegnede til at sikre den interne validitet, fordi denne øges ved at undersøge emnet i dybden, og derigennem opnå en detaljeret forståelse af sit materiale (de Vaus 2001:237).

Autenticitet refererer til om dokumenterne er umanipulerede og lødige i henhold til den problemformulering, de skal anvendes til at besvare (Duedahl & Jacobsen 2010:55). Undersøgelsens retsdokumenter fremstår autentiske, idet de udelukkende tyder på at være redigeret i henhold til instansernes forpligtelse til pseudonymisering. Derudover er de udstedt direkte fra byretterne og politiet, der som offentlige instanser er forpligtet til gennemsigtighed og åbenhed i offentlige retssager, og hvor manipulation af sådanne offentlige dokumenter ville være ulovligt. Retsdokumenterne fremstår endvidere lødige i besvarelsen af undersøgelsens problemformulering, idet retten i bestræbelsen på at afgøre skyldsspørgsmålet, forsøger at belyse motivet for drabet, hvorved der fremgår flere beskrivelser af forholdet mellem tiltalte og ofret. Som følge af denne bestræbelse, kan nogle dynamikker og teknikker i parforholdet, såsom stalking og anden kontroladfærd, dog være underestimeret i domsafsigelserne, fordi der ikke nødvendigvis har været et særligt fokus på dette i retsdokumenterne (Justitsministeriet 2024:49). Det er endvidere vigtigt at bemærke, at nogle retsdokumenter er mere indholdsrige end andre (nogle er på 100 sider og andre 10-15 sider). Det betyder, at nogle sager muligvis er mere lødige end andre i besvarelsen af undersøgelsens fokus, hvortil der vil være en risiko for, at disse fylder mere i undersøgelsen og derved påvirker det samlede billede i analysen. Vi har forsøgt at undgå dette ved at vægte sagerne lige højt gennem inddragelse af eksempler fra alle sager, samt en grundig gennemgang og kodning af alle sagerne.

Troværdighed refererer til, hvorvidt man kan stole på indholdet i dokumenterne, og om de er fri for forvrængninger (Duedahl & Jacobsen 2010:59; Bryman 2016:546). Her kan flere faktorer spille ind på gerningsmandens og vidnernes troværdighed i vores data. Først og fremmest foregår retssagen ofte noget tid efter drabet, ligesom flere fortællinger om forholdet, er hændt lang tid forinden de gengives i retssalen. De retsperspektive forklaringer fra gerningsmanden og vidnerne kan således være påvirket af genkaldelsesproblemer, undladelser og fordrejning af aspekter af fortællingen (Duedahl & Jacobsen 2010:60). Forklaringerne kan derudover være påvirket af selektivitet (Ibid.), hvor personlige interesser og positioner i retssagen kan føre til fremhævelse af historier, der fremstår gunstige, mens andre, som kan være belastende, negligeres. Subjektiviteten i forklaringerne kan desuden påvirke troværdigheden, da gerningsmanden og vidnerne formodentlig har divergerende opfattelser af nogle hændelser (Ibid.). I henhold til troværdigheden må man antage, at gerningsmanden har en stærkere motivation for at fremstå uskyldig og muligvis lyve i retten end vidner, som risikerer retsforfølgelse, hvis de lyver under ed. Af denne grund tillægges vidner i retssagerne en vis troværdighed i relation til hændelser, hvor gerningsmanden særligt kunne have interesse i at fremstille sig selv bedre, og i tilfælde hvor gerningsmanden og vidners forklaringer er modstridende. Det er dog vigtigt at påpege, at nogle vidner tilslutter sig gerningsmandens version af hændelserne, da denne står i direkte kontrast til andre vidners beretninger. Disse vidneudsagn behandles med forsigtighed og vurderes samtidig omhyggeligt ud fra rettens vurdering af vidnernes troværdighed. Det er desuden vigtigt at bemærke, at vidner i vores data ofte fungerer som andenhåndskilder (Ibid:67), da deres beretninger om forholdet mellem offeret og gerningsmanden ofte bygger på historier fortalt af forurettede. Selvom vidnerne sandsynligvis ikke er helt upartiske, giver de i retten ofte den bedste mulighed for at belyse forurettedes perspektiv.

Repræsentativitet refererer til om dokumentet er repræsentativt for det hændte som helhed (Ibid.), hvilket i dette tilfælde er sagen som den udspiller sig i retten. Her kan det være relevant at påpege, at retsdokumenter er mødereferater fra retssagen, hvorved mindre relevante elementer eller udsagn nødvendigvis ikke fremgår, ligesom fremviste billeder ikke fremgår. Af hensyn til denne undersøgelse vurderes retsdokumenterne fortsat repræsentative for den hændte begivenhed, idet de fremviste billeder ikke er relevante for undersøgelsen, og beskrivelserne af parforholdet formodes at være blevet vurderet som relevante at medtage.

Betydning som det sidste kriterium, henviser til om dokumentet er forståeligt, således at informationer ikke går tabt eller misforstås (Ibid:71). At nævne her, er særligt kriminaltekniske- og obduktionsrapporter i undersøgelsens retsdokumenter, som i nogle tilfælde har været svære at tolke og forstå. Der bliver dog samlet op på, hvad betydningen er af disse tekniske beviser, som derved sikrer, at beviserne forstås korrekt. Det er derudover væsentligt at påpege, at nogle dokumenter blev

tilsendt pseudonymiseret uden henvisning til om det var forurettede, tiltalte, barn, søster m.m., som var overstreget. Dette medførte, at nogle passager skulle læses og fortolkes omhyggeligt for ikke at misforstå, hvem der sagde eller gjorde hvad.

Med afsæt i ovenstående betragtninger vurderes retsdokumenterne brugbare til at besvare undersøgelsens fokus med en vis kvalitet og sikkerhed. Dog skal nogle informationer omgås med forsigtighed, herunder særligt gerningsmænd og vidners forklaringer, da disse kan være præget af egne interesser.

4.5.2 Studiets generaliserbarhed

Studiets eksterne validitet, eller generaliserbarhed, handler om i hvor høj grad ens undersøgelse kan generaliseres ud til en bredere kontekst. Det er som regel svært at opnå høj generaliserbarhed med kvalitative studier, men på trods af, at vi i denne undersøgelse ikke har kunne få aktindsigt i alle relevante sager fra perioden, har vi dog alligevel fået adgang til 18 ud af 33 relevante sager, og dermed over halvdelen af alle mulige (de Vaus 2001:237). Af denne årsag må det antages, at undersøgelsen overordnet har en høj generaliserbarhed. I kraft af, at vi belyser forskellen i volds- og kontrolteknikker afhængigt af gerningsmændenes kulturelle baggrund, er det væsentligt at være opmærksom på repræsentativiteten af henholdsvis minoritets- og majoritetsgerningsmænd i undersøgelsens sample. For at påvise retvisende resultater er det essentielt at have et sample, der repræsenterer den faktiske fordeling af minoritets- og majoritetsgerningsmænd i populationen, idet over- eller underrepræsentation af en gruppe kan føre til skævheder i resultaterne, hvis ikke der tages højde for dette. I vores sample er minoritetsgerningsmændene overrepræsenteret (61,5% af de mulige gerningsmænd er at finde i vores sample), mens majoritetsgerningsmændene er underrepræsenterede (40% af de mulige gerningsmænd er at finde i vores sample). Dette medfører blandt andet, at der er en større generaliserbarhed forbundet med vores fund om minoritetsgerningsmænd end ved majoritetsgerningsmænd.

Vi har derudover benyttet relevant teori om vold i nære relationer samt hvordan voldsudøveres kulturelle baggrund har betydning for voldsudøvelsen, og dermed har vi generaliseret vores studie til teori. Teoretisk generalisering handler ikke, om hvorvidt vores resultater kan genfindes statistisk, men om, hvad undersøgelsens fund kan fortælle om teorien (de Vaus 2001:237), og derudover, at teori oftest repræsenterer fund, der tidligere er gjort i forskningen, hvorfor fund i denne undersøgelse, der er teoretisk funderet, øger den eksterne validitet.

Det er væsentligt at bemærke, at gruppen af selvmordere notorisk er underrepræsenteret i vores sample, idet der selvsagt aldrig vil finde en retssag sted, når gerningsmanden har taget livet af sig. Fra forskningen ved vi, at mange drabsmænd, der begår partnerdrab, efterfølgende tager livet af sig (jf. 1.2 Eksisterende forskning), og derfor er disse gerningsmænd væsentligt at få mere viden om, fordi de potentielt kunne repræsentere en særskilt type gerningsperson. Der indgår sager i samplet, hvor gerningsmænd forsøger selvmord og fortæller om at være selvmordstruet, og disse gerningsmænd kan give os et indblik i, hvilke dynamikker, der gør sig gældende i disse parforhold, men idet vi ikke har data på sager, hvor dette lykkes for gerningsmanden, kan der sættes spørgsmålstegn ved generaliserbarheden i forhold til lige præcis denne type gerningsmand.

4.5.3 Etiske overvejelser

Retsdokumenter fra partnerdrabssager er følsomt materiale og der følger derfor en række forbehold og etiske overvejelser ved brugen af dem. Først og fremmest er anonymisering afgørende for at beskytte de involverede parter identitet i forskning, således de ikke kan genkendes af andre. Dette kan være udfordrende i kvalitativ forskning, da data ofte kan knyttes til specifikke individer (Bengtsson & Mølholt 2020:194). I undersøgelsens data er komplet anonymisering vanskelig, da beskrivelser vil kunne forbindes til de konkrete sager. Byretterne og politiet er forpligtet til at fremsende aktindsigterne i pseudonymiseret form, hvilket de i visse tilfælde ikke har gjort. Som følge heraf har vi efterfølgende pseudonymiseret dem (Bilag 4-22), hvor navne, adresser, personnumre og andre personlige oplysninger erstattes med pseudonymer (Bengtsson & Mølholt 2020:195). Denne tilgang følger GDPR og etiske retningslinjer for at beskytte privatlivet for ofre, gerningspersoner og pårørende. Pseudonymisering bidrager desuden til at undgå unødigt skade og stigmatisering i følsomme sager.

Et andet helt centralt opmærksomhedspunkt ved brugen af retsdokumenter er, at offeret er gået bort, og dermed ingen stemme har i beretningen om, hvad der har ledt op til drabet. Dette afføder en risiko for, at analysen, utilsigtet, kan komme til at understøtte gerningsmandens perspektiv i sagerne, hvilket kan forårsage uberettiget offerbebrejdelse (Enander et al. 2021:405 B). Vi har på alle måder forsøgt at undgå dette (jf. 4.5.1 Intern validitet). Ved brugen af så alvorlige sager som partnerdrab, er der derudover en øget risiko for stigmatisering af bestemte befolkningsgrupper baseret på socioøkonomisk status, køn eller etnicitet, hvorfor vi bør være særligt opmærksomme på, hvordan vi præsenterer og fortolker vores data. Dette gælder særligt i denne undersøgelse, da gerningsmændene har forskellige kulturelle baggrunde og etniciteter. Vi forsøger at komme den potentielle stigmatisering til livs ved ikke at formulere os skråsikkert i tolkningerne, og vi forsøger derudover at forklare eventuelle forskelle mellem gerningsmænd, i henhold til kulturel baggrund,

med relevant teori, således vi undgår ubegrundede antagelser. Til sidst i undersøgelsen forholder vi os yderligere til potentielt stigmatiserende fund og diskuterer disse. I denne forbindelse skal det nævnes, at vi fra begyndelsen ikke havde intentioner om at belyse kulturelle forskelle hos gerningsmændene, men dette viste sig at være centralt, efterhånden som empirien udfoldede sig.

5 Teoretisk baggrund

5.1 Teoretisk rammesætning: Det feministiske perspektiv og patriarkatet

I specialet benyttes feministisk teori som en overordnet referenceramme, da denne kan belyse den særlige kønsfordeling i volden (jf. Indledningen), der i forskning på området ofte tilskrives kønnede magtdynamikker og adfærdsmønstre, hvilket ligeledes observeres i vores empiri (Becker et al. 2022:2329; Stark 2007:199; Coster & Heimer 2021:288; Taylor & Jasinski 2011:344; Enander B et al. 2021:5).

Feministiske perspektiver indbefatter en bred vifte af teoretiske traditioner, der samlet set beskæftiger sig med kønsulighed, og anser denne for at være roden til de fleste tilfælde af partnervold (Becker et al. 2022:2330). Perspektiverne fokuserer endvidere på køn som en social konstruktion, der afspejler en række holdninger, forventninger og adfærd, der er knyttet til det at være mand eller kvinde (Ibid:2330). Herigennem kan forventninger om kønsroller og normer bidrage både til en forklaring af mænds undertrykkelse af kvinder i intime relationer, samt forklare samfundets langsomme reaktion på problemet, fordi forventningerne om specifikke kønsroller og normer bidrager til at legitimere den vedvarende undertrykkelse af kvinder (Ibid:2330). Feministiske analyser af partnervold mod kvinder, undersøger således, hvordan relationer er struktureret i en kultur, der domineres af mænd, og hvordan magt og køn spiller en central rolle i disse sammenhænge. Analyserne ser ligeledes på, hvordan sociale institutioner er kønsbestemte, og hvordan magtforholdene er fordelt mellem kønnene i samfundet (Taylor & Jasinski 2011:342). Taylor & Jasinski (2011:342) beskriver hertil i deres artikel *Femicide and The feminist perspective*, at man i et feministisk perspektiv vil anse sociale institutioner, såsom ægteskabet og familien, som kontekster, der fremmer, vedligeholder og endda støtter mænds brug af fysisk magt. Den voldelige adfærd, som voldsudøveren udøver overfor sin partner, er drevet af ønsket om at bibeholde magt og kontrol over hende (Taylor & Jasinski 2011:342). Således taler det feministiske perspektiv ind i

en forståelse af samfund som patriarkalske, og derfor refereres det feministiske perspektiv også til som "*the patriarchal perspective*" (Taylor & Jasinski 2011:342).

Patriarkatet er et bredt begreb, der overordnet refererer til mænds systematiske dominans over kvinder, herunder reproduktionen af mænds magt på alle niveauer i samfundet, der retfærdiggøres af en række ideer og overbevisninger om mænds hierarkiske placering over kvinder (Becker et al. 2022:2330; Tonsing & Toning 2019:161). Patriarkalske ideologier er, som Becker et al. (2022:2330) beskriver det "(...) *embedded in workplaces, schools, courts, and other social institutions where men hold primary power in roles of political leadership, moral authority, social privilege, and control of property, resources, and decision-making.*". Det vil sige allestedsnærværende på et strukturelt og institutionelt niveau. I en familiær kontekst fungerer patriarkalske overbevisninger ved, at manden tildeles retten til at udøve magt inden for familiens rammer, hvilket forstærkes yderligere gennem sociale organiseringer, der giver mænd ret til ekstra privilegier (Tonsing & Tonsing 2019:161). Patriarkalske samfund er formentlig mere tilbøjelige til at anse vold i familier som et privat anliggende, der kan gøre myndigheders indblanding upassende (Becker et al. 2022:2331).

Patriarkalske samfund har, på trods af deres fællesnævner, forskellige udtryk; nogle er i højere grad traditionelle, hvor kvinder officielt har færre rettigheder end mænd, og hermed også i alle andre henseender. I disse *klassisk patriarkalske* samfund, er den sociale orden organiseret i tydelige køns- og generationshierakier (Bredal 2020:51), og her flytter kvinden ind til manden og indordner sig familiesystemer, hvor kvinden får anerkendelse og værdi på baggrund af at opfylde en traditionel kvindes rolle (Ibid:51,60). Her ses pardannelsesmønstrene både som individuelle, men også ofte arrangeret af fællesskabet; enten hvor familien fuldstændigt bestemmer, hvem, der skal giftes med hvem eller alternativt, hvor familien har indflydelse på beslutningen (Ibid:54-55).

Andre, særligt vestlige samfund, er trådt ind i en nyere historisk periode, hvor kønsuligheden kommer til udtryk på andre måder end gennem forskel på officielle og juridiske rettigheder mellem mænd og kvinder (Therborn 2004:126-128). Her er der lige formelle rettigheder for mænd og kvinder, men dette er ikke ensbetydende med, at der er reel lighed mellem kønnene, fordi både mænd og kvinder stadig er indlejret i ulige sociale og økonomiske strukturer i samfundet. Denne nyere patriarkalske samfundsstruktur kalder Therborn for *post-patriarkatet* (Ibid). Becker et al. (2022:2331) understreger ligeledes den fortsat eksisterende ulighed i vestlige samfund. Han påpeger, at mange faktorer såsom ulig fordeling af magt, rigdom og ressourcer, bidrager til en vedligeholdelse af et samfund, der ikke støtter den fulde ligestilling mellem mænd og kvinder, og som samtidig ikke er effektive til at adressere det omsiggribende problem med partnervold (Ibid).

Det feministiske perspektiv i sig selv giver os dog ikke konkrete begreber til analyse og fortolkning af vores datamateriale, og derfor benyttes tre udvalgte teoretiske bidrag indenfor den feministiske litteratur, der gør det muligt at identificere kønnede voldsdynamikker i parforhold i forskellige typer familiestrukturer. Disse udgøres af Evan Starks teori om Coercive control (2007), Margunn Bjørnholts teoretiske bidrag om vold, magt og kærlighed i ligestillede lande (2020) samt Anja Bredals begreber om minoritets- og majoritetskvinders erfaringer med partnervold. Perspektiverne beskrives i det følgende.

5.2 Evan Stark: Coercive control

Den amerikanske sociolog, Evan Stark (2007), beskriver og begrebsliggør i sin bog *Coercive Control: How men entrap women in personal life*, en særegen vold mod kvinder, der begås af mænd, som han kalder *Coercive Control* (tvangskontrol). Teorien bygger på voldsudsatte kvinders beretninger om oplevet partnervold samt observerede dynamikker og konsekvenser, hvilket han anser som årsag til, at mange kvinder forbliver i voldelige og skadelige forhold (Ibid:228). Han beskriver denne som en strategisk tilgang til kønsbaseret partnervold, der involverer en kombination af fysisk og seksuel vold, intimidering, overvågning, begrænsning af ressourcer, degradering, isolation og kontrol (Ibid:230-231). Ifølge Stark udgør tvangskontrol et kønnet mønster, idet mænd i højere grad end kvinder anvender vold og kontrolteknikker i forsøget på at kontrollere deres partnere, og ligeledes at tvangskontrollen anvendes som et middel til at underordne kvinden gennem manipulation og udnyttelse af kønsuligheder mellem mænd og kvinder (Ibid:199-200;230-232). I følgende afsnit gennemgås de fire primære teknikker i tvangskontrol; *vold, intimidering, isolation og kontrol*.

Vold

Partnervold udgør den første teknik i tvangskontrollen. Det indebærer brug af vold eller trusler for at skade, kontrollere og dominere partneren (Ibid:242). Den kan bestå i gentagne og mindre alvorlige tilfælde af vold, som gradvist nedbryder den voldsudsattes autonomi. Dette inkluderer såkaldt "low-level violence", som ofte bliver en rutinepræget adfærd i voldelige relationer (Ibid:242-244). Derudover beskriver Stark en type fysisk vold som han kalder "partner assault", der kan forstås som fysiske overfald. Disse gentages ofte, eskalerer i alvorligheden over tid og fortsætter efter parrets separation (Ibid:235-236). Stark påpeger desuden, at jalousi er en hyppig årsag til volden, og at denne brutale jalousi, som han betegner den, ofte er drevet af mænds opfattelse af, at kvinder er deres ejendom, hvilket fører til objektivering af kvinder og dermed retfærdiggør volden som en reaktion på opfattet forræderi (Ibid:248-249).

Intimidering

Intimidering udgør den anden teknik i tvangskontrol. Ifølge Stark har intimidering til formål at skabe og opretholde en atmosfære af frygt, hemmeligholdelse, afhængighed, lydighed, loyalitet og skam hos den voldsudsatte. Dette opnås primært gennem trusler, overvågning og ydmygelse. Trusler kan variere fra dødstrusler til mere subtile trusler, der kan være indirekte og svære at tyde (Ibid:49-54). Overvågning samt stalking indgår yderligere som en intimideringsteknik ved at skabe en følelse af, at manden er allestedsnærværende, hvorved han sikrer, at kvinden følger bestemte adfærdsregler (Ibid:255-257). Degradering og udskamning udgør ligeledes intimideringsteknikker inden for tvangskontrol, hvor voldsudøveren nedgør og nægter offeret selvrespekt gennem skældsord og udskamning, der ofte er forbundet med basale kropsfunktioner og kønsroller. Formålet hermed er at tydeliggøre kvindens mindre værd og underordning i forhold til voldsudøveren (Ibid:259-260).

Isolation

Isolation fra venner, familie og formelle støtteforanstaltninger udgør den tredje teknik i tvangskontrol, og indebærer både isolation fra og manipulation af disse relationer og foranstaltninger. Isolationen tjener flere formål for voldsudøveren, herunder at forhindre afsløring af forholdets dynamikker, fastholde kvindens afhængighed af manden, demonstrere kontrol over hende samt begrænse hendes muligheder for at søge hjælp (Ibid:262-271).

Kontrol

Centralt i tvangskontrol er desuden mandens kontrol over kvindens daglige livsfornødenheder og adfærd, hvilket gør det svært for hende at opnå autonomi og løsrivelse fra voldsudøveren. Voldsudøveren benytter hertil forskellige taktikker til at underordne kvinden gennem kontrol over ressourcer og mikroregulering af adfærd (Ibid:271-274).

Voldsudøveren kontrollerer ofte adgangen til basale fornødenheder som penge, mad, sex, søvn, bolig, relationer og adgang til hjælp. Kontrollen over disse fornødenheder skaber en magtulighed mellem partnere, hvor kvinden har mindre personlig magt og færre muligheder for at handle uafhængigt (Ibid:271-274). Kontrol går endvidere ud over de basale behov og strækker sig til detaljerede reguleringer af hverdagslivet. Denne mikroregulering dækker alt fra, hvornår og hvad deres partnere spiser, til hvordan de kører, bærer deres hår eller klæder sig, og hvordan de bruger toilettet eller rengør sig (Stark 2007:271-274). Ifølge Stark udvider kontrollen sig ofte fra generelle adfærdsreguleringer til regulering af alle kvindens foretagender (Ibid:274).

Starks formål med teorien er således at synliggøre mænds dominans over kvinder i voldelige parforhold samt at vise, at denne dominans ikke kan reduceres til fysisk vold, men er langt mere

kompleks (Ibid:241). Han bruger analogien om et bur, hvor tremmerne illustrerer forskellige kontrolteknikker, der samlet set "fanger" kvinden i det voldelige forhold, som hvis hun var fanget i et bur. Starks begreb om tvangskontrol begrebsliggør på denne måde de undertrykkende og dominerende teknikker, der omringer voldsudsatte kvinder og fratager dem grundlæggende ressourcer, autonomi og muligheder for flugt.

Starks teori om tvangskontrol anvendes i specialet, idet denne er behjælpelig i identificeringen af både åbenlyse og mere skjulte aspekter af voldelige parforhold, ligeså vel som den fremhæver forbindelserne mellem forskellige kontrolteknikker og hvordan disse kan ses som en integreret del af et samlet undertrykkelsesmønster.

5.3 Margunn Bjørnholt og Anja Bredal: Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge

I det følgende belyses centrale teoretiske begreber og pointer fra to kapitler fra bogen *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (Bredal et al. 2020). Kapitlerne har, i dette speciale, en dobbelt rolle og benyttes derfor både som et indblik i den eksisterende forskning på området og som et teoretisk bidrag til analyse af de danske partnerdrabssager. Forfatterne udvikler begreber på et empirisk grundlag, der har vist sig særligt brugbare i forsøget på at fortolke og forklare vores empiri. Det empiriske grundlag, der benyttes i bogen, består af interviews med tidligere voldsudsatte norske kvinder.

5.3.1 Bjørnholt: Vold, Kjærlighet og makt i likestillingslandet

Bjørnholt undersøger partnervold i relation til køn, ligestilling og magt, og i kapitlet argumenterer hun for, at vold i parforhold rammer kvinder på forskellige måder, og at voldsudsatte etniske majoritetskvinder i et ligestillet land som Norge, udsættes for særlige undertrykkelsesformer (Bjørnholt 2020:34). I det følgende belyses to af Bjørnholts teoretiske begreber.

Kærlighedens sprog

Kærlighedens sprog betegner en teknik, hvorigennem voldsudøveren udnytter kærlighedsidealiser til at kontrollere den voldsudsatte og få sin vilje, hvilket kan forstås som misbrug af *kærlighedens sprog*. Lige netop kærlighedens sprog er særligt effektivt i et ligestillet land som Norge eller Danmark, fordi

de fleste parrelationer dannes på baggrund af ønsket om kærlighed. Misbruget af kærlighedens sprog kan blandt andet komme til udtryk gennem udnyttelse af relationsidealene, tillid og åbenhed samt pligt og hårdt arbejde, til legitimering af eget kontrolbehov (Ibid:35-36). Kontrolbehovet kan ses ved adfærd såsom at tjekke partneres telefon, overvågning af kvinden eller gennem vold, eller trusler herom – stadig under påskud af kærlighedsideal (Ibid:36). Her forklarer Bjørnholt (Ibid), at misbruget af kærlighedens sprog kan flyde over i udnyttelse af partneres omsorg, fordi den voldsudsattes omsorg og ansvar overfor både barnet og voldsudøveren bruges af udøveren.

Ansvarstagende omsorg

Bjørnholt beskriver, at i voldelige forhold er det ofte et kendetegn, at voldsudøveren er en person, der ikke har det godt, har flere forskellige udfordringer og som har brug for hjælp, hvilket efterlader et stort og kompliceret ansvar til den voldsudsatte. Den voldsudsatte vil forsøge at forstå og forklare partnerens problemer og derigennem bliver han én, som hun føler et ansvar overfor, men på samme tid er bange for. Denne ansvarsfølelse gør det sværere for den voldsudsatte at bryde forholdet (Ibid:40). I forhold, hvor der er børn involveret, kompliceres situationen yderligere, og relations- og kønsdynamikken gør, at den voldsudsatte kvinde både føler omsorg og ansvar overfor manden og børnene. Bjørnholt (Ibid:41) beskriver endvidere, at i et ligestillet land som Norge, står normen om et delt forældreskab stærkt, og det forventes at forældrene kan samarbejde om barnet efter brud, hvilket øger kravene til regelmæssig kontakt. Dette fortsatte samarbejde og den nødvendige kommunikation bliver en arena for fortsat vold og kontrol, hvilket er eksempler på særegne udfordringer for voldsudsatte kvinder i et ligestillet land (Ibid). Hun beskriver fortsat, at omsorgen og ansvaret som kvinden varetager overfor manden, samt det emotionelle arbejde hun laver for at forstå og forklare hans handlinger, kan ses som en del af en kønnet magtdynamik i parforhold. Kvinder forventes i højere grad at tage ansvar for andres velbefindende og for relationer, herunder det relationelle arbejde for at få selve forholdet og relationer mellem familiemedlemmer til at fungere (Ibid). Bjørnholt påpeger hertil, at voldsudøveren udøver en betydelig magt ved at pålægge andre sine følelser uden selv at tage ansvar. Når udøveren ikke tager ansvar for egne følelser eller for konsekvenserne af, hvordan hans handlinger og følelsesmæssige udbrud påvirker andre, placerer han sig selv i en særstilling, der medfører, at andre må bearbejde, rydde op og genoprette orden. Idet voldsudøverens adfærd skaber frygt og tvinger partneren til at "gå på æggeskaller" og håndtere de følelsesmæssige udbrud, udøver han på denne måde en væsentlig kønnet magt (Ibid:43).

En central pointe hos Bjørnholt er, at trods forholdet er dannet på baggrund af frivillighed og gensidig tiltrækning, så er dette ikke ensbetydende med, at den voldsudsatte er fri, og at det dermed er let at forlade partneren, når det ikke længere fungerer. For at beskrive dette, kan man benytte begreberne

direkte afhængighed og *aflødt afhængighed*, hvor den direkte afhængighed ses hos den, der er afhængig af omsorgen, og den afledte afhængighed ses hos den omsorgsgivende (Bjørnholt 2020:42). Den afledte afhængighed opstår, fordi andres velbefindende afhænger af personen, der giver omsorgen og dermed kan det være næsten umuligt at forlade relationen (Bjørnholt 2020:42). Voldsudsatte, og særligt de som har børn, kan siges at befinde sig i en aflødt afhængighed, hvor mange hensyn skal balanceres, både til voldsudøveren og til børnene. Disse hensyn er væsentlige for, hvordan kvinden håndterer hverdagen i parforholdet og efter et brud (Bjørnholt 2020:42).

5.3.2 Anja Bredal: Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold

Bredals (2020) teoretiske bidrag er baseret på minoritets-norske og majoritets-norske kvinders fortællinger om partnervold. Gennem analysen trækker hun på teoretiseringer og pointer fra tidligere nævnte teoretikere Evan Stark (2007) og Göran Therborn (2004), herunder teorien om *Coercive control* og det *post-patriarkalske* samfund. Med afsæt heri etablerer hun begrebsapparatet om *det materielle volds- og kontrolrepetoire* og *det psykologiske volds- og kontrolrepetoire*, der belyser en central variation i voldsbilledet, som kvinderne oplever (Bredal 2020:57). Kvindernes forskellige voldserfaringer, knytter hun til to forskellige patriarkalske samfundsstrukturer, henholdsvis det klassisk patriarkalske og det post-patriarkalske som tidligere beskrevet (jf. afsnit 5.1) (Bredal et al. 2020:23).

Det materielle volds- og kontrolrepetoire

Det materielle volds- og kontrolrepetoire knyttes til klassisk patriarkalske familiesystemer, der ofte findes blandt norske minoritetsfamilier, samt i majoritets-norske familier inden for meget traditionelle trossamfund (Ibid:48). I det materielle volds- og kontrolrepetoire er voldsteknikkerne konkrete. Det kan eksempelvis betyde, at kvinden skal lave alt husarbejde og mad til hele familien, men ikke får lov at spise sammen med eller samme mad som de andre. Det kan også være, at hun nægtes at tage en uddannelse eller deltage i samfundet på andre måder, og at manden, og eventuelt hans familie, aktivt forhindrer kvinden i at få viden om sine rettigheder og hjælpeinstanser eller lyver om, at staten vil fjerne hendes børn, hvis hun søger hjælp. Kvinden kan også blive nægtet kontakt med andre familiemedlemmer eller altid blive fulgt af en mand eller et drengebarn fra familien, hvis hun forlader hjemmet (Ibid:59).

Det psykologiske volds- og kontrol repertoire

Det *psykologiske volds- og kontrolrepertoire* knyttes i højere grad til post-patriarkalske familiesystemer, hvilket hovedsageligt gør sig gældende hos majoritets-norske familier (Ibid:57). Her fremhæves psykologiske virkemidler, der blandt andet udtrykkes i kvinders beretninger om, hvordan de, som selvstændige kvinder, har problemer med at forklare, hvordan de ender med at indordne sig fuldstændigt i en mands kontrolregime. Her vil manden kunne få kvinden til ikke bare at begrænse og isolere sig totalt fra venner og familie, men også at miste sig selv og have oplevelsen af at blive værdiløs (Bredal 2020:58). Bredal viser med dette begreb, hvordan vold kan være kønnet selvom det foregår i et samfund præget af ligestilling (Bredal 2020:23).

En central pointe er, at voldsudøvere i det materielle volds- og kontrolrepertoire ikke på samme måde som i det psykologiske, behøver at nedbryde kvinden psykisk for at få hende til at indtage rollen som traditionel husmor (Bredal 2020:59). Bredal påpeger hertil, at kvinder i klassisk patriarkalske samfund i forvejen er forberedt på at indordne sig fællesskabet, mænd og ældre kvinder, og at mange kvinder i disse sociale organiseringer er vant til, at kvinder udsættes for vold i egen familie eller netværk. Dette gælder ikke på samme måde kvinder fra mere ligestillede lande, hvorfor det psykologiske volds- og kontrolrepertoire i højere grad gør sig gældende her. Et fællestræk ved voldsbilledet, uafhængigt af om det er materielt eller psykologisk, er, at voldens formål er at dominere og kontrollere kvinden (Bredal 2020:62). En anden pointe hos Bredal (2020) er, at forskelle i voldsmønstre ikke hænger sammen med etniske minoritets- og majoritetgrupper i samfundet, men i højere grad med forskellige normative og samfundsmæssige kontekster, herunder normer for pardannelse, husholdning og parforhold. Disse er kulturelle forskelle, hvor voldsmønstre i en klassisk patriarkalsk sammenhæng adskiller sig fra voldsmønstre i et senmoderne samfund præget af formel kønsligestilling (Bredal 2020:23).

6 Analyse¹

I gennemgangen og kodningen af sagerne viste flere mønstre sig: Volds- og kontrolteknikkerne udgør til sammen, og i forskellige kombinationer, forskellige regimer. Gerningsmændene benytter mange af de samme teknikker, ligesom nogle teknikker er mere særegne og særligt relateret til gerningsmandens kulturelle baggrund. Disse mønstre er centrale omdrejningspunkter i analysen.

Gerningsmændene er mænd med og uden indvandrerbaggrund, som her omtales som henholdsvis *minoritets-* og *majoritetsgerningsmænd*, hvilket fremgår af Figur 3. Minoritetsgerningsmændene har baggrund i lande, der kategoriseres som klassisk patriarkalske (Bredal 2020:48). Vi har valgt at lave følgende forkortelser for betegnelserne for gerningsmændene og forurettede som vi vil benytte i resten af undersøgelsen.

Forurettede = F

Gerningsmand(en) / gerningsmænd(ene) = GM(en/ene)

Minoritetsgerningsmænd(ene) = MIG(ene)

Majoritetsgerningsmænd(ene) = MAG(ene)

Figur 3

MAJORITETS- GERNINGSMÆND	NAKSKOV DANMARK	VELJE DANMARK	RIBE DANMARK	SAMSØ DANMARK	FREDERICIA DANMARK
	NIBE DANMARK	LUNDBY DANMARK	SKÅDE DANMARK	FAABORG DANMARK	SOLBJERG DANMARK

¹ For forståelsen og kontekstens skyld, har vi udarbejdet 18 korte resumeer af sagerne, som fremgår i bilagsmaterialet som Bilag 3, der kan være væsentlige at orientere sig i om nødvendigt.

MINORITETS - GERNINGSMÆND	HOBRO AFGHANISTAN	HADERSLEV AFGHANISTAN	BRØNDBY AFGHANISTAN	STØVRING BOSNIEN
	FARUM ERITREA	HAMMEL ERITREA	DRONNING- LUND GRÆKENLAND	HØJE-TAASTRUP PAKISTAN

Undersøgelsens analyse indeholder to hovedafsnit, hvoraf første del belyser volds- og kontrolteknikker i parforholdene og forskellen heri ud fra Starks teori om tvangskontrol og Bjørnholts teori om vold og magt i et ligestillet land. I denne del af analysen vil vi gennemgå samtlige volds- og kontrolteknikker, som har været mulige at identificere i retsdokumenterne. Teknikkerne kan i nogle tilfælde placeres under mere end én "teknik", såvel som de kan være gensidigt forstærkende. Teknikker som kan placeres under mere end én kategori, har vi placeret efter en konkret vurdering af, hvor de bedst kommer til sin ret. Anden del af analysen forsøger at forklare, hvilke årsager, der kan være til forskellen i voldsudøvelse blandt GM'ene ud fra Bredals teori om forskellige volds- og kontrolteknikker i klassisk- og post-patriarkalske samfund.

6.1 Volds- og kontrolteknikker

6.1.1 Fysisk vold

I 10 sager er der indikationer på, at GM'en har udsat F for fysisk vold. I nogle af disse sager er den fysiske vold beskrevet detaljeret af vidner, der var tætte pårørende til GM'en og F, hvorved der er en vis sikkerhed om voldens hyppighed og voldsomhed (Dronninglund 31; Høje-Taastrup 20; Skåde 13-17). I andre tilfælde er beskrivelserne mindre uddybende, hvorfor det ikke har været muligt at afgøre graden eller hyppigheden af volden. Påstanden om vold i forholdet udgøres hertil af GM'ens beretning om at have udsat F for vold (Brøndby 6; Dronninglund 17; Haderslev 12-13; Farum 3,7-8), og vidners beretninger om tumult fra parrets lejlighed, blå mærker og andre skader på F, og at de gennem F kendte til den fysiske vold (Hammel 18-19; Dronninglund 31; Støvring 26; Hobro 49; Skåde 19-20; Ribe 10). Ifølge Stark fungerer den fysiske vold som et redskab i tvangskontrollen til

at indlejre frygt og dermed bibeholde kontrollen over kvinden, og kan udfolde sig på forskellige måder, som beskrevet i det følgende (Ibid:248-249).

6.1.1.1 Partner assaults

Ifølge Stark er de mere ekstreme partner assaults en teknik i tvangskontrol. Disse fysiske overgreb gentages ofte, eskalerer i intensitet over tid, kan fortsætte selv efter en eventuel separation og indebærer ofte ekstreme former for vold, såsom kvælning, tortur, brug af våben og andre objekter (Ibid:235-236;242). Formålet er at gøre voldsom skade og/eller underordne kvinden (Ibid:242-244). Tydelige beskrivelser af denne ekstreme vold forekommer særligt i Dronninglund og i Høje-Taastrup, hvor parrets søn forklarer:

“Hans mor blev udsat for vold, det kunne være alt fra flade til knytnæveslag og spark, slag med genstande, herunder bat, strømpistol og bagsiden af en økse. Hun blev på et tidspunkt slået i hovedet med bagsiden af øksen, og forsiden af øksen blev presset ned mod hendes fingre. En skruemaskine blev brugt som en hammer mod hendes hoved, ligesom hun også blev slået med en metalholder til servietter.” (Høje-Taastrup 20)

Lignende brutale overgreb fremgår ligeledes hos det separerede par i Dronninglund, hvor naboer til F fortæller:

“Hun kunne høre F skrig, og hun kunne høre slagene. Der var høje lyde og bumpelyde. Hun var ikke i tvivl om, at F blev slået. Nogle gange lød det, som om tiltalte slog med møbler og ting. Hun har i hvert tilfælde overhørt sådanne episoder 50 gange over en periode fra juni 2016 og ca. et år frem. På et tidspunkt lød det, som om tiltalte slog F med en stol. De blev ofte vækket ved, at der blev væltet møbler, man kunne høre slag [...].” (Dronninglund 31)

Begge citater vidner om brutale overgreb, der både optræder hyppigt og forårsager betydelig skade på offeret, ligesom at der i begge tilfælde beskrives brug af forskellige remedier, hvilket ifølge Stark (2007:242) er kendetegnende for denne type ekstreme vold. Som Stark finder, er volden i sagerne ofte motiveret af en *brutal jalousi* og afledt af GM'ens uproportionelle forestillinger om utroskab (Ibid:248-249), hvorved volden bliver en reaktion på, hvad han opfatter som forræderi. Forestillingen om utroskab fremgår særligt i netop Høje-Taastrup og Dronninglund, men derudover også i Farum (3, 7-8), hvor GM'en både udsætter F og deres datter for alvorlige fysiske angreb på grund af hans mistanke om utroskab og seksuel aktivitet uden hans tilladelse.

6.1.1.2 Low-level violence

Ifølge Stark er partnervold i tvangskontrol særligt kendetegnet ved low-level violence, der ofte er en mere rutinepræget og kumulativ vold, der blandt andet kan bestå i at ruske, sparke, slå og skubbe, og hvis formål er gradvist at nedbryde og undertrykke kvinden (Stark 2007:242-244). Denne low-level violence ses særligt fremtrædende i Skåde, hvor GM'ens søn beskriver volden således: "*Hans far ruskede i forurettet ved at tage fat i hendes skuldre, og han gav hende et par dask i panden*" (Skåde 13) og senere i forklaringen tilføjer han, at: "[Fourettede fik] *dask over hænderne og prik i ribbenene. Det var "hold-kæft dask"*" (Skåde 17). Sønnen beskriver endvidere, at denne vold har stået på i noget tid og blev intensiveret den sidste uge i hendes liv (16). Ifølge F's mor og sønnen havde F blå mærker, en hævet kæbe og hun fortalte selv om at have fået tæsk (19, 22, 26). Dette indikerer, at hun både har været udsat for low-level violence, men også partner assaults, som beskrevet tidligere (Stark 2007:242-244). Skåde er den eneste sag med MAG, hvor det er muligt at finde tydelige indikationer på partner assaults og low-level violence. Dog er der i Ribe beskrevet en enkeltstående episode af low-level violence, hvor et vidne fortæller at: "*Tiltalte havde rusket hende i armene og sagt, at han ikke havde noget liv uden hende*" (Ribe 10).

Fysisk vold kan identificeres i 8 ud af 8 sager med MIG og i 2 ud af 10 sager med MAG. Den fysiske vold blandt MIG'ene tager sig ofte ud på en mere brutal og ekstrem måde end observeret blandt MAG'ene, hvor der ses indikationer på denne ekstreme vold i én sag.

6.1.2 Intimidering: Trusler, degradering og overvågning

Intimidering af F kan fremanalyseres i næsten alle sager, men intimideringen ses på forskellige måder og i forskellig grad. Ifølge Stark handler intimidering om at indlejre frygt og lydighed hos offeret, hvilket kan opnås gennem tre primære teknikker: Trusler, overvågning og degradering af offeret (Stark 2007:249). Disse intimideringsteknikker kan etablere et regime af kontrol, selv i tilfælde, hvor offeret ikke har været udsat for fysisk vold, fordi frygten for den fysiske skade, som GM'en gennem intimidering planter i offerets hoved, kan have mere ødelæggende konsekvenser end volden selv (Ibid:251).

6.1.2.1 Trusler

Trusler fremgår i 13 sager og benyttes derfor hyppigt af GM'ene til at intimidere deres ofre. I sagerne fremsættes truslerne på meget forskellig vis, nogle er mere direkte end andre, ligesom indholdet i truslerne varierer betydeligt. Overordnet er truslerne enten karakteriseret som direkte og

voldsomme, eksempelvis dødstrusler og voldelige udtryk såsom *"jeg smadrer dig"* (Høje-Taastrup 20) (Nibe 20; Brøndby 7; Hammel 12; Høje-Taastrup 20; Støvring 10; Dronninglund 35; Hobro 55; Skåde 24) eller indirekte og subtile, ligesom de kan bestå af truende adfærd og selvmordstrusler (Hobro 45; Støvring 11; Fredericia 12; Vejle 19; Lundby 7; Ribe 10; Samsø 3; Nibe 21; Skåde 24). Fælles for truslerne er, at de skaber frygt hos F for egen, GM'ens eller pårørendes sikkerhed, hvilket forårsager en psykisk uro (Stark 2007:250). I det følgende illustreres først 2 eksempler fra sager, hvor truslerne er brutale, og efterfølgende belyses trusler af mere subtil karakter med eksempler fra yderligere 3 sager.

I Støvring er GM'en generelt meget truende, men idet han har et tilhold mod F, forekommer truslerne primært via SMS-beskeder. Følgende citat er én ud af mange truende beskeder: *"Forurettede Jeg lever ånder og dør for mine børn. Jeg dræber dig gerne Og hvis du tror en lebbe fra politigården og en middel-mådig skilsmisse advokat fra Hjørring kan rede dig er jeg med på legen. Lad os lege. Tiltalte"* (Støvring 10). Beskeden består både af en direkte dødstrussel, hvor han ved brug af ordet "gerne", ingen tvivl efterlader om, at han er villig til at tage offerets liv, samt en indirekte trussel, hvor han ved at nedgøre F's støttepersoner, forsøger at svække hendes tro på, at de kan beskytte hende. Opfordringen *"Lad os lege"* understreger til sidst GM's vilje til at fortsætte konflikten, og på samme tid, at han er grænseløs og hverken respekterer eller frygter de autoriteter, hun forsøger at beskytte sig selv igennem. I Nibe er der ikke indikationer på, at GM'en anvender direkte trusler over for F. Dog observeres det, at han truer F's døtre på livet (21), og anvender direkte trusler om vold som illustreret i datterens forklaring: *"Efter måske 10 minutter bankede tiltalte på døren og råbte og skreg alt muligt og lovede dem tæsk"* (Nibe 20). At udlove tæsk til F's børn må antages at have en betydelig intimideringseffekt på F, idet trusler om skade på pårørende ofte kan være mere skræmmende end trusler rettet mod én selv.

En indirekte trussel kan manifestere sig som en advarsel om fremtidige konsekvenser. Stark pointerer hertil, at blandt de mest skræmmende, er trusler uden specifik reference eller som er så tvetydige, at ofrene føler, at de vil blive udført uanset, hvad de gør (Stark 2007:250). Dette eksemplificeres i tilfælde fra Vejle og Lundby. GM'en i Vejle fremsætter trusler mod parrets voksne søn, der forsøger at beskytte moren efter skilsmissen, hvor han blandt andet skriver: *"Den der ler sidst, ler bedst."* (19). Dette er en talemåde, der typisk bruges til at antyde, at den endelige "vinder" i en situation får den største glæde, og kan derved tolkes som en advarsel om, at GM'en er sikker på, at han til sidst vil stå med "sejren". Tilsvarende fremgår i Lundby, hvor F i en besked til sin nye kæreste skriver, at GM'en har sagt: *"[...] at mine beslutninger ender i en tragedie for os allesammen [...]"* (Lundby 7). Citatet kan tolkes som en advarsel om, at situationen er på vej mod en afslutning,

der er uundgåelig og som indebærer en stor følelsesmæssig indvirkning på hele familien. Begge udtalelser kan ses som varsler om, at noget negativt vil hænde, dog uden at F har kendskab til, hvad dette indebærer.

Indirekte trusler kan også antage andre former, hvortil Stark fremhæver, at nogle GM truer deres partnere indirekte ved at gøre ting i offentlige sammenhænge, der fornærmer eller ydmyger dem. Formålet er at minde offeret om, hvor farlig konfrontation kan være, og hvor afhængig hun er af at acceptere hans agenda (Stark 2007:255). Dette observeres i Nibe, hvor F har en affære med GM'en, men er gift med faren til parrets børn. Datteren beretter hertil om, at GM'en hang en seddel på hoveddøren til F's lejlighed, hvor han skrev: "[...] *“min diller er død”, ligesom han havde lavet en tegning af en diller*” (Nibe 21). GM'ens adfærd synes at udgøre et forsøg på at ydmyge F, idet hendes sexliv og affære bliver stillet til offentligt skue, hvilket må antages at have været krænkende for både F og hendes børn. Episoden kan ligeledes virke intimiderende for F, da formålet synes at være at signalere, at hun bør imødekomme hans ønske om at fortsætte forholdet for at undgå yderligere ydmygelse.

Trusler ses i 7 ud af 10 sager med MAG og i 6 ud af 8 sager med MIG, og anvendes derfor hyppigt af GM'ene til at intimidere deres ofre. De 6 MIG benytter alle direkte trusler, hvor 2 ligeledes benytter indirekte trusler. Alle 7 MAG bruger indirekte trusler mod F, mens 2 benytter direkte trusler. Direkte og ekstreme trusler er således særligt karakteristiske for MIG'ene, mens subtile og indirekte trusler oftere ses hos MAG'ene.

6.1.2.2 Overvågning

Overvågning udgør den anden intimideringsteknik og observeres i 6 sager. GM'enes overvågning af F kommer til udtryk på forskellig vis, og som Stark beskriver det, befinder disse overvågningsteknikker sig på et kontinuum, hvilket ligeledes ses i vores sager (Stark 2007:255). Gennem konstant overvågning af kvindernes adfærd, berøves de deres privatliv, og Stark forklarer endvidere, at ét af overvågningens formål er at vise hende, at GM'en er almægtig og allestedsnærværende (Ibid).

I sagerne ses specifikke overvågningsteknikker såsom opsætning af videoovervågning i hjemmet (Høje-Taastrup 84), GPS-tracking af kvindens bil (Støvring 16; Lundby 7), hacking af kvindens profiler på sociale medier (Støvring 26), og (kontinuerligt) at tjekke kvindens telefon, herunder både beskeder, opkald og telefonnumre (Høje-Taastrup 27; Farum 3-4; Lundby 7). GM'en i Støvring

tracker F's bil med GPS, uden hun ved det, så han altid ved hvor hun er. Han lærer hendes dagsrutiner at kende, holder øje med, hvem hun mødes med, hvor hurtigt hun kører, og om hun tjekker sin telefon imens hun kører. F bliver opmærksom på dette gennem GM'ens utallige SMS'er og opsøgende adfærd, hvor han konfronterer og udspørger hende om, hvor hun har været og hvad hun har foretaget sig (1-11). På denne måde bruger GM'en sin viden om F's adfærd imod hende og viser, at han er allestedsnærværende, hvilket kan fungere som en måde at kontrollere og fratage F hendes handlemuligheder (2,37) (Stark 2007:255). Udover disse specifikke og voldsomme initiativer til overvågning, benytter andre GM sig af mere synlige metoder såsom at parkere udenfor eller opsøge F i hendes hjem (Dronninglund 32) eller gennem konstant tilstedeværelse i hjemmet, på trods af at parret har brudt med hinanden, som tilfældet i Hammel. Hertil beretter F's tolk om, at: *"Afdøde havde ringet til vidnet og var bange, fordi tiltalte overvågede afdøde, ligesom vidnet også selv havde overvåget, at tiltalte overvågede afdøde"* (Hammel 12). GM'en lykkes således med at indlejre en frygt i F gennem hans konstante tilstedeværelse i hjemmet og overvågning af hende, hvilket kan have det formål at regulere F's adfærd, så hun ikke gør noget, han misbilliger. Eksemplerne demonstrerer endvidere, hvordan overvågning, ifølge Stark, kan ske direkte ved at lade kvinden vide, at hun bliver overvåget, som i Hammel eller indirekte gennem indsamling af information om kvindens adfærd, der kan bruges til at regulere eller ydmyge hende senere, som i Støvring (Stark 2007:255).

Der ses hertil en forskel i tydeligheden af overvågningsteknikkerne, som kan eksemplificeres med GM'ene i Lundby og Farum, som begge tjekker F's telefon. GM'en i Farum spørger F om at se hendes telefon, og konfronterer hende derefter med, at han mener, der mangler noget på den (1-2). Modsat GM'en i Farum, sniger GM'en i Lundby sig ind på F's værelse i deres fælles hjem og tjekker hendes telefon imens hun sover, hvilket indikerer, at han ønsker at holde dette skjult for F (7).

Overvågning observeres i 5 ud af 8 forhold med MIG, og i ét ud 10 af med MAG. Teknikken tyder således i højere grad på at blive benyttet af MIG, samtidig med at denne teknik synes at tage en åbenlys og ekstrem form.

6.1.2.3 Degradering

Vi har fundet indikationer på degradering i 13 sager. I de fleste sager afslører vidneforklaringer, at nedgørelse af offeret har fundet sted før drabet, men nogle af GM'enes forklaringer i retten indikerer imidlertid også forsøg på degradering af F i tiden efter drabet. Af denne årsag er afsnittet opdelt efter dette. Ifølge Stark (2007:258-259) udgør degradering den tredje intimideringsteknik inden for tvangskontrol og beskriver forskellige måder, hvorpå en gerningsmand kan nedgøre sin partner ved

at etablere sin egen moralske overlegenhed, hvilket nægter kvinden selvrespekt. Degraderingen inkluderer blandt andet at kalde sin partner nedladende navne, skælde ud, herse rundt og forsøge at såre F, eksempelvis ved at bringe ting fra hendes fortid frem (Ibid).

Degradering før drabet

I tråd med Starks beskrivelser observeres degraderingen i flere sager ved råben, skæld ud, vredesudbrud rettet mod F og hersen rundt med hende (Vejle 18; Faaborg 14; Lundby 6; Fredericia 8; Nibe 13; Høje-Taastrup 9,22,27,35; Skåde 21; Haderslev 12; Dronninglund 31-32), hvilket ses i Skåde, hvor sønnen fortæller, at GM'en råbte *"hold kæft" flere gange og "luk røven"*. *[forurettet] sagde "lad være", "hvorfor snakker du sådan til mig?", "hvad har jeg gjort dig?", "hvad har du gang i?" og "hvorfor gør du sådan?"* (Skåde 15). Sønnen beretter om, at denne form for skæld ud, hvor GM'en understreger F's underordning ved at beordre hende til ikke at snakke, fremtræder utallige gange. I sagerne fra Skåde (14-15), Hobro (40), Høje-Taastrup (37), Støvring (2-8), Nibe (19), Vejle (14) og Dronninglund (15-18,24,31-32) er degraderingen ofte relateret til at være kvinde og til F's seksualitet. Ligesom Stark beskriver det, inkluderer dette både nedværdigende kaldenavne i sagerne som "luder" "kælling", "so", "stupid woman" og "møgsæk", et narrativ om, at F var "billig", "beskidt" eller "går med mange mænd", som illustreret i Høje-Taastrup, hvor parrets barn fortæller: *"Tiltalte kaldte moren mange skældsord, bl.a. kælling, so og møgsæk. Til hverdag blev hun kaldt so eller kælling, og det stod på i så lang tid, som vidnet kunne huske."* (Høje-Taastrup 37). Som Stark pointerer, har disse skældsord til formål at tydeliggøre kvindens mindre værd og underordning. Det er særligt i sagerne fra Hobro (58) og Dronninglund (16-17), at GM'ene degraderer F i relation til at være psykisk syg, som støttepersonen i Dronninglund beskriver det: *"F blev presset af tiltalte til at tænke, at hun var psykisk syg. Når man får det at vide tit, ender det med, at man selv tror på det"* (Dronninglund 40). Vidner beretter om, at F i Hobro blev omtalt som psykisk syg og ustabil (58), men størstedelen af beskrivelserne fremgår i forbindelse med retssagen, hvilket udfoldes i det følgende.

Nedværdigende forklaringer i retten

Det kan være udfordrende at vurdere, om de negative fremstillinger observeret i sagerne, er en strategi for forsvaret og GM'en i retssagen eller om det er udtryk for GM'ens tidligere adfærd overfor F. Det er som nævnt særligt i Hobro, at GM'ene skaber et narrativ om F som psykisk syg (Hobro 6-7,32,49), hvor familien i retten beskriver, at hun får "anfald" og er besat af dæmoner (6,17). Denne fortælling får hende til at fremstå som farlig og uforudsigelig, hvilket tegner et billede af F som en trussel for hele familien. Dette narrativ bruger GM'ene som forklaring på, hvorfor de var nødsaget til at handle som de gjorde, og de antyder dermed, at det var hendes adfærd, der fremprovokerede

drabet, hvilket fritager familien for ansvar og skaber en falsk fortælling om selvforsvar. Derudover tegner GM'ene i Samsø (2-5,9), Dronninglund (16-18), og Skåde (12-14) et nedladende billede af F med hensyn til misbrug, og som er præget af dobbeltmoral. Et eksempel på dette fremgår i Samsø, hvor GM'en forsøger at tegne et negativt billede af F som den misbrugende og psykisk ustabile part, der egentlig ikke er "hans type", og som han er sammen med af medlidenhed (Samsø 2-5). Dog tyder blodprøver og mentalerklæringen på, at GM'en selv havde et betydeligt misbrug, hvilket viser, hvordan hans nedværdigelse af F er præget af dobbeltmoral (2-5,9). I Dronninglund viser der sig et tilsvarende mønster, hvor GM'en tegner et nedladende billede af F som utroværdig. Ifølge ham, drikker hun en hel flaske vodka om dagen, mens han selv kun drikker et par genstande, hvilket dog ikke stemmer overens med flere vidneforklaringer om, at GM'en har et alkoholmisbrug (16-17, 32-33,46-48).

Generelt er disse beskrivelser af F som misbruger og psykisk syg, både før og efter drabet, stigmatiserende og reducerer hende til en person, der ikke har kontrol over sine handlinger, livssituation eller sindstilstand. Denne degradering af F tjener flere formål: Det underminerer F's troværdighed, isolerer hende socialt og emotionelt, og pålægger hende ansvaret for voldelige handlinger mod hende selv.

Af andre forklaringer i retten observeres det, at nogle GM forsøger at fremstille kvinden som en dårlig mor, der enten slår børnene, skælder dem ud og ikke passer på dem (Solbjerg 6; Dronninglund 18) (hvilket nuanceres yderligere i afsnit 6.1.4 Børn som middel til kontrol). I en enkel sag, Samsø, er degraderingen i retten relateret til at være kvinde, hvor GM'en bringer en sexistisk stereotyp på banen om, at F provokerede ham til at begå drabet, hvilket er en måde at retfærdiggøre hans vold imod hende. Dette er en problematisk anskuelse, fordi det placerer skylden hos offeret selv og på denne måde degraderer GM'en F ved at pålægge hende ansvaret for drabet (Enander et al. B 2021:507; Samsø 2). De nedværdigende udtalelser, hvor GM'ene skaber et narrativ om offeret som enten en dårlig mor, psykisk syg eller misbruger, bruges som en del af forklaringen på, hvorfor han ender med at begå drabet, og dermed retfærdiggøres nogle drab med henvisning til kvindens egen adfærd, hvilket i sig selv må anses som en voldsom degradering af kvinden (Hobro 8; Samsø 2; Solbjerg 6; Dronninglund 18; Skåde 5-7).

Degradering kan overordnet fremanalyseres i 8 sager med MAG og i 5 sager med MIG. Både MAG og MIG synes at degradere F ved at skælde hende ud, hvilket ses ved 6 MAG og ved 3 MIG. Degraderingen observeres endvidere i relation til at være mor og kvinde, hvilket ses ved 4 MIG og ved 5 MAG. Tilsvarende fremstilles F nedladende i relation alkohol/stofmisbrug og psykisk sygdom, som forekommer i 2 sager med MIG og i 2 med MAG.

6.1.3 Isolation

Isolation fra venner, familie og formelle støtteforanstaltninger udgør den anden teknik i tvangskontrol og observeres i 9 sager. Isolationen har til formål at forhindre afsløringen af forholdets dynamikker, fastholde kvindens afhængighed af manden, demonstrere kontrol over hende samt begrænse hendes muligheder for at flygte og søge hjælp (Stark 2007:262-271).

I sagerne kommer isolation til udtryk på forskellig vis: I 6 af forholdene fremgår det af beskrivelserne, at GM'en forsøger at forhindre F i at forlade hjemmet (Hammel 12,19; Skåde 24) eller spærre hende inde (Haderslev 17; Hobro 58; Høje-Taastrup 28,84; Dronninglund 38), som beskrevet af F's onkel i Haderslev: *"Han har også hørt fra andre familiemedlemmer, at tiltalte har spærret F inde [...]"* (Haderslev 17). En anden tendens, der observeres, involverer forskellige måder at begrænse F's kontakt med omverdenen (Støvring 31; Nibe 3; Faaborg 14; Høje-Taastrup 16; Skåde 24). Dette illustreres i Støvring, hvor GM'en, på trods af at parret har været skilt i fire år, forsøger at skræmme F's nye kæreste væk ved at sende dødstrusler via SMS: *"Tiltalte var meget aggressiv mod Forurettedes kærester. Tiltalte havde på et tidspunkt skrevet til en af Forurettedes kærester, Person 6, at han ville kappe begge hans ben af og smide ham i fjorden."* (Støvring 31). I Skåde forsøger GM'en på en anden måde at begrænse F's mulighed for at få hjælp ved at slette telefonnumre fra hendes telefon (24). En lignende tilgang ses i Faaborg, hvor GM'en kontrollerer, hvornår og af hvem F må få besøg og ringe til (14). I Nibe benytter GM'en en tredje og alternativ isolationsteknik. F er en del af en kristen menighed, som er en stor del af hendes liv. Samtidig har hun en dement mand, der er på plejehjem, hvilket betyder, at det er vigtigt for hende, at forholdet til GM'en holdes hemmeligt. Da F begynder at afvise GM'en, deler han et opslag i menighedens Facebook-gruppe, hvor han afslører, at de har haft et forhold til hinanden (13). Denne handling kan have relationelle konsekvenser for F i menigheden og samtidig kan ydmygelsen, forbundet med afsløringen, medføre, at hun vælger at trække sig fra fællesskabet, hvilket gør teknikken særligt isolerende (Stark 2007:259). I Høje-Taastrup formår GM'en at isolere F fuldstændigt fra hendes venner og familie, således hun ikke har haft nogen kontakt med dem i omkring 16 år (16). Eksemplerne illustrerer, hvordan GM'ene på forskellig vis har forsøgt at ødelægge F's kontakt og relation til andre. Som Stark beskriver, fører destruktionen af andre relationer til, at F kommer tættere på GM'en, da hun bliver mere afhængig af ham, hvilket øger hans kontrol over hende (Stark 2007:262-271).

I 4 sager anvender GM'ene en tredje form for isolation, som omfatter enten begrænsning af kvindens kontakt med formelle hjælpeforanstaltninger eller manipulation af disse (Dronninglund 38-40; Hammel 11-12; Hobro 58; Høje-Taastrup 27, 39, 43). Ifølge Stark (2007:271) kan dette omfatte

afløsning af kvindens aftaler, konstant ledsagelse til møder for at sikre, at hun aldrig er alene med en myndighed, nægtelse af adgang til eksempelvis hospitalsbesøg, eller overtagelse af kommunikation og svar på vegne af hende. En forudsætning for denne isolationsteknik er, at hjælpeinstanser er involveret, som i Dronninglund, hvor F bliver fortrolig med sin tilkoblede støtteperson i forbindelse med anbringelsen af parrets datter. Støttepersonen beskriver i sit vidneudsagn, hvordan GM'en forsøgte at intervenere og manipulere hendes kontakt med F ved at overtage samtalerne, forstyrre deres samtaler via telefonopkald, når han ikke selv var til stede, og til sidst opsigte støttepersonen, fordi han ikke mente, at hun var gavnlig for F (37-41). I Hobro fortæller GM'en til socialrådgiveren, at F er syg og til fare for sig selv, hvorfor hun låses inde på et værelse (58), og på denne måde forhindrer han fysisk kontakt mellem F og de sociale myndigheder.

Som Stark (2007:262) beskriver, er manipulation og isolationen fra hjælpeforanstaltninger, en måde GM'en kan skjule dynamikkerne i forholdet samt forhindre hjælp udefra til kvinden. Ved at afskære kvinden fra alternative kilder til information og støtte, placerer GM'en sig mellem kvinden og omverdenen, og bliver derved hendes primære fortolkningskilde (Ibid); hendes verdensopfattelse bliver formet udelukkende af, hvad GM'en videregiver og dette støtter et af hans primære formål: At øge kvindens afhængighed af ham (Ibid).

Isolationsteknikkerne observeres i 6 ud af 8 forhold med MIG og består af isolation fra formelle og private netværk samt indespærring. Det ses i 3 ud af 10 forhold med MAG, at han isolerer F fra hendes private netværk. Isolationsteknikker tyder derved på at blive benyttet hyppigt af GM'ene og har flere forskellige udtryksformer. Særligt MIG'enes brug af indespærring er udtryk for en mere brutal og tydelig form isolation.

6.1.4 Kontrol

Ifølge Stark omfatter kontrollen i tvangskontrol blandt andet GM'ens kontrol over kvindens adgang til basale fornødenheder som penge, mad, sex, søvn, bolig og transport (Stark 2007:271-274), og mikroregulering af hendes adfærd. Formålet med kontrollen er at gøre kvinden afhængig af GM'en og forhindre hende i at opnå autonomi (Stark 2007:272).

6.1.4.1 Adgang til basale fornødenheder

Det fremgår i 5 sager, at GM'en forsøger at blokere F's adgang til vitale behov. Dette indebærer blandt andet at fratage F uddannelses- og transportmuligheder samt adgang til økonomiske ressourcer, og observeres på forskellig vis i Hammel, Højre-Taastrup, Hobro, Dronninglund og Skåde. I Hammel søger F boligstøtte efter separation, hvortil GM'en skælder hende ud for forsøget

på at blive selvforsørgende (12). I Høje-Taastrup vil GM'en gøre F til analfabet og spolere hendes uddannelse, således hun ikke kan blive til noget (37). I Hobro forsøger GM'en at fratage F hendes økonomiske midler, der giver hende mulighed for "at stå på egne ben", som F beskrev til et vidne (39). Til sidst beskrives det i Skåde, at GM'en tager F's dankort, således hun ikke har penge til at flytte og derudover truer han med at tage hendes elscooter (3, 24-25). Kontrol af F's adgang til fysiske behov, såsom søvn og hvile kan fremanalyseres i Fredericia, Hammel, Vejle og Dronninglund. I Fredericia forsøger GM'en at kontrollere F's adgang til søvn ved at prikke hende gentagne gange, når hun er faldet i søvn, indtil hun begynder at græde (8). Tilsvarende ses i Vejle, hvor F fortalte et vidne, at: "[...] [F] havde så ondt i ryggen, men kun fik 20 minutters hvile hver dag [af GM'en]" (Vejle 12), og i Dronninglund, hvor et vidne forklarer, at GM'en konstant ringede og opsøgte F, hvilket var et psykisk pres, der medførte at hun aldrig fik ro (38). Eksemplerne viser hvorledes GM'ene forsøger at fratage F's basale fornødenheder og ressourcer, hvilket både berøver hende det materielle og fysiske grundlag for at opnå autonomi og kunne flygte fra forholdet (Stark 2007:271).

6.1.4.2 Mikroregulering

Tvangskontrol indebærer endvidere en ekstrem mikroregulering af kvindens dagligdag såsom hvordan hun kører bil, går i bad, på toilet, spiser, påklæder sig og hvilken frisure hun har. På denne måde udvides kontrollen fra overordnede adfærdsreguleringer til regulering af alle hendes foretagender, især dem forbundet med kvinders devaluerede huslige og seksuelle status (Stark 2007:271-274). Denne regulering af kvindens liv ses blandt andet hos det fraskilte par i Støvring, hvor GM'en har et tilhold mod F, men alligevel forsøger at regulere hendes kørsel gennem SMS-beskeder (2, 5, 37). Dette fremgår af F's SMS til en politiassistent: "*Min eksmand begynder igen med chikanen. I går, da jeg skulle hente børnene, begyndte han at sige, at jeg skal holde fingrene fra telefonen, når jeg kører med børnene*" (Støvring 37). En anden sag, der i særdeleshed indebærer mikroregulering, er Høje-Taastrup, hvor GM'en regulerer alt fra toiletbesøg og udseende til hendes generelle funktion i livet (84):

"I starten af september 2018 kunne vidnet høre barbermaskinen ude på badeværelset, og da hendes mor kom ud, var hun helt skaldet. Hun mener ikke, at der blev sagt noget om det andet end, at tiltalte gjorde grin med det. [...] Det var tiltalte der klædte hende på, og hun fik nogle af hans aflagte T-shirts og hættetrøjer på. Tiltaltes tøj var alt for stort til deres mor, men han havde smidt alle hendes ejendele ud, og hun kunne heller ikke længere passe sit eget tøj. Vidnet og F2 [parrets andet barn] brugte efter anvisning fra tiltalte nok 2-3 aftner på at gennemgå alle morens ting og putte det i klare sække, som så blev smidt ud dagen efter. Tiltalte sagde til dem, at han ville skabe en ny version af deres mor, som kun skulle være derhjemme og lave mad" (Høje-Taastrup 36-37).

Som fremført i citatet regulerer GM'en alt ved F, og særligt aspekter relateret til hendes devaluerede huslige og seksuelle status som eksempelvis, at hun skal udfylde en traditionel kvinderolle som hjemmegående husmor, og at hun skal have stort og løst tøj på. Ifølge Stark undertrykker dette kvinden på en mere fundamental måde end fratagelsen af vitale ressourcer, idet mikroreguleringen ingen plads efterlader til, at kvindens personlighed kan udfolde sig (Stark 2007:274). Mikroregulering berøver derved kvinden det nødvendige grundlag for at opnå autonomi og til at udfolde egen personlighed og handlemuligheder i forhold til at ændre sin livssituation (flugt). Dette gør det muligt for GM'en at opretholde kontrollen og holde hende "fanget".

Kontrol af F's adgang til basale fornødenheder og mikroregulering observeres i 5 sager med MIG og i 3 med MAG. Det vil sige, at begge GM kontrollerer F's adgang til basale fornødenheder, hvor MIG særligt gør det i forhold til økonomiske fornødenheder, gør MAG det i relation til fysiologiske behov. MIG benytter samtidig mikroregulering af F.

6.1.5 Børn som middel til kontrol over kvinden

I sager, hvor parret er separeret, men har hjemmeboende børn, benytter 5 GM sig af argumenter relateret til børnene i forsøget på at opretholde kontrol over kvinden. Stark beskriver, hvordan GM'en ofte bruger barnet som en indirekte adgang til moderen, især når hun er mindre tilgængelig for dem, som det ofte er tilfældet i separationssager (Stark 2007:251). GM'enes argumenter i denne undersøgelse er relateret til 1) at GM'en udnytter idealet om forældresamarbejde og dermed regelmæssig kontakt med F (jf. Bjørnholt 2020:41), 2) at GM'en konstant er til stede i det tidligere fælles hjem under påskud af at ville se barnet og 3) at GM'en påstår, at F udøver vold mod barnet, hvilket han legitimerer egen vold mod F med.

Udnyttelse af idealet om forældresamarbejde

I Fredericia havde parret kun kontakt vedrørende deres barn, hvilket foregik over SMS. GM'en ønskede mere kontakt, men F mente, at den nuværende kontakt var tilstrækkelig og fungerede godt. Parret havde stridigheder omkring samværsordningen, og GM'en mente, at barnet var påvirket af dette, og at det store problem var deres begrænsede kommunikation. Derfor tog GM'en, ifølge ham selv, på drabsdagen tog ud til F med hensigten om at tale om deres kontakt for barnets skyld (3-4). Da dette sker i en kontekst, hvor GM'en ønskede at få F tilbage (8), indikerer det, at GM'ens ønske om kontakt til F i virkeligheden var drevet af et behov for at have hende i sit liv, snarere end hensynet til barnet. Tilsvarende ses i Støvring, hvor GM'en har tilhold mod F, og retten har medgivet, at hans

kontakt til hende udelukkende må vedrøre børnene. Henvisningen til barnets bedste fremgår i flere af de mange SMS-beskeder GM'en skriver til F, herunder at børnenes behov og rettigheder bør prioriteres over F's personlige behov, som det ses i følgende citat:

"Svarer du ikke så kører jeg mit løb. Jeg har altid prøvet at gøre det nemt trods dine løgne. Vil du ikke være venlig og sørger for kontakten for vores børnenes skyld. Jeg ved hvad jeg skal vide. Jeg er ligeglad med dig og dine problemer" (Støvring 8).

GM'en sender desuden adskillige beskeder til F, som ikke relaterer sig til børnene, men derimod fokuserer på hendes forhold til andre mænd, hendes aktivitet på sociale medier samt trusler og nedværdigende kommentarer om hende og hendes rolle som mor (2-11). Disse beskeder vidner om, at kontakten til F ikke er motiveret af, hvad der er bedst for børnene, men derimod af GM'ens vedvarende behov for at udøve kontrol over for F. Forsøget på at påvirke F's liv og kontrollere hendes relationer til andre mænd med henvisning til barnets bedste, kommer ligeledes til udtryk i GM'ens forklaring i Dronninglund:

"Han var bange for, hvordan de hjemløse mænd kunne påvirke Barn når hun besøgte F. Han ville gerne, at Barn skulle tilbage og bo hos F, men det var ikke sikkert med de hjemløse mænd"
(Dronninglund 16).

GM'en i Dronninglund er beskrevet som meget jaloux og eftersom, at ingen vidner bekræfter tilstedeværelsen af de 'hjemløse mænd' (32) indikerer hans adfærd at den egentlige motivation ikke nødvendigvis er barnets bedste.

Ovennævnte sager viser, hvordan GM'ene bruger børnene som en indirekte adgang til moren gennem reference til et ideal og en diskurs om at gøre, hvad der er bedst for barnet, hvorfor barnet bliver en kilde til påvirkning og kontrol af F's "nye" liv og beslutninger.

Gerningsmanden er konstant til stede

Forsøget på at opretholde kontrol og påvirke F's liv med henvisning til børnene ses ligeledes ved, at de konstant er til stede i kvinden og børnenes hjem, hvilket ses i Solbjerg, Hammel og Dronninglund. I Solbjerg fortæller GM'en, at det fraskilte par ofte ses og laver mange ting sammen om børnene, herunder at fejre højtider og tage på ferie sammen, men at en del årsagen til, at han ender med at slå F ihjel handler om, at hun siger fra og understreger overfor ham, at de ikke længere bor sammen og ikke skal gøre ting som var de stadig en familie (6). Lignende ses i Hammel, hvor det fraskilte pars børn bor hos F, og hvor parterne fortsat mødes til aktiviteter relateret til børnene og kirkegang. Desuden var GM'en ifølge ham selv i F's og børnenes lejlighed stort set hver dag (2-3). Vidner har

hertil forklaret, at F var bange for GM'en, da han overvågede hende og mente, at hun skulle være i lejligheden hele tiden (14, 19). I Dronninglund er der ligeledes indikationer på, at GM'en benytter samvær om børnene som en måde at være tæt på F. Ifølge ham selv boede han i F's hjem for at kunne se deres anbragte datter, når han var i Danmark, hvilket han var størstedelen af tiden (15-16, 52). F's naboer vidner i retssagen om, at GM'en hele tiden var til stede på F's adresse, på trods af, at han havde et tilhold samt at hans tilstedeværelse ikke fremstod ønsket af F (30-32). GM'ens opsøgende adfærd over for F indikerer, at hans forklaring om at opholde sig i F's lejlighed under påskud af at skulle se sin datter, synes utroværdig. Også her udnyttes en diskurs om forældresamarbejde og ønsket om at være en god forælder som legitimering af GM'ens konstante tilstedeværelse, parrets kontakt og aktiviteter sammen efter samlivsophævelsen. Den fortsatte kontakt, gør det muligt for GM'en at fastholde og nære sit håb om en mulig genforening, og samtidig kontrollere hendes liv. Det ses således, at GM'ens reelle intention om opretholdelse af kontrol og indflydelse i F's liv efter separationen, muliggøres og tilsløres under påskud af samvær om børnene og børnenes trivsel.

Gerningsmanden påstår, at F udøver vold mod barnet

I både Solbjerg og Dronninglund beretter GM'ene om, at F udøver vold mod børnene. Ifølge GM'ens forklaring i Solbjerg, havde F udvist voldelig adfærd mod deres fælles børn, hvilket han angav som én af flere årsager til drabet:

“Ligeledes fortalte de 2 fællesbørn [...] at Forurettede igen råbte højt og skældte dem ud. Dette havde hun også gjort tidligere, og da hun på daværende tidspunkt også havde slået Erstatningspart 1, blev kommunen involveret. Alt dette [...] gjorde, at det den pågældende dag "slog klik" for ham” (Solbjerg 7).

Ved at fremstille sig selv som beskytteren af børnene og F som voldelig, forsøger han at legitimere egne voldshandlinger som næsten hæderlige. Lignende ses i Dronninglund, hvor GM'en fremstiller sig selv som en beskyttende far over for parrets barn (16). Begge sager vidner om et mønster, hvor GM'ene manipulerer narrativer omkring børnenes trivsel og sikkerhed og dermed benytter diskurser om barnets bedste, som en måde at legitimere og muliggøre egen kontroladfærd og voldelige handlinger over for F.

I tråd med Bjørnholts (2020:41) fund, synes disse GM at udnytte anerkendte sociale normer og diskurser i formelt set ligestillede lande, såsom idealet om forældresamarbejde, barnets bedste og barnets sikkerhed, til at sikre egen tilstedeværelse for at opretholde og udøve kontrol over en tidligere partner. Brugen af diskurserne bliver, som påpeget af Bjørnholt (2020:41), en arena for

fortsat vold og kontrol. Dette viser, hvordan legitime diskurser kan bruges til bevarelse af kontrol, og Bjørnholt fremhæver, at det udgør en særlig udfordring for kvinder i sådanne samfund, når GM'en forsøger at manipulere kvinden til at tro, at hun skader barnet ved at prioritere sin egen trivsel. Stark (2007:254) beskriver et lignende fænomen, "the battered mother's dilemma", hvor GM'en tvinger offeret til at vælge mellem sin egen og barnets sikkerhed. Selvom dette begreb primært handler om fysisk vold, er essensen den samme: GM'en placerer kvinden i et uløseligt dilemma, hvor hun enten beskytter sig selv og dermed 'skader' sit barn, eller opretholder kontakt med GM'en for børnenes skyld og 'skader' sig selv i processen. I ligestillede samfund kan dette fænomen beskrive, hvordan en mors ansvarsfølelse og omsorg for barnet bruges til at trække hende tilbage til GM'ens kontrol efter en separation.

En forudsætning for, at denne teknik er relevant at benytte for GM'ene er, at parret er separeret og har mindreårige børn sammen, og i vores datamateriale opfylder 3 MIG og 3 MAG disse kriterier. I de 3 sager med MIG er der indikationer på, at de udnytter diskurser om forældresamarbejde som en metode til at opretholde kontakt og kontrol over F's liv efter separationen. Dette mønster ses også i 2 ud af de 3 sager med MAG. Den resterende sag med MAG, hvor parret er separeret og har mindreårige børn sammen, er Lundby. Denne sag skiller sig ud, idet drabet sker, inden parret er flyttet fra hinanden. GM'en begrundet drabet med, at F vil anfægte en 7/7 samværsordning (2). Han trækker dermed også på diskursen om retten til ligestillet forældreskab, som Bjørnholt (2020:39) også påpeger i sit studie. Alle GM, der har børn og er separeret fra F, tyder således på at benytte denne teknik.

6.1.6 Misbrug af idealer om kærlighed

Misbrug af kærlighedsideal observeres i 9 sager. Bjørnholt (2020:36) beskriver hvorledes misbrug af kærlighedssprog involverer anvendelsen af argumenter om idealer om tillid og åbenhed samt pligt og hårdt arbejde i relationen, som en måde at legitimere eget kontrolbehov.

6.1.6.1 Tillid og åbenhed

Misbrug af idealer om tillid og åbenhed ses tydeligt i flere sager, særligt i situationer, hvor GM'en mistænker eller får viden om en ny mand i F's liv. Dette illustreres blandt andet i Solbjerg, hvor det fraskilte par har to børn sammen, hvilket medfører, at de fortsat har kontakt efter bruddet. Da F markerer sin løsrivelse ved at fjerne hans navn fra postkassen og begynder et nyt forhold uden at fortælle ham dette direkte, kolliderer illusionen om et fortsat liv sammen, hvilket, ifølge GM'en, blandt andet fører til, at han begår drabet (6). I sin forklaring om F's nye kærlighedsforhold fortæller GM'en, at: *"Forurettede var begyndt at date en anden mand, hvilket hun ikke direkte fortalte tiltalte, men blot*

bad ham passe børnene, idet hun "havde brug for et par timer for sig selv" (Solbjerg 6). Udtalelsen indikerer, at GM'en er stødt og skuffet over F's manglende ærlighed og oplever at være berettiget til at få sådanne informationer direkte fortalt. Dette indikerer, at han i relationen anvender idealet om tillid og ærlighed som et middel til at devaluere F's handlinger i forbindelse med hendes nye forhold. Dette kan forskyde og tilsløre hans følelse af jalousi. Idéen om tillid og åbenhed i parforhold er et socialt accepteret ideal, mens følelser af jalousi generelt betragtes som socialt uacceptable. Denne sag er dermed et eksempel på, hvordan GM kan udnytte idealer om tillid, der tilslører mindre socialt acceptable følelser.

I Høje-Taastrup (22), Haderslev (13), Farum (3) og Dronninglund (40) optræder GM'ene jaloux og mistroiske over for deres partnere, hvilket tydeligt afspejles i deres rigide forestilling om, at F er dem utro. GM'ene reagerer på denne forestillede utroskab ved fysisk at afstraffe F, som det eksemplificeres i følgende citat fra F's støtteperson i Dronninglund: *"Der kom en anden, en mand ved navn X [socialrådgiver], som var god for dem, men tiltalte troede, at X gik i seng med F, så det gik også galt. F fortalte, at tiltalte slog hende, hver gang han troede, hun havde været i seng med X"* (Dronninglund 40). GM'ene agerer derved ud fra et rationale om, at et tillidsbrud, som utroskab, berettiger ham til at begå fysisk vold og at dette bliver en måde han kan kontrollere, at hun ikke er 'utro' igen. Det fremgår endvidere i Høje-Taastrup, Haderslev og Farum, at når F ikke "erkender" det forestillede utroskab, opfatter GM'en dette som løgn, hvilket berettiger yderligere afstraffelse. Dette tydeliggøres i følgende forklaring fra GM'en i Farum:

"Han blev ved med at slå og sparke, da hun havde skjult nogle ting for ham, og hun ville ikke fortælle det, han ville have svar på. Derfor blev han ved med at slå og sparke. Han ville have svar på, hvem hun var sammen med. Hun skulle erkende, at hun var utro og fortælle med hvem. Det forventede han at hun skulle sige. Hun sagde det ikke og derfor blev det ved. Hun nægtede utroskab" (Farum 3).

For disse GM'en bliver F's manglende erkendelse af den forestillede utroskab et symbol på, at hun lyver over for dem, hvilket, ligesom utroskaben, berettiger dem til at udøve fysisk vold (Høje-Taastrup 22, Haderslev 13, Farum 3). Parforholdsideal om tillid og åbenhed, bliver på denne måde udnyttet af GM'ene som en måde at forskyde og tilsløre hans oplevelse af jalousi. Ved at udnytte disse idealer fremstilles F som en 'dårlig' partner, hvilket legitimerer vold over for hende, når han oplever jalousi.

Idealer om tillid og åbenhed som legitimering af GM'ens kontrolbehov anvendes ikke kun i relation til truslen fra en anden mand, men også i relation til brudte aftaler, som observeret i Nibe: Da F bryder en aftale med GM'en om at mødes, offentliggør GM'en, som tidligere beskrevet, deres affære på hendes kristne menigheds Facebookside og kræver, at hun skriver alle sine gøremål op i hans

kalender (3, 24). I sin beretning om begivenheden beskriver GM'en, hvordan han fortæller F, at han ikke længere kan stole på hende, fordi hun har brudt deres aftale, hvilket påvirker ham dybt (3). GM'en udnytter derved F's "tillidsbrud" som en måde at legitimere sit kontrolbehov: at han godt må kræve, at alle F's planer skrives i hans kalender samt at offentliggøre deres forhold på menighedens Facebookside.

6.1.6.2 Pligt og hårdt arbejde

Ifølge Bjørnholt (Bjørnholt 2020:36-37) kan misbrug af kærlighedssprog også indebære argumenter om parforholdsidealer såsom, at forhold indebærer pligt og kræver hårdt arbejde, hvilket kan legitimere kontrolbehov. Brug af disse idealer ses fremtrædende i flere sager, hvor GM'ene fordømmer F's valg om at forlade ham under påskud af, at man bliver hos sin partner gennem tykt og tyndt (Vejle 73; Lundby 6; Nakskov 6-7). Et eksempel på dette, tydeliggøres i GM'ens forklaring i Nakskov: *"Når forurettede midt i hans sygdomsforløb gik fra ham, var det mange ting på en gang. Han følte, at forurettede svigtede ham. Det var dårlig timing, at hun gik fra ham, imens han var sygemeldt"* (Nakskov 6-7). GM'ens forklaring illustrerer, hvordan idealet om pligt, specifikt at man ikke forlader en partner under vanskelige omstændigheder, kan udnyttes af GM'en som en måde at legitimere eget behov for at F ikke forlader ham. Han fordømmer F's beslutning og skaber således et narrativ om, at hun har svigtet ham på ubarmhjertigt vis. Dette kan anses som kontrolteknik, hvorpå GM'en pådutter F ansvaret for hans følelsesliv og velbefindende, og dermed etablerer en dårlig samvittighed hos hende, som har til formål at bremse hende i at forlade ham.

I 2 ud af 10 sager ses der indikationer på, at MAG misbruger kærlighedsidealer om *tillid* og *åbenhed*, som en måde at legitimere sit kontrolbehov, hvilket fremtræder i 4 ud af 8 sager med MIG. MIG'enes misbrug af disse idealer forekommer ofte i forlængelse af en brutal jalousi hos GM'en, hvilket kun ses i 1 sag med MAG. Derudover ses der i 3 ud af 10 forhold med MAG, indikationer på, at GM'en udnytter kærlighedsidealer om *pligt* og *hårdt arbejde*, som en måde at legitimere og forsøge at manipulere F til ikke at forlade ham. Et sådant misbrug fremgår ikke af sager med MIG. Det tyder således på, at udnyttelse af idealer om tillid og åbenhed i forlængelse af en brutal jalousi er kendetegnende for MIG, hvorimod misbrug af idealer om pligt og hårdt arbejde som en måde at få F til at blive i forholdet er kendetegnende for MAG.

6.1.7 Ansvarstagende omsorg

I 10 sager observeres mentale udfordringer hos GM'ene. I 5 af disse sager anvender gerningsmanden en teknik, hvor han pålægger kvinden ansvaret for at stabilisere hans følelsesliv. I gennemgangen af sagerne blev det tydeligt, at mange GM oplevede at have udfordringer med mentalt helbred, og ofte enten var selvmordstruede eller forsøgte selvmord i tiden op til eller efter drabet (Nakskov, Nibe, Ribe, Vejle, Lundby, Solbjerg, Faaborg, Samsø, Støvring, Brøndby). Dette tilsvarende Bjørnholts beskrivelse af *abusive* parforhold, hvor det ofte er et kendetegn, at voldsudøveren er en person, der ikke har det godt og har brug for hjælp, hvilket efterlader et kompliceret og stort ansvar hos den voldsudsatte (Bjørnholt 2020:40). I flere af sagerne var der tydelige indikationer på, at relationen mellem offeret og GM'en var præget af, at GM'en ikke selv var i stand til at stabilisere sit følelsesliv, og dermed var afhængig af, at ofret skulle tage vare på ham følelsesmæssigt (Vejle, Lundby, Ribe, Nakskov, Nibe). Dette eksemplificeres i Lundby, hvor det er F, der sørger for få GM'en i behandling i psykiatrien, fordi han er meget deprimeret (3), hvilket indikerer en manglende ansvarstagen for eget helbred og følelsesliv, der efterlader byrden og ansvaret hos F. Dette bekræftes en måned inden drabet, hvor F i en SMS til en ny flirt, skriver: "[...] som forventet kører Tiltalte hårdt på med at det vil ødelægge ham og Person 1 [sønnen] / jeg er ussel og et svin at forlade en syg [...]" (Lundby 6). Når GM'en fremstiller sig selv som den "syge" part, der bliver forladt, og at det vil ødelægge både ham og sønnen, placerer han ansvaret for sit eget mentale helbred og sønnens ve og vel ved ofret, hvilket formentligt har til formål at give F dårlig samvittighed. Dette placerer hende i en situation af afledt afhængighed, hvor det kan være særdeles svært at forlade GM'en, fordi han er direkte afhængig af F's omsorg (Bjørnholt 2020:42). Denne afhængighed af omsorgsgiveren kan være med til at forklare, hvorfor vi i mange sager, hvor GM'ene har mentale udfordringer og F forlader ham, ser, at GM'en oplever ikke at kunne leve videre uden F (Nakskov, Vejle, Lundby, Ribe, Nibe).

Netop denne situation repræsenterer dét, som Bjørnholt betegner som en kønnet magtdynamik i parforhold, fordi det forventes, at kvinden varetager omsorgen og ansvaret for andre, eksempelvis GM'en og sønnen, og det relationelle arbejde, der skal til, for at få både forholdet og relationer til andre familiemedlemmer eller venner til at fungere (Bjørnholt 2020:41). Dette illustreres i Vejle, hvor F er nødsaget til at løse og udglatte GM'ens konflikter i omgangskredsen, så parret ikke isoleres socialt (18-19). GM'en placerer sig her i en magtposition ved ikke at tage ansvar for egne følelser, helbred og konflikter, men derimod pålægger F ansvaret. Bjørnholt pointerer videre, at magten særlig ligger i at andre må bearbejde konsekvenserne, rydde op og genoprette orden (Bjørnholt 2020:43). Denne situation er endvidere illustreret af F's søster i Ribe, der fortæller, at: "*På et tidspunkt fortalte [Forurettede], at det var utrolig hårdt for hende, at Tiltalte nogle gange kunne være sur i flere dage.*"

Hun syntes, at hun brugte mange ressourcer på at hive ham op" (Ribe 9). Her beskrives det, at F står med ansvaret for at stabilisere GM'ens humør, hvorigennem han udøver en magt, der dikterer hendes adfærd og brug af ressourcer. Ifølge Bjørnholt, ligger magten og kontrollen således i, at F hele tiden må tilpasse hendes adfærd hans mentale tilstand for at undgå ubehagelige reaktioner, hvilket Bjørnholt betegner som at kvinden skal "gå på æggeskaller" (Bjørnholt 2020:43).

Det tyder overordnet på, at MAG i højere grad slider med mentale helbredsproblemer, idet 8 ud af 10 GM beskrives som selvmordstruede, hvorimod kun 2 ud af 8 MIG har været/er selvmordstruede. I 5 sager med MAG er der indikationer på, at han ikke tager ansvar for eget helbred, men er afhængig af, at kvinden kan rumme dette ansvar, og dermed er direkte afhængig af hende. Dette er en måde, hvorpå GM'en udøver en kønnet magt. Disse kønnede forventninger om kvinden, som den omsorgsgivende part i forholdet, observeres ikke i sager med MIG.

6.1.8 Separation

I 11 sager er parret separeret eller i færd med at blive det. I de 7 resterende sager har 6 par drøftet separation, hvor det i den sidste sag, Farum, ikke har været muligt at identificere drøftelser angående dette. I alle sager, hvor parret er under separation, er det på kvindens initiativ, men de praktiske omstændigheder såsom at flytte fra hinanden, skrive under på skilsmissepapirerne og bodeling, er endnu ikke på plads.

Et mønster som viser sig på tværs af sagerne, hvor parret er under separation, er, at drabet ofte finder sted nogen tid efter, at F har tilkendegivet, at hun ønsker at forlade GM'en. I tiden mellem denne udmelding og drabet er der oftest en fase med en dynamik, hvor GM'en forsøger at overtale F til at blive (Vejle, Nakskov, Faaborg, Solbjerg, Ribe, Støvring, Hammel, Fredericia, Nibe). Dette er illustreret i følgende citat fra Ribe, hvor GM'en udtaler: *"[...] at han ikke kunne klare, hvis hun forlod ham. [...] Han prøvede at overtale hende til at blive. Hun holdt fast i, at hun havde bestemt sig"* (Ribe 2). Tilsvarende forsøger GM'en i Fredericia, hvor: *"Tiltalte prøvede at få familien til at påvirke Forurettede til at gå tilbage til tiltalte. Forurettede holdt fast i, at hun ville skilles, og så begyndte diskussionerne mellem dem om skilsmissen og om Erstatningspart (Barn)"* (Fredericia 8). I Ribe (2), Fredericia (8), Nibe (6) og Nakskov (6) forsøger GM'en, som illustreret i de to ovenstående citater, verbalt at påvirke F til ikke at forlade ham, mens GM'enes forsøg på samme i Vejle, Nibe, Hammel og Solbjerg har karakter af en besidderisk, opsøgende og stalker-ligende adfærd. Denne adfærd eksemplificeres i Nibe, hvor GM'en sender chikanerende kærestebreve, opsøger og kontakter F's pårørende samt opsøger hende på forskellige adresser (4-6, 16-17). En anden strategi, der kan

indikere et forsøg på at påvirke F til ikke at afslutte forholdet, ses ved, at flere GM, efter bruddet, forsøger at gøre F eller hendes nære pårørende opmærksomme på, at han kæmper med selvmordstanker eller bliver mere syg som følge af hendes beslutning om at afslutte forholdet (Faaborg 13; Vejle 27; Lundby 6; Ribe 2,3,4,10; Nibe 9,6,7; Nakskov 6-7).

På trods af GM'enes mange forsøg på at overtale F til at blive, lykkes dette ikke. I langt størstedelen af sagerne forekommer endvidere det, som vi betegner som en *symbolsk begivenhed*, lige inden drabet. Disse symbolske begivenheder består i, at:

- F får tildelt en ny bolig (Faaborg 15)
- F fjerner GM'ens navn fra deres tidligere fælles postkasse, samt oplyste ham om, at hun så en ny partner (Solbjerg 6)
- GM opdager, at F chatter med andre mænd (Hammel 2-3)
- F endeligt siger farvel efter at have flyttet alle sine ting (Ribe 3-4).
- F endeligt afviser, at de finder sammen igen ved at sige, at der er intet han kan gøre for at få hende tilbage (Nibe 6)
- F befinder sig en sidste gang på GM'ens adresse for at stå for salget af deres fælles båd, som i en længere periode har medført at F kom på adressen og interagerede med GM'en (Nakskov 7-9).
- boligen skal deles (bodeling) (Vejle 13-16; Fredericia 8-9),

Disse symbolske begivenheder udløser en erkendelse af, at håbet om et fortsat liv sammen er tabt, og drabet sker således efter, hvad vi vælger at kalde *den reelle separation* for GM'en. Dette eksemplificeres i Solbjerg, hvor GM'en fortæller: "[han] levede i en fantasiverden, og han havde en drøm om, at han og Forurettede skulle finde sammen igen" (Solbjerg 6). Den praktiske kontakt et etableret (eks)par har efter et brud, synes i disse sager at udgøre en substitut for GM'ens behov for at være i kontakt med F. Dette kan være med til at forklare, hvorfor han ikke begår drabet lige efter F bryder med ham, men at han derimod venter og forsøger at "vinde hende tilbage", for efterfølgende at slå hende ihjel, når der ikke er flere (praktiske) årsager til fortsat kontakt.

I sager, hvor parret er *under separation*, har F haft muligheden for at nå til et punkt, hvor hun kunne kræve en separation og næsten nå til en frigørelse fra partneren. Her observeres 8 sager med MAG, og én med MIG (Hammel). Omvendt er der flere sager med MIG, hvor separation har været på tale eller ønsket af den ene part, men hvor parret aldrig er nået dertil. Dette observeres i 4 sager med MIG og 2 med MAG. Blandt de 8 MAG observeres en dynamik, hvor GM'en forsøger at overtale den

F til ikke at afslutte forholdet. I 7 af disse tilfælde optræder en symbolsk begivenhed lige inden drabet, som synes at udløse GM'ens erkendelse af, at han ikke kan vinde F tilbage. Dette observeres blandt én MIG, dog er der i denne sag ikke indikationer på, at GM'en tidligere har forsøgt at overtale F til at komme tilbage.

6.1.9 Opsamling

Analysen af retsdokumenterne har vist, at mange forskellige volds- og kontrolteknikker gør sig gældende i parforhold frem til et partnerdrab. Her kommer Starks analogi om buret ind i billedet, fordi det er centralt, at ingen af disse teknikker forstås som enkeltstående eller uafhængige (Stark 2007:198). Hver og én skal ses som såkaldte "tremmer", der i samspil med hinanden, og i forskellige kombinationer, udgør et bur, som kvinderne i sagerne er fanget i. Buret er et billede på det voldsregime, som undertrykker og kontrollerer kvinderne og som de ikke kan slippe ud af, og her synes en væsentlig detalje fra data at være, at regimerne er forskellige (Stark 2007:198, 257). Nogle teknikker ses hos næsten alle par, mens andre fremstår mere sjældne. Et centralt mønster, der har vist sig for os, og som vi i anden del af analysen vil udforske yderligere, har været den umiddelbare forskel på volds- og kontrolteknikkerne som benyttes af GM'ene afhængig af kulturel baggrund. Både Stark (2007:238, 265-266) og Bredal (2020:47-66) belyser ligeledes denne dimension i deres undersøgelser af partnervold. For at illustrere regimerne, samt forskelle og ligheder imellem dem, har vi udarbejdet følgende figur, der viser, hvordan teknikkerne fordeler sig i sagerne, hvilket kan give et visuelt overblik over, hvordan et volds- og kontrolregime kommer til udtryk.

Figur 3: Volds- og kontrolregimerne

MAJORITETS- GERNINGS- MÆND	FYSISK VOLD	ISOLATION	TRUSLER	OVERVÅ- NING	DEGRA- DERING	KONTROL	BØRN SOM KONTROL- MIDDEL	MISBRUG AF KÆRLIG- HEDSIDEAL- ER	ANSVAR- TAGENDE OMSORG	SEPARA- TION
NAKSKOV								MIS- BRUG (IDEAL)	ANSVAR (OM- SORG)	SEPARA- TION
VEJLE			TRUS- LER		DEGRA- DERING	KON- TROL		MIS- BRUG (IDEAL)	ANSVAR (OM- SORG)	SEPARA- TION
RIBE	FYSISK VOLD		TRUS- LER						ANSVAR (OM- SORG)	SEPARA- TION
SAMSØ			TRUS- LER		DEGRA- DERING					
FREDERICIA			TRUS- LER		DEGRA- DERING	KON- TROL	BØRN SOM MIDDEL			SEPARA- TION
NIBE		ISOLA- TION	TRUS- LER		DEGRA- DERING			MIS- BRUG (IDEAL)	ANSVAR (OM- SORG)	SEPARA- TION
LUNDBY			TRUS- LER	OVER- VÅG- NING	DEGRA- DERING			MIS- BRUG (IDEAL)	ANSVAR (OM- SORG)	SEPARA- TION
SKÅDE	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER		DEGRA- DERING	KON- TROL				
FAABORG		ISOLA- TION			DEGRA- DERING					SEPARA- TION
SOLBJERG					DEGRA- DERING		BØRN SOM MIDDEL	MIS- BRUG (IDEAL)		SEPARA- TION

Figur 3: Volds- og kontrolregimerne (fortsat)

MINORITETS- GERNINGS- MÆND	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER	OVERVÅG- NING	DEGRA- DERING	KON- TROL	BØRN SOM KONTROL- MIDDEL	MISBRUG AF KÆRLIG- HEDSIDEAL- ER	ANSVAR- TAGENDE OMSORG	SEPARA- TION
HOBRO	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER		DEGRA- DERING	KON- TROL				
HADERSLEV	FYSISK VOLD	ISOLA- TION			DEGRA- DERING			MIS- BRUG (IDEAL)		
BRØNDBY	FYSISK VOLD		TRUS- LER							
STØVRING	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER	OVER- VÅG- NING	DEGRA- DERING	KON- TROL	BØRN SOM MIDDEL			SEPARA- TION
FARUM	FYSISK VOLD			OVER- VÅG- NING				MIS- BRUG (IDEAL)		
HAMMEL	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER	OVER- VÅG- NING		KON- TROL	BØRN SOM MIDDEL			SEPARA- TION
DRONNING- LUND	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER	OVER- VÅG- NING	DEGRA- DERING	KON- TROL	BØRN SOM MIDDEL	MIS- BRUG (IDEAL)		SEPARA- TION
HØJE- TAASTRUP	FYSISK VOLD	ISOLA- TION	TRUS- LER	OVER- VÅG- NING	DEGRA- DERING	KON- TROL		MIS- BRUG (IDEAL)		

Som det illustreres i figuren, finder vi overordnet både ligheder og forskelle i brugen af volds- og kontrolteknikker hos GM'erne. Begge benytter trusler, degradering, isolation fra private netværk, kontrol af basale fornødenheder, misbrug af kærlighedsideal og brug af parrets børn, som en måde at være i kontakt med F efter separation. På trods af de observerede ligheder, finder vi interne variationer i udtrykket af disse. Desuden ses reelle forskelle i brugen af bestemte teknikker, hvor GM'ene adskiller sig i forhold til fysisk vold, overvågning, mikroregulering, ansvarstagende omsorg og i henhold til separation. Med afsæt i den interne variation i udtrykket af disse teknikker og de reelle forskelle, har vi valgt at udforske denne forskel yderligere.

Overordnet benytter MIG sig af mere ekstreme og tydelige volds- og kontrolteknikker. Dette inkluderer, en ofte ekstrem fysisk vold, isolation fra privat og formelle netværk samt frihedsberøvelse,

direkte trusler på livet og om at gøre fysisk skade, overvågning, degradering i relation til psykisk sygdom, at være mor og kvinde, samt mikroregulering og kontrol af adgangen til økonomiske ressourcer. De tyder endvidere på at misbruge idealer om tillid som dække over en brutal jalousi. Typisk for parforhold med MIG er, at de fleste hverken er blevet skilt eller er under skilsmisse på drabstidspunktet, men at det har været på tale eller ønsket af den ene part.

MAG'enes volds- og kontrolteknikker fremstår overordnet subtile og skjulte. Kun to MAG udøver fysisk vold, og i en mindre ekstrem grad. De benytter indirekte trusler, isolation fra private netværk, degradering gennem skæld ud og i relation til det at være misbruger, kvinde og mor, ligesom de misbruger idealer om pligt og hårdt arbejde som en måde at fordømme F's valg om brud. Derudover kontrollerer de F's adgang til basale behov. MAG'ene har typisk alvorlige mentale udfordringer, og er selvmordstruede, men tager ikke ansvar for deres helbred, og er uden evne til at stabilisere eget følelsesliv, hvilket efterlader kvinden i kompleks situation med ansvaret for GM'ens velbefindende. Dette skaber en ulige magtbalance, hvor kvinden befinder sig i en afledt afhængighed, hvilket gør det særdeles svært at forlade ham. I disse sager er parret oftest under skilsmisse og typisk begås drabet, når GM'en erkender, at der ikke er mulighed for at vinde kvinden tilbage. Dette er ofte udløst af en symbolsk begivenhed, hvor de indser, at separationen er reel.

De observerede forskelle i GM'enes brug af volds- og kontrolteknikker vil i det følgende blive undersøgt med afsæt i begreberne om klassiske- og post patriarkalske samfund- og familiesystemer.

6.2 Klassiske- og post-patriarkalske familiesystemer

Resultaterne fra ovenstående analyse viser os forskellige volds- og kontrolteknikker, der samlet set danner forskellige regimer, hvilke synes at være relateret til GM'enes kulturelle baggrund. Men hvordan belyser vi, hvilke årsager, der kan være grunden til, at GM med etnisk minoritetsbaggrund samlet set benytter mere ekstreme og tydelige volds- og kontrolteknikker, modsat GM med etnisk majoritetsbaggrund, hvis adfærd danner et mere subtilt og skjult voldsregime? Vi har valgt at benytte os af Bredals teoretiske bidrag om forskelle i voldsbilledet afhængig af forskellige patriarkalske samfundsstrukturer i forsøget på at forklare den observerede forskel mellem MAG og MIG.

6.2.1 Klassisk patriarkalske familiesystemer

Åbenlyse og ekstreme volds- og kontrolteknikker, såsom videoovervågning i hjemmet, indespærring og GPS-tracking på bilen, synes at afspejle klassisk patriarkalske værdier, idet de tydeligt er udtryk for mandens oplevelse af ejerskab over kvinden og derudover, at manden ikke behøver skjule sin kontrol, da denne, qua rollen som overhoved, anses som hans ret. I det følgende belyses eksempler fra sagerne, der tydeligt viser, hvordan klassisk patriarkalske værdisæt endvidere synes at dominere hos GM med minoritetsbaggrund. Lande, der repræsenterer klassisk patriarkalske samfundsstrukturer er kendetegnet ved, at den sociale orden er organiseret i tydelige køns- og generationshierarkier, ægteskaber arrangeres af kollektivet, og slægtskab og arv følger farslinjen, også kaldet patrilineær slægtslinje (Bredal 2020:51).

6.2.1.1 Materielt voldsrepertoire

MIG'ene synes i langt højere grad at udøve det, som Bredal betegner et materielt voldrepertoire, hvor voldsteknikkerne er mere konkrete og som særligt kobles til klassisk patriarkalske familiesystemer. Et eksempel på dette, kan være, at kvinden skal lave alt husarbejde, herunder mad til storfamilien og efterfølgende nægtes at spise ved samme bord (Bredal 2020:58-59), hvilket der blandt andet ses indikationer på i Haderslev (13). Lignende viser sig i Hobro, hvor sønnerne straffer F ved at nægte at spise hendes mad, hvortil søsteren fortæller: *“Over en periode på 2-3 måneder ville Vidne 5 og Tiltalte 1 [sønnen] ikke spise morens mad, fordi de var uvenner. Faren spiste morens mad. Han spurgte nogle gange, hvorfor Brødrene ikke spiste. De sagde, de ikke ville. Hun syntes ikke, at det var mærkeligt, at faren ikke bad Brødrene spise morens mad”* (48). En central pointe er ligeledes her, at det er faren, der bestemmer, om børnene skal spise morens mad, og at han ikke beder dem om det. At faren afgør dette, afspejler den patriarkalske familiestruktur. Der fremgår endvidere en forventning om, at kvinden skal lave alt husarbejde, hvilket illustreres i følgende citat fra en socialarbejder: *“Vidne 6 [datteren] var meget ked af det, og det kom stille og roligt frem, at hun syntes, at det var rigtig hårdt at være i sin familie og arbejde for familien, passe sine søskende [...]”* (60). Eksemplerne viser både, hvordan det i klassisk patriarkalske familiesystemer forventes, at kvinderne påtager sig ansvaret for alt husarbejde, og hvordan de samtidig kan nægtes plads i fællesskabet ved ikke at måtte spise med familien. Bredal beskriver, at kvinder i disse familiesystemer får anerkendelse og værdi ved at udfylde en traditionel rolle som husmor (Bredal 2020:60). På trods af, at Bredal omtaler dette voldsrepertoire som materielt, påpeger hun, at volden naturligvis har følelsesmæssige konsekvenser (Bredal 2020:58-60). Når kvinden alligevel ikke værdsættes, men ydmyges, ved at familien ikke vil spise hendes mad, og ved at hun behandles som

en tjener, kan dette være yderst krænkende og drænende - præcis som datteren fortæller til socialarbejderen.

Teknikker inden for det materielle voldsrepertoire kan endvidere indebære, at kvinden nægtes at tage en uddannelse eller deltage i samfundet på andre måder (Bredal 2020:59), som illustreret i Høje-Taastrup, hvor GM'en vil fratage F hendes *“uddannelse og alt andet, så hun ikke kan blive til noget”* (37, 59). Bredal påpeger derudover, at disse materielle voldsteknikker ligeledes kan indebære, at kvinden nægtes kontakt med familiemedlemmer, som i Haderslev (17) eller nægtes at forlade hjemmet alene (Bredal 2020:58-59), som i Høje-Taastrup, hvor sønnen forklarer, at: *“Han fik at vide, at han skulle tage med sin mor til eksamen, da hun ikke måtte være alene. Hun var aldrig alene og måtte ikke gå alene ud. Han tror, at det handlede om, at en kvinde ikke skulle bevæge sig ud af huset uden en mand”* (22). Hertil påpeger Bredal, at kendetegnende for det materielle voldsrepertoire er, at mandens familie ofte hjælper med at kontrollere og isolere kvinden, idet en storfamilie har ekstra ressourcer til rådighed, der blandt andet gør, at de kan følge kvinden, når hun bevæger sig udenfor hjemmet (Bredal 2020:58-59). Dette synes ligeledes at komme til udtryk i ovenstående eksempel fra Hobro, hvor de to sønner nægter at spise F's mad (48), og i Høje-Taastrup (27) og Støvring (36), hvor familien er understøttende overfor den nedværdigende behandling, som F udsættes for.

6.2.1.2 Manden som overhoved

Inden for det klassisk patriarkalske familiesystem anses manden som overhoved og har derved retten til at udøve magt inden for familiens rammer (Tonsing & Tonsing 2019:161). Dette kan eksplicit fremanalyseres i flere sager med MIG, herunder Dronninglund, Hobro, Støvring, Høje-Taastrup og Brøndby: I Dronninglund, hvor GM'en er fra Grækenland, fortæller et vidne, at; *“Grækere har et andet forhold til kvinder end danske mænd. Det var hans fornemmelse, at det var tiltalte, der bestemte i forholdet”* (47). I Hobro bestemmer GM'en ligeledes, hvilket afspejles i datterens vidneforklaring, der antyder at GM'en er øverst i hierarkiet: *“Omkring den 15. maj 2020 sagde hun til moren, at hun ikke skulle rejse til Indien med Person 5, og moren blev sur og spurgte: “Er det ordren oppefra?”, som betyder, om det var faren, der havde bedt vidnet sige det”* (43). Hvem der bestemmer over F fremgår i denne sag også tydeligt ved, at F udtrykker, at familien ikke skal bestemme over hende, og at hun vil stå på egne ben (80). I Støvring beretter et vidne ligeledes om, at det er GM'en, der bestemmer: *“Tiltalte kørte sine kvinder lidt mere stramt end vidnet. Det var tiltalte, der var herre i huset og havde hovedindkomsten, og det betød, at det var ham, der bestemte”* (32). Lignende fremgår i Høje-Taastrup af sønnens beretning: *“Man kunne godt mærke, hvem der bestemte i familien. Der var kun én, der gjorde, og alt, hvad der skete, blev bestemt af tiltalte. Deres mor kunne ikke foretage sig de*

samme ting som tiltalte, f.eks. at gå i supermarkedet. Det måtte hun ikke. Deres mor måtte ikke gå ud uden ham eller en af børnene" (33). I Brøndby fremgår der ikke direkte beskrivelser af GM'en som den bestemmende, men han omtales som overhoved i familien, og at han kan diktere ting som kvinden ikke kan (6,7). Det at GM'ene tydeligt styrer, hvad F må og ikke må, afspejler kønshierarkiet i et klassisk patriarkalsk familiesystem, hvor manden har retten til at bestemme over familien. Typisk for klassisk patriarkalske familiesystemer er endvidere, at kvinden ofte er bundet til manden økonomisk (Bredal 2020:63), da han som overhoved administrerer familiens økonomiske midler, hvilket, som udtrykt i Støvring, blandt andet gør manden magtfuld (32). Det ses derudover i Hammel, hvor GM'en, udover at forsørge F, tillige forsøger at sikre, at hun ikke bliver økonomisk uafhængig (Hammel 4, 12). Tilsvarende fremgår i Hobro, hvor F nægter at overgive hendes skøde til GM'en, fordi dette giver hende mulighed for at blive økonomisk uafhængig (39, 80, 81). GM'en og familien er endvidere ivrige for at få skødet fra F, hvilket kan ses som en måde, ligesom i Hammel, at sikre at F ikke kan blive økonomisk uafhængig. GM'enes forsøg på at sikre, at F ikke bliver økonomisk uafhængig, kan således være et udtryk for en oplevelse af, at hans magtposition, som overhoved, udfordres.

6.2.1.3 Forventninger til kvinden, seksuel ærbarhed og utroskab

En "rigtig" kvinde

Patriarkalske samfundsstrukturer indebærer og faciliterer bestemte normer og værdier, herunder forventninger til kønsroller. Der fremgår af flere sager, klare eksempler på de forventninger som MIG'ene har til det at være kvinde og hustru. Blandt andet beretter GM'en i Haderslev, at F ved at søge kontakt til andre mænd, ikke opførte sig, "*som en kone bør opføre sig*" (13). Ligesom han indikerer, at konen ikke skal have sine egne holdninger og bør adlyde ham: "*Han havde ofte konflikter med sin kone, som fik sin egen mening og ikke længere hørte efter, hvad han sagde til hende*" (12). Citaterne afslører GM'ens holdninger til, hvilken rolle, han mener, en hustru bør udfylde. Der ses endvidere klare forventninger om, at en kvinde skal være ren og udelukkende servicere mænd i hjemmet, som udtrykt i Høje-Taastrup, hvor sønnen forklarer, at faren ville skabe en ny version af F, både fordi hun var beskidt (32), og så hun kunne "*[...] være derhjemme og lave mad*" (37). Modsætningen mellem at være ren og beskidt som kvinde, kan endvidere fremanalyseres i Støvring, hvor GM'en i en SMS skriver til F: "*Btw synes det er en mærkeligt alias du bruger. Du er ikke en prinsesse men mere en l**** [...]*" (3). Eksemplerne viser således, at der forekommer forventninger om, at en 'rigtig' kvinde er underdanig, adlydende, isoleret fra kontakt med andre mænd, ren og hjemmegående, hvilket i høj grad afspejler klassisk patriarkalske normsæt og kvindesyn, hvor kvinden hierarkisk er placeret under manden og kvindens rolle udelukkende består i at varetage husholdningen.

Kvindens seksuelle ærbarhed

At være ren og ikke have kontakt med andre mænd er desuden forbundet med, at normbrud relateret til kvinders seksuelle ærbarhed er misbilliget i klassisk patriarkalske samfundsstrukturer (Bredal 2020:49-50). Med seksuel ærbarhed menes, at kvinder forventes at opretholde visse standarder for seksuel adfærd, såsom jomfruelighed inden og troskab i ægteskabet (Stark 2007:239). En sådan orientering synes at afspejle sig i flere sager (Farum 7, Hobro 41, 43, 47, 48, Høje-Taastrup 26). Eksempelvis beretter datteren i Hobro om de holdninger til utroskab, der var i hjemmet: *“Hvis en kvinde ikke opfører sig ordentligt, fortjener hun at blive slået ihjel”. [...]. “Hvis moren havde været utro, ville det være naturligt at straffe hende”* (41). Ligesom det fremgår, at faren og de to sønner skulle have udtalt, at en utro kvinde skal slås ihjel (41,47). Kvindens seksuelle ærbarhed og hvordan kvindens brud herpå straffes, ses endvidere i Høje-Taastrup (22, 27) og Farum (7-8), hvor GM'ene vil tæske/tæsker deres døtre for at blive voldtaget, samt tæsker F for angiveligt at 'flirte' med en lærer (Høje-Taastrup 22,27) eller påstå at F skjuler bekendtskaber til andre mænd (Farum 3). Dette kan ses som en måde at straffe hende for ikke at opretholde sin seksuelle ærbarhed. Dog er det ikke udelukkende kvinden, der straffes for utroskaben, men også angiveligt involverede mænd, hvilket ses i Farum, hvor GM'en fortæller, at:

“[...] der selvfølgelig ville blive vold, for hvis de har sovet sammen med din kone er det uundgåeligt, at der vil være vold og hvis volden medfører dødsfald for personen, eller mig selv, det er som tilfældet nu fører til. Sigtede anførte, at han accepterede det, altså at én af dem kunne dø” (7).

GM'en beskriver her, at det er uundgåeligt at hævne sig hvis *“de har sovet med din kone”*, ligesom han accepterer at kunne miste sit liv i forsøget på at hævne sig. Dette indikerer en generel holdning til, at utroskab selvfølgelig skal hævn og at det betragtes som et alvorligt normbrud. I Hobro vidner datteren ligeledes om en kulturel forventning om hævn ved utroskab og at dette ligeledes er relateret til familiens ære:

“Hun har hørt Tiltalte 1 og Vidne 5 tale om utroskab og tab af ære. Faren og vidnet var der også, og de diskuterede deres forskellige holdninger. [...]. Der er ikke tale om, at æren genoprettes, men hævn, hvorefter man kan komme videre. I Afghanistan hævner man sig på en person, der ikke ærer ens familie” (48).

Bredal understreger disse fund, idet hun pointerer, at kvindens brud på sin ærbarhed både påvirker kollektivets (familiens) og mandens ære (Bredal 2020:50), hvortil GM'en i Haderslev beretter om

ydmygelsen ved at hans kone var i kontakt med andre mænd: “[...] *han følte sig set ned på og bagtalt når han tog i fitness [på asylcenteret]*” (18). Citatet indikerer, at GM'en føler, at andre ser skævt til ham, fordi hans kone har kontakt til andre mænd. GM'ens fokus på ydmygelsen ved utroskab kan være relateret til patriarkalske kulturer, hvor manden som tidligere nævnt, fungerer som familiens overhoved. I sådanne kulturer forventes det, at manden udøver kontrol og opretholder orden i sin familie, hvilket indebærer at irettesætte kvinden, hvis hun ikke udviser passende "respekt" (Stark 2007: 240-241). Hvis kvinden engagerer sig med andre mænd, kan det derfor betragtes som en ydmygelse af manden og som et tegn på hans manglende evne til at opfylde traditionelle maskuline normer.

Definition af utroskab

Flere GM med minoritetsbaggrund synes desuden at definere utroskab som enhver kontakt mellem kvinden og en anden mand, uden at dette nødvendigvis involverer seksuel intimitet, som illustreret i ovenstående eksempel fra Høje-Taastrup, hvor F's kommunikation med hendes lærer anses som brud på troskaben (22,27). Lignende eksempler herpå ses blandt andet i Hobro, hvor datteren beretter at: *“Hvis man taler med en fremmede mand og kører væk sammen i en bil, er det for hende ikke utroskab, men i den afghanske kultur betragtes det som utroskab, hvis hustruen gjorde dette mod mandens vilje”* (47). En lignende opfattelse fremgår i Haderslev, hvor GM'en mener, at F gør ham fortræd ved at søge kontakt til andre mænd (12) og hvor onklen fortæller om en samtale med GM'en:

“Tiltalte fortalte videre, at F blandt andet havde seksuelle forhold til personalet på asylcenteret og med folk rundt omkring. Da han spurgte tiltalte, hvorfor han påstod noget så alvorligt, når han ikke havde set det. Tiltalte spurgte ham, om han troede på Gud, hvilket han bekræftede. Tiltalte spurgte ham derpå, om han havde set Gud, hvilket han svarede nej til. Tiltalte sagde herefter: “Sådan er det” med henvisning til Fs utroskab. [...]” (17-18).

Disse eksempler peger på en opfattelse af, at enhver kontakt kvinden har med andre mænd uden GM'ens accept opfattes som utroskab, og afspejler derved et klassisk patriarkalsk værdisæt, hvor kvinden, som mandens ejendom, skal opretholde sin ærbarhed og følge mandens restriktioner. Reaktionen på den formodede utroskab kan således ses i lyset af begrebet om sexual proprietariness, der beskriver mandens opfattelse af egen berettigelse til at monitorere kvinden samt hendes seksualitet (Taylor & Jasinski 2011:349).

Ovenstående eksempler viser således, at GM'ene i disse sager i høj grad synes at afspejle orienteringer og adfærd, som kan findes i klassisk patriarkalske samfund og familiestrukturer. Centralt er, ifølge Bredal, at GM'ene ikke behøver at nedbryde kvinden psykisk for at få hende til at indtage rollen som traditionel husmor, fordi kvinder, der udsættes for et materielt volds- og kontrolrepertoire ofte er indstillede på at indordne sig deres mænd og resten af fællesskabet, og er vant til at blive udsat for vold (Bredal 2020:59). Kvinderne er mere eksponerede for volden, fordi kulturen og dermed familiestrukturen, påkræver, at de langt det meste af tiden er placeret i hjemmet. Mange minoritetskvinder i sagerne tyder i forvejen på at være fysisk isoleret qua deres kulturelle normer og traditioner og må i nogle tilfælde ikke forlade hjemmet uden GM'en accept, hvilket i ekstreme tilfælde indebærer indespærring i hjemmet. Det afføder og faciliterer i flere af sagerne, en yderligere eskalering af voldsudøvelsen, fordi hendes handlemuligheder er minimale, idet hun i forvejen er "fanget" indenfor hjemmet fire vægge. Dette kan forklare, hvorfor det er muligt at disse GM kan opsætte så ekstreme og tydelige restriktioner for kvinderne. Ifølge Bredal er dette ikke tilfældet for kvinder fra mere ligestillede lande, hvorfor det psykologiske volds- og kontrolrepertoire i højere grad gør sig gældende der (Bredal 2020:59).

6.2.2 Post-patriarkalske familiesystemer

Som tidligere nævnt er det særligt karakteristisk for MAG'ene, at de benytter mere skjulte og subtile metoder. Dette eksemplificeres i Vejle, hvor GM'ens handlinger tyder på at udgøre et forsøg på at opsætte en fælde, således han kan komme til at se F, hvilket illustreres i følgende beretning fra parrets søn:

"Hun [forurettede] sov én nat hos dem [sønnens familie], men allerede næste morgen kom den første rædsel. Om morgenen ringede hans far til hans [sønnens] kone kl. 7.30 og spurgte, om han måtte komme forbi med rundstykker. Forurettede var bange for hans far, og hun havde virkelig ikke lyst til at møde hans far. Faren sagde, at han holdt ved den nye Meny ved havnen, men han åbnede døren hos dem inden for 1 minut. Forurettede flygtede ud ad kælder døren kun iført undertøj, fordi hun var så bange for hans far og ikke havde lyst til møde ham" (13)

Det skjulte består i, at GM'en angiveligt ønsker at se sønnen og hans kone, men idet han lyver om sin lokalitet, fremstår hændelsen som et forsøg på at komme i kontakt med F. Ved at skabe situationer, hvor han kan 'rende' tilfældigt ind i F, formår han, at efterlade en tvivl om, hvorvidt han opsøger F med vilje eller om det reelt set er en tilfældighed, og det er netop denne tvivl som udgør og karakteriserer de mere skjulte og subtile metoder.

De subtile og skjulte teknikker synes at afspejle en tilpasning til post-patriarkalske værdier om ligestilling, idet de kan anses som en måde at udøve kontrol i det skjulte og derved undgå at demonstrere forsøget på dominans. I det følgende belyses eksempler fra sagerne, der viser, hvordan et post-patriarkalsk værdisæt synes at dominere hos MAG. Ifølge Bredal (2020:51) er post-patriarkalske samfund, såsom Norge og Danmark, kendetegnet af både formel og reel ligestilling mellem kønnene. Hun påpeger dog, at idealer om reel ligestilling er langt fra fuldt realiseret. Selvom der stadig findes ulighed mellem kønnene i praksis, har mandlig dominans betydelig mindre institutionel støtte. Mænd, der ønsker at dominere en kvindelig partner, må derfor bruge andre taktikker end de mest åbenlyse (Bredal 2020:51).

6.2.2.1 Psykologisk volds- og kontrolrepertoire

En vigtig pointe relateret til det post-patriarkalske samfund er, at det oftest vil være et *psykologisk volds- og kontrolrepertoire* som ses i voldelige parforhold (Bredal 2020:57). Her gør GM brug af psykologiske virkemidler, der er så manipulerende og svære at identificere, at kvinderne ikke kan forklare, hvordan de endte med at indordne sig mandens kontrolregime (Bredal 2020:58).

Anvendelsen af psykologiske virkemidler synes ligeledes særligt fremtrædende blandt MAG'ene. Et eksempel på en sådan adfærd ses i Nibe, hvor GM'en efterlader en besked på F's telefonsvarer om, at han har besøgt hendes ægtemand på plejehjemmet (16-17). Ifølge GM'en selv var han blot nysgerrig efter at se F's mand (6), men dette sker efter, at F har brudt med GM'en, fordi hun følte, at hun var sin mand utro (10). Trods GM'en fremstiller besøget som en lille ubetydelig nysgerrighed, synes besøget at have haft et underliggende formål, om at lægge et psykisk pres på F ved at indlejre frygt i hende for, hvad han kunne finde på at sige og gøre over for hendes nærmeste. GM'en i Fredericia gør tilsvarende brug af et tydeligt psykologisk virkemiddel, der illustreres gennem F's brors beskrivelse af en samtale, han havde med F: "*Hun fortalte, at tiltalte holdt hende vågen om natten ved at prikke til hende hver gang, hun var faldet i søvn, indtil hun begyndte at græde*" (8). Udover at denne adfærd fungerer nedbrydende på F's psykiske og fysiske velbefindende, udgøres det psykologiske element særligt af, at formålet og hensigten bag handlingen synes fraværende, hvilket, ligesom Stark beskriver i forbindelse med trusler uden en reference, udgør den mest frygtindgydende adfærd (Stark 2007:250).

Truslen om selvmord

Flere MAG forsøger desuden at påvirke F's valg om at bryde forholdet ved at italesætte selvmordstanker over for hende. Et eksempel herpå fremgår blandt andet af Ribe, hvor F's veninde beretter om en episode mellem GM'en og F: "*Tiltalte havde rusket hende i armene og sagt, at han ikke havde noget liv uden hende, og at han hellere ville dø end leve uden hende. Forurettedes mund*

bævrede, da hun sagde til vidnet, at hun ikke kunne leve med, hvis han gjorde noget ved sig selv” (10). Ved at ytre sig om selvmordstanker og fremstille sig selv som ude af stand til at leve uden F, udøver GM'en en følelsesmæssig manipulation, der kan forårsage en følelse af ansvar og skyld hos F, samt gøre det sværere for hende at forlade forholdet. Tilsvarende psykologiske manipulation ses i Vejle, hvor GM'en i et selvmordsbrev skriver:

“[Forurettede] har taget alt fra mig, børn, børnebørn, hus, hund og ikke mindst min tro på fremtiden. At [Forurettede] har taget alt fra mig betyder og giver en voksende uro i kroppen som jeg må reagere på. Derfor forstår jeg ikke de rådgivere [Forurettede] har der råder hende til at blive ved med at være grov overfor mig og vedbliver at køre mig i sænk så der nu kun er en vej tilbage, og den vej kender [Forurettede] allerede. En skam at det måtte ende sådan - [Tiltalte]” (74)

Citatet her illustrerer en tydelig anvendelse af psykologisk manipulation fra GM'ens side. GM'en udtrykker, hvordan F har "taget alt" fra ham, hvilket fungerer som en emotionel anklage mod hende, hvor hun tilskrives ansvaret for hans tilstand, og således også ansvaret for hans død, hvis han havde endt med at begå selvmord. Dermed skulle F leve med hans død på samvittigheden, hvilket også vidner om gerningsmandens ønske om at skade F. På samme måde som i Ribe, har GM'en i Vejle således gjort F opmærksom på, at bruddet kan føre til, at han begår selvmord. Dette udgør en manipulativ teknik, fordi formålet er, at fremkalde følelser af skyld og ansvar hos F, samt gøre det vanskeligere for hende at opretholde beslutningen om at bryde forholdet. Disse psykologiske, subtile og skjulte metoder indikerer, at MAG agerer ud fra post-patriarkalsk værdi- og normsæt, hvor mandlig dominans og vold mod kvinder længe har været betragtet som socialt uacceptabelt (Bredal 2020:51). Således kan MAG'enes anvendelse af omtalte teknikker ses som en tilpasning til et samfund, hvor traditionelle former for patriarkalsk magtudøvelse er blevet erstattet af nye kulturelle og institutionelle normer, der medfører, at GM'ene må benytte mere diskrete måder at udøve kontrol på, som Bredal påpeger (Bredal 2020:51).

6.2.2.2 Patriarkatets fortsatte levedygtighed

Trods det post-patriarkalske samfund er kendetegnet ved formel ligestilling, påpeger Bredal, at dette ikke er ensbetydende med en reel ligestilling (Bredal 2020:51). Patriarkalske værdier synes at komme til udtryk ved, at manden udfylder rollen som overhoved og udøver kontrol over sin familie (Tonsing & Tonsing 2019:161). De følgende eksempler demonstrerer en kontrol og dominans, som GM'ene udøver over deres partnere, hvilket afspejler en fortsat praktisering af traditionelle

patriarkalske værdier, hvor manden oplever sig berettiget til at bestemme og dominere inden for hjemmets rammer.

Dette kommer blandt andet til udtryk gennem beskrivelser af GM'en som den styrende og kontrollerende part i forholdet: I Fredericia beskriver F's bror, at GM'en var meget styrende over for F (8), ligesom F i Lundby i en SMS-besked til sin nye mand skriver, at hun ikke gider mere kontrol fra GM'ens side af (7). Tilsvarende beretter F's veninde om i Faaborg, hvor hun forklarer, at GM'en: "[...] *har været meget dominerende og kontrollerende i forhold til forurettede, herunder i forhold til at få kunne besøg i hjemmet og ringe fra hjemmet*" (14). GM'en i Vejle fremstår ligeledes styrende i hjemmet, idet han, ifølge deres fælles søn, hele tiden manipulerer F og bestemmer, at hun kun må få 20 minutters hvile om dagen (12-13). Tilsvarende observeres i Skåde, hvor GM'en forhindrer F i at flytte fra ham, fordi han er tilfreds med det liv de lever (25), hvilket indikerer en oplevelse af at være berettiget til at bestemme over F's liv, samtidig med at han demonstrerer, at hendes ønsker er underordnet. Der er endvidere beskrivelser fra Skåde, hvor GM'ens søn fortæller, at hans far slog F, fordi hun *"ikke gjorde, hvad han sagde"* (14), hvilket indikerer, at GM'en har en forventning om at F adlyder ham, og hvis ikke, er han berettiget til at straffe hende.

GM'enes oplevelse af at være berettiget til at dominere deres partner kommer desuden til udtryk gennem deres anvendelse af styrke og vrede som et middel til at skræmme F og derigennem bestemme slagets gang. Dette ses blandt andet i Samsø, hvor GM'en kvæler F med et sjippetov, fordi hun, ifølge ham, er nedladende og provokerende. Han beretter hertil om, at: "[...] *han blot ville skræmme hende, og at hun skulle holde mund*" (3). Citatet viser, hvordan GM'en anvender sin fysiske styrke, som et middel til at intimidere og kontrollere F. Tilsvarende fremgår i Vejle, hvor GM'en flere gange har udtrykt, at *"han til en hver tid kunne knække nakken på forurettede"* (28). Denne udtalelse synes også at afspejle en demonstration af fysisk overlegenhed, da han antyder, at han nemt kan nedbryde kvinden, samtidig med at udtrykket "knække nakken" fremstår som en voldsom og truende handling. En anden måde, at demonstrere mandlig dominans over for F, kan desuden bestå i at anvende vredesudbrud som en måde at opnå kontrol og påvirke F's følelsesmæssige tilstand. Dette observeres i Faaborg, hvor F's datter beskriver, at hun har oplevet mange skænderier mellem F og GM'en, men at disse *"nærmere var vredesudbrud fra tiltaltes side, og hvor hendes mor blev sat på plads af tiltalte"* (14). Tilsvarende ses i Vejle, hvor F i et brev til GM'en skriver: *"Jeg bliver så ked af det, når du skælder ud og råber ad mig [...]"* (18).

I Fredericia fremgår også en beskrivelse, der udtrykker patriarkalske værdier, hvor gerningsmanden føler sig truet af kvindens succes, som illustreret i følgende citat fra kvindens bror: *"Forurettede blev psykisk kørt totalt ned af tiltalte, som fuldstændig ødelagde hendes selvværd. Tiltalte bebrejdede*

Forurettede de mindste ting. Han tror, at tiltalte var presset af, at Forurettede var selvstændig og havde succes" (8). Ved at bebrejde F for de mindste ting og føle sig truet af hendes succes, afslører GM'en en modstand mod hendes uafhængighed og bedrifter. Dette kan være udtryk for et ønske om en traditionel magtbalance, hvor gerningsmanden har den succesfulde og dominerende position, hvilket indikerer en støtte til patriarkalske værdier.

Analysen viser således, at trods Danmark er et formelt set ligestillet land, eksisterer gamle patriarkalske værdier stadig inden for hjemmets fire vægge. MAG'enes subtile, skjulte og psykologiske metoder afspejler tilsyneladende post-patriarkalske orienteringer og normer, hvor ligestilling mellem kønnene synes at påvirke GM således, at de frem for at benytte ekstreme former for volds- og kontrolteknikker, må anvende mere diskrete metoder for at dominere deres kvindelige partner (Bredal 2020:51)

7 Diskussion

I det følgende uddybes og diskuteres nogle af analysens fund for at sikre, at resultaterne præsenteres nøjagtigt og ikke giver anledning til misforståelser eller forvrængede opfattelser. Derudover belyses undersøgelsens begrænsninger og til sidst diskuteres, hvilke implikationer fundene giver anledning til.

Kulturelle forklaringer

Flere af analysens centrale fund er potentielt stigmatiserende for minoritetsgrupper i det danske samfund, fordi de ved første øjekast kan udstille etniske minoritetsgrupper som bærere af en mere brutal og voldelig adfærd. Uden en særlig opmærksomhed mod dette, kan man komme til at frikende majoritetsgerningsmændene som udøvere af vold, idet deres voldsregimer, i sammenligningen, fremstår mindre fysiske og brutale. Når vi igennem undersøgelsen benytter forskellige kulturelle normer og værdier som forklaringer på de observerede forskelle i dynamikker og voldsregimer blandt majoritets- og minoritetsforholdene, benytter vi i en vis forstand kulturforklaringer i forsøget på at udfolde denne forskel. Kulturbegrebet refererer her til, at visse normer og værdier, eksempelvis i forhold til vold, er noget som er foreskrevet og alment accepteret inden for en gruppe af mennesker eller samfund, hvorved det at udøve vold bliver noget individer gør, og udsættes for på grund af deres kultur (Bredal et al. 2020:22). Her er det helt væsentligt at være opmærksom på, at begrebet om kultur ikke kun tilskrives minoritetsgruppen, men at majoritetsgruppen også undersøges som

bærende af en bestemt kultur (Bredal et al. 2020:22-23). Hertil har Prieur påpeget en tendens, hvor afvigende adfærd forklares med kollektive forklaringer hos etniske minoriteter, og med individuelle forklaringer hos den etniske majoritet (Prieur 2007). Dette opmærksomhedspunkt er særligt væsentligt for at undgå "othering" af visse minoritetsgrupper i samfundet (Bredal et al. 2020:22-23). Othering kan resultere i at danne et billede af minoritetsgrupper, som bærer af en bestemt adfærd, såsom en voldelig kultur, hvor vold er en selvfølgelighed. Othering kan derved forstås som diskurser om bestemte kulturer eller grupper i et samfund, hvor disse sættes i et modsætningsforhold til majoriteten i samfundet, der omvendt ses som civiliserede og ordentlige, eller som i eksemplet med vold, som "voldsfrie", hvor vold er en undtagelse (Qvotrup 2011:63). Som nævnt viser vores analyse, at langt størstedelen af minoritetsgerningsmændene udøver en mere brutal vold, der er tydelig i kraft af vidneforklaringer, men dette er ikke ensbetydende med, at minoritetsgerningsmændene alene er bærere af volden, ligesom det heller ikke er ensbetydende med, at et flertal af minoritetsmænd er voldelige overfor deres partnere. Hertil kan forskellene, der observeres, muligvis forklares delvist med metodiske udfordringer, altså som en forskningseffekt ved brugen af retsdokumenter som datakilde. Det subtile voldsregime, som primært observeres hos majoritetsgerningsmændene, samt det, at majoritetskvinder ofte oplever voldsom skam ved at være udsat for vold af deres partner, medfører, at vidner ikke nødvendigvis havde kendskab til dynamikker i forholdet (Bredal 2020:60-61). Dette kan have den konsekvens, at både fysisk vold og kontroladfærd i disse sager, er underbelyst i retsdokumenterne. Dog har vi forsøgt gennem Bredal og Bjørnholts teoretiske bidrag, at udfolde volds- og kontrolteknikker, som gør sig anderledes gældende i et ligestillet land. Eksempelvis ser vi, at majoritetsgerningsmænd ofte lider under alvorlige mentale udfordringer, hvor manglende ansvar herfor og kønnede forventninger om kvinden som omsorgsperson (Bjørnholt 2020:41), efterlader forurettede i en situation, hvor både hendes adfærd og psykiske tilstand påvirkes af gerningsmandens helbred. Samtidig placeres hun i en position af afledt afhængighed, hvor det er svært at forlade forholdet, fordi gerningsmanden er afhængig af hende. Dette udgør en unik form for volds- og kontrolteknik i et formelt set ligestillet land. Med disse teoretiske bidrag fra Bredal og Bjørnholt, har vi på denne måde kunne nuancere forståelsen af voldsregimer, og vist at nogle i højere grad udgøres af psykologiske og retoriske virkemidler som i samme grad underminerer og undertrykker kvinden.

Begrænsninger i undersøgelsen

Et centralt fund i analysen, er, at forskellige former for isolationsteknikker benyttes af gerningsmændene. Detaljerne i fundet indikerer, at minoritetsgerningsmændene, i kontrast til majoritetsgerningsmændene, manipulerer og/eller isolerer forurettede fra formelle hjælpeforanstaltninger. Dette mønster er formentlig ikke knyttet til kulturelle normer og værdier, men

afspejler snarere en social udsathed, som afføder involvering af sociale myndigheder. At majoritetsgerningsmændene derved ikke tyder på at isolere forurettede fra formelle hjælpeforanstaltninger er formodentligt et udtryk for, at de ikke, ligesom minoritetsgerningsmændene, har befundet sig i en situation, hvor denne type isolation har været relevant at udøve, hvorfor dette fund snarere handler om sociale situationer. Generelt er der i mange sager, uafhængig af kulturel baggrund, beskrivelser af, at parret har været i berøring med forskellige myndigheder. Sociale myndigheder er til stede i nogle tilfælde som støttepersoner, socialrådgivere eller tolke, eller sagsbehandlere på asylcentre. Desuden har flere gerningsmænd eller ofre haft kontakt med psykiatrien, nogle ofre har modtaget misbrugsbehandling, og andre har været i kontakt med sygehuset efter fysiske overgreb fra gerningsmanden. Yderligere har nogle ofre og/eller pårørende involveret krisecentre og politiet, ligesom Kriminalforsorgen har haft en rolle i sager, hvor gerningsmanden har siddet i fængsel. Når så mange forskellige myndigheder har været involveret, er det formentligt udtryk for, at der findes sociale udfordringer eller udsathed på forskellige måder og niveauer i familierne. Vi ser udfordringer hos parrene i relation til integration, misbrug, økonomiske stressors, mentale udfordringer, fyringer fra arbejdspladser og skilsmisseordninger, der synes at påvirke gerningsmændene inden drabet. Lige præcis diskussionen om hvorvidt vold i nære relationer skal forklares med henvisning til kønnede magtforhold eller med marginalisering og psykopatologi hos gerningsmanden, er central i megen forskning på området (Bjørnholt 2020:43-44; Eriksson & Mazerolle 2013; Taylor & Jasinski 2011). Gennem analysen har vi forklaret voldshandlingerne som et udtryk for kønnede magtforhold, men idet vi ser, at også marginalisering, sociale stressors og mentale udfordringer er betydelige elementer i sagerne, er det vigtigt ikke at negligere disse faktorer (Bjørnholt 2020:43-44). Eksempelvis gennemgår minoritetsparforholdene ofte en destabilisering af familiestrukturen i kraft af migration til Danmark, der skaber en uvant situation, hvor de i nogen grad skal forsøge at integrere og tilpasse sig en ny samfunds- og familiestruktur (Stark 2007:240-241). Gerningsmændene i sagerne er altså ofte personer, der kæmper med udfordringer, og er udsatte på trods af, at de er voldsudøvere, og derved fremstår som magtfulde i parforholdet (Bjørnholt 2020:43-44). Særligt anerkendelsen af marginalisering som influerende på gerningsmændenes adfærd gør intersektionalitetsbegrebet relevant at fremhæve. Begrebet skal forstås således, at sociale kategorier, såsom køn, klasse, race, seksualitet, etnicitet og religion, ikke kan reduceres til at være uafhængige, men derimod altid er gensidigt konstituerende (Christensen & Jensen 2019:17; Bredal et al. 2020:20), hvilket skaber specifikke former for diskriminering og marginalisering (Bredal et al. 2020:20). Særligt minoritetsgerningsmændene er placeret i en situation, hvor de i kraft af race, etnicitet og ofte religion og klasse, er udsatte for at blive marginaliserede i det danske samfund.

Forholdet mellem kønnede magtstrukturer og social udsathed kan være relevant at undersøge nærmere i relation til partnervold. Årsagen hertil er, at strukturer i samfundet, såsom nedprioritering af psykiatrien samt manglende støtte til marginaliserede grupper, kan forårsage en udsathed blandt visse grupper, der kan have en indflydelse på vold i nære relationer, og som derved vil kræve andre politiske tiltag og forebyggelsesinitiativer.

Implikationer i undersøgelsen

I afsnittet om degradering af forurettede i analysen vises, hvordan GM ofte tegner et negativt billede af F både før drabet og under retssagen. Her påpeges det, at GM'en fremhæver eller opfinder negative sider hos offeret, der får hende til at fremstå utroværdig og utilregnelig, hvilket placerer en del af ansvaret for volden hos forurettede selv. På denne måde fjerner gerningsmanden samtidig fokus fra sin egen voldelige adfærd, og mindsker risikoen for at denne problematiseres. Tilsvarende finder Dobash & Dobash (2011:130), at partnerdrabsgerningsmænd ofte pålægger den intime partner skylden for drabet og den voldelige adfærd han udsætter hende for ved at henvise til hendes påståede fejl som intim partner, mor og eller husmor. Anskuelsen af offeret som medansvarlig kan derudover belyses med Nils Christies begreb om *det ideelle offer*. Det ideelle offer opnår automatisk offentlig sympati og anerkendelse, når de udsættes for en forbrydelse, idet de opfattes som svage, uskyldige og forsvarsløse (Christie 1986:18-20). I følge Christie opfylder kvinder i voldelige forhold sjældent disse kriterier, hvilket blandt andet skyldes resterne af patriarkalske strukturer og en mandsdomineret kulturarv, hvor mænd besidder rettigheden til at etablere deres definition af situationen som den dominerende, og hvor det er i deres interesse at undgå, at deres voldelige adfærd anerkendes som skadelig eller resulterer i at skabe ofre (Christie 1986: 20). En væsentlig pointe hos Christie er, at forestillinger om det ideelle offer, er konstruktioner, der placerer ofre, som ikke passer ind i denne konstruktion, i en position hvor de er mere eksponeret for victim-blaming. Det er derfor væsentligt at være bevidst om disse konstruktioner, fordi kriterierne for, hvem der anerkendes som et ideelt offer, kan udnyttes af gerningsmænd. Dette er særligt relevant, når ofret eksempelvis er misbrugende eller når gerningsmanden ikke er en fremmed, som angivet i Christies fem kriterier for det ideelle offer (Christie 1986:18-19). Udnyttelsen af disse "offer-konstruktioner" kan medføre, at personer, der har berøring med kvinden, bagatelliserer og ignorerer volden, hun udsættes for, hvilket kan være medvirkende til, at hun ikke modtager den nødvendige hjælp. Samtidig kan det også bidrage til, at samfundet reproducerer og opretholder en stiltiende accept af voldelig adfærd mod kvinder i parforhold, fordi der er en implicit forståelse af, at hun selv er medskyldig.

Som påpeget i analysen, fremhæver Bjørnholt, at der i ligestillede samfund er en norm om et ligeværdigt forældreskab, hvor det forventes at forældrene samarbejder om børnene efter samlivsbrud (Bjørnholt 2020:41). Idealer om delt forældreskab, placerer kvinden i en særdeles udfordrende position, hvor hun er nødsaget til at jonglere mellem sin egen frigørelse samt sikkerhed fra eksmanden og barnets tarv. Kvinden er således tvunget til fortsat at indgå i en relation, som potentielt kan være farlig for hende og hvor hun kan kontrolleres gennem barnet. Dermed kan diskursen om at handle efter, hvad der er bedst for barnet, udnyttes af voldsudøveren. Det er derfor væsentligt at udfordre diskurser om delt og ligestillet forældreskab, fordi disse rammer og krav faciliterer nye komplekse problemstillinger som vi som samfund er nødt til at forholde os til. Pointen er ikke at anfægte, at barnets tarv er det vigtigste, men at belyse, hvilke utilsigtede konsekvenser diskurser om barnets tarv og delt forældreskab kan have for kvinder, der er fanget i voldelige relationer, og at dette er noget myndigheder bør have for øje i arbejdet med voldsudsatte kvinder og deres familier.

Alle parrene i vores data var desuden generelt i berøring med mange forskellige myndigheder, som tyder på at have haft kendskab til volden og derfor potentielt kunne have igangsat forebyggende initiativer. Dette stiller dog nogle krav til vidensniveauet hos medarbejdere, samarbejdet mellem myndigheder og mulighed for igangsættelse af konkrete indsatser. Vi læner os derved op af op andre studier af partnerdrab, der ligeledes understreger behovet for samarbejde og vidensdeling mellem myndighederne i et forebyggelsesøjemed (Sabri et al. 2021 B). Det er endvidere blevet tydeligt, at mange pårørende har kendskab til forskellige dynamikker i parforholdene. Flere pårørende besidder denne viden løbende, hvorimod andre får kendskab hertil i forbindelse med forurettedes ønske om at bryde forholdet. I risikovurderinger og forebyggelse af partnervold og -drab er pårørende essentielle, da de kan belyse og identificere de voldsregimer, som vi også har dokumenteret i forholdene. Dette har flere praktiske implikationer: Myndigheder bør særligt inddrage og forhøre sig blandt pårørende ved bekymring for en part og eventuelle børn i et forhold. Tilsvarende er det essentielt, at pårørende ikke fortier deres kendskab til foruroligende og dysfunktionel adfærd, men derimod enten konfererer med forurettede, gerningsmanden, andre relevante i netværket, NGO'er eller myndigheder. Vi læner os her særligt op af en opfordring fra Søren Rye, dansk politileder og forsker i partnerdrab, om at skabe en omsorgskultur, hvor vi tør og normaliserer at blande sig ved tegn på usunde relationer (Dansk Politi 2023).

Undersøgelsen peger derudover på væsentligheden af at være opmærksom på kulturelle forskelle i forebyggelsen og risikovurderingen af partnervold- og drab. Dette læner sig op ad anden litteratur, der beskriver nødvendigheden af kulturspecifikke forebyggelses- og interventionsstrategier for at

identificere risikofaktorer ved partnerdrab i grupper med diversitet (Sabri et. al 2021 A; 2021 B; Campbell et al. 2015). Eksempelvis ved vi fra meget voldsforskning, at tiden efter separationen synes at være det "farligste" tidspunkt for en kvinde, der har levet i et voldeligt forhold (jf. Afsnit 1.2 Eksisterende forskning), hvilket har vist sig særligt gældende for majoritetskvinde, hvor drabene begås efter en *symbolsk begivenhed* i tiden efter separationen. Viden om symbolske begivenheder og partnerens manglende accept af bruddet, er således centralt i et forebyggelsesøjemed ved majoritetsforholdene. Kvinden selv, pårørende og myndigheder kan med fordel rette en særlig opmærksomhed mod disse symbolske begivenheder eller tidspunktet lige før. Dog står det klart i denne undersøgelse, at mange par med minoritetsbaggrund aldrig når frem til en den reelle separation, og at drabet sker inden. Dette kan være et udtryk for ét centralt fund i Bredals forskning, hvor hun finder, at kvindernes sociale miljøers fordømmelse af skilsmisse, der kan medføre social udstødelse, udgør en væsentlig faktor for, at minoritetskvinde ikke forlader det voldelige forhold (Bredal 2020:60-61). Dette er således central viden i forebyggelsen af partnerdrab blandt minoritetsgrupper, og kræver, at relevante medarbejdere i diverse myndigheder eksempelvis ikke undervurderer faren i de parforhold, hvor parret ikke er separeret.

8 Konklusion

I diskussionen beskrev vi metodiske udfordringer, relateret til brugen af retsdokumenter som datakilde, der kan have haft betydning for en eventuel underestimering af vold og kontroladfærd som majoritetskvinderne kan have været udsat for. Med forbehold for denne potentielle usikkerhed, fremlægges undersøgelsens samlede konklusioner i det følgende. For forståelsens skyld, genopfriskes studiets problemformulering:

Hvad karakteriserer volds- og kontrolteknikker i danske partnerdrabssager, og har gerningsmændenes kulturelle baggrund indflydelse på, hvordan disse udspiller sig, i så fald, hvordan?

Analysen har vist, at en lang række volds- og kontrolteknikker, gør sig gældende forinden et partnerdrab, og at der mellem MIG og MAG forekommer ligheder og forskelle i brugen af disse. Et grundlæggende fællestræk er, at ligegyldigt hvem, der udfører volden, så udgør de enkelte teknikker tilsammen forskellige regimer, og disse kan forstås som forsøg på at dominere og kontrollere kvinden. Derudover ses det, at både MIG og MAG benytter sig af trusler, degradering i relation til at være kvinde og mor samt misbrugende eller psykisk syg, isolation af F fra privat netværk, kontrol over hendes adgang til basale fornødenheder, og bruger børnene som et middel til at opretholde kontakt til F efter separation. Dog kommer nogle aspekter i ovennævnte teknikker også forskelligt til udtryk i forholdene: MIG'ene benytter ofte direkte trusler om fysisk skade, mens MAG'enes ofte tager en mere indirekte form. Trods begge GM isolerer F fra hendes private netværk, er det kun MIG'ene, der benytter fysisk indespærring. En anden variation blandt GM'ene ses i henhold til kontrol over adgang til basale fornødenheder, hvor MIG i højere grad kontrollerer adgang til økonomiske ressourcer, kontrollerer MAG basale fysiske behov, herunder søvn og hvile. Vi finder slutteligt, at MIG misbruger kærlighedsidealiser om *tillid* og *åbenhed*, hvorimod misbrug af *pligt* og *hårdt arbejde* oftest bruges af MAG'ene.

GM'enes brug af forskellige teknikker adskiller sig endvidere på væsentlige punkter. Vi finder, at MIG mikroregulerer F, og at alle MIG'ene benytter fysisk vold, ofte i ekstreme grader, hvortil fysisk vold fremgår af to sager med MAG. Omvendt er brug af ansvarstagende omsorg et fællestræk blandt flere MAG, men benyttes ikke af MIG'ene. Langt størstedelen af MAG'ene var derudover separeret fra F og forsøgte at overtale hende til ikke at bryde forholdet, hvortil drabet synes at være udløst af en symbolsk begivenhed, der markerede den reelle separation. Dette ses ikke i samme grad blandt MIG'ene. Vi finder således, at nogle volds- og kontrolteknikker gør sig gældende for GM på tværs af

kulturel baggrund, men at de dog varierer internt og ofte kommer forskelligt til udtryk, mens andre teknikker næsten udelukkende ses ved enten MIG eller MAG. Hvor regimerne hos MIG oftest fremstår mere voldsomme og tydelige taget den fysiske vold, indespærring og direkte trusler i betragtning, fremstår MAG'enes i højere grad mere skjulte og tilpasset konteksten af et ligestillet land. Dette ses særligt gennem brug af indirekte trusler, og at de gennem ansvarsforflygtigelse og kønnede forventninger skaber en ulighed i forholdet.

Variationerne i voldsudtrykket blandt MAG og MIG har vi forsøgt at forklare ud fra begreberne om post- og klassisk patriarkalske samfund. Vi finder, at MIG'enes tydelige, ekstreme og materielle volds- og kontrolteknikker, afspejler orienteringer og adfærd, som kan findes i klassisk patriarkalske samfund og familiestrukturer. Værdierne manifesterer sig gennem GM'en som det åbenlyse og ubestridte overhoved, der har retten til at kontrollere og bestemme over familien, og som den økonomisk magtfulde og administrerende. Patriarkalske værdier udtrykkes endvidere gennem de beskrevne kulturelle forventninger om opretholdelse af traditionelle kønsroller og kvindens seksuelle ærbarhed, samt at manden skal kunne kontrollere sin kvinde ved brud på disse normer.

Blandt majoritetsgerningsmændene finder vi, at deres subtile, skjulte og psykologiske volds- og kontrolrepertoire, herunder tvetydige handlinger og retoriske virkemidler, tyder på at afspejle post-patriarkalske normer og orienteringer, hvor ligestilling mellem kønnene synes at påvirke GM'ene således, at de frem for at benytte ekstreme former for volds- og kontrolteknikker, må anvende mere diskrete metoder for at dominere deres kvindelige partner (Bredal 2020:51). Analysen viser dermed, at på trods af, at Danmark formelt set er et ligestillet samfund, eksisterer traditionelle patriarkalske værdier stadig inden for hjemmets fire vægge. Med afsæt i undersøgelsens teoretiske grundlag, viser fundene, at alle gerningsmænd er formet af kulturer, uafhængigt af om familierne repræsenterer klassisk- eller post-patriarkalske normer og forventninger. Volds- og kontrolregimernes forskellige udtryk skabes og faciliteres af patriarkalske strukturer, herunder kulturelle forventninger til kønsroller og ulige magtrelationer i samfundet, og gerningsmændene er derfor alle bærere af vold mod kvinder.

Litteraturliste

Bilag

Bilag 1: 1. Kodning

Bilag 2: 2. Kodning

Bilag 3: Resumé af sagerne

Bilag 4-18: Retsdokumenter

Bilag 19: Fortrolighedsstemplede retsdokumenter

Bøger og kapitler

Bengtsson, T. T. & Mølholt, A.-K. (2020): *Anonymisering i kvalitative undersøgelser*. I Petersen, K. E.: *Forskning med børn og unge: etik og etiske dilemmaer* (S.193-209). Hans Reitzels Forlag.

Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A (2020): *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Cappelen Damm Akademisk.

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.) (2020): *Kvalitative metoder. En grundbog*. (3. udgave, 1. oplag). Bosnien, Hans Reitzels Forlag.

Bryman, A. (2016): *Social research methods* (5th ed.). New York. Oxford University Press

Christie, N. (1986): *The Ideal Victim*. I Ezzat A. Fattah (red): *From Crime to Policy to Victim Policy – Reorienting the Justice System*. (S.17-30)

Danneskiold-Samsøe, S., Mørck, Y. & Sørensen, B. W. (2011): *'Familien betyder alt' Vold mod kvinder i etniske minoritetsfamilier*. Frydenlund.

de Vaus, D. (2001): *Research Design in Social Research*. London: Sage Publications.

Duedahl, P. & Jacobsen, M. H. (2010): *Elementær dokumentanalyse*. I Introduktion til dokumentanalyse. S.53-78. Odense. Syddansk Universitetsforlag.

Torbenfeldt B., T. & Andersen, D (2017): *Narrativ analyse – tematisk, strukturel og performativ*. I (Red.) Järvinen, M. & Mik-Meyer, N.: *Kvalitativ analyse – Syv traditioner*.

Møller, K. K. (2018): *Dokumentanalyse - muligheder og begrænsninger i arkiveret information*. I Jacobsen, M. H.(red): *Metoder i kriminologi*. P.201-231.

Vaaben, L. & Thomsen, A. H. (2023). *En forudsigelig forbrydelse*. Forlaget 28B.

Artikler og rapporter

Abrunhosa, C., de Castro Rodrigues, A., Cruz, A. R., Gonçalves, R. A., & Cunha, O. (2021): *Crimes Against Women: From Violence to Homicide*. Journal of Interpersonal Violence, 36(23-24), NP12973-NP12996.

Boxall H., Doherty L., Lawler S., Franks C. & Bricknell S. (2022): *The "Pathways to intimate partner homicide" project: Key stages and events in male-perpetrated intimate partner homicide in Australia*. Special reports. Sydney. Australia's National Research Organisation for Women's Safety (ANROWS)

Caman, S., Sturup J., & Howner K. (2022): *Mental Disorders and Intimate Partner Femicide: Clinical Characteristics in Perpetrators of Intimate Partner Femicide and Male-to-Male Homicide*. Frontiers in psychiatry.

Caman, S., Howner, K., Kristiansson, M., & Sturup, J. (2017): *Differentiating Intimate Partner Homicide From Other Homicide: A Swedish Population-Based Study of Perpetrator, Victim, and Incident Characteristics*. Karolinska Institutet and National Board of Forensic Medicine, Huddinge, Sweden. *Psychology of Violence*, 2017 Vol. 7, No. 2, 306 –315. American Psychological Association

Caman, S., Howner, K., Kristiansson, M., & Sturup, J. (2016): *Differentiating Male and Female Intimate Partner Homicide Perpetrators: A Study of Social, Criminological and Clinical Factors*. *International Journal of Forensic Mental Health*. 15. 26-34.

Campbell, J. C., Sabri, B., & Dabby, F. C. (2016): *Gender Differences in Intimate Partner Homicides Among Ethnic Sub-Groups of Asians*. *Violence Against Women*, 22(4), 432-453.

Campbell, J. C., Glass, N., Sharps, P. W., Laughon, K., & Bloom, T. (2007): *INTIMATE PARTNER HOMICIDE: Review and Implications of Research and Policy*. *Trauma, Violence & Abuse*, 8(3), 246–269

Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M.A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt, S.A., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V., Laughon, K (2003): *Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study*. *Am J Public Health*. 2003 Jul;93(7):1089-97.

Carlsson L., Lysell H., Enander V., Örmon K., Lövestad S. & Krantz G. (2021): *Socio-demographic and psychosocial characteristics of male and female perpetrators in intimate partner homicide: A case-control study from Region Västra Götaland, Sweden*. *PLoS ONE* 16(8): e0256064

Christensen, A.-D. P., & Jensen, S. Q. (2019): *Intersektionalitet – begrebsrejse, kritik og nytænkning*. *Dansk Sociologi*, 31(2), 15-34.

Cunha, O. & Gonçalves, R. (2019): *Predictors of Intimate Partner Homicide in a Sample of Portuguese Male Domestic Offenders*. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(12), 2573-2598.

Cunha, O. & Gonçalves, R. (2016): *Severe and Less Severe Intimate Partner Violence: From Characterization to Prediction*. *Violence and victims*.

De Coster, S. & Heimer, K (2021): *Unifying Theory and Research on Intimate partner Violence: A Feminist Perspective*. *Feminist Criminology*, 16(3), 286-303. SAGE Publications

Dobash, R. E. & Dobash, R. P. (2011): *What Were They Thinking? Men Who Murder an Intimate Partner*. *Violence Against Women* 17(1) 111–134. SAGE Publications

Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K., & Medina-Ariza, J. (2007): *Lethal and Nonlethal Violence Against an Intimate Female Partner: Comparing Male Murderers to Nonlethal Abusers*. *Violence Against Women*, 13(4), 329-353.

Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U. & Addad, M. (2010): *Typology of Intimate Partner Homicide Personal, Interpersonal, and Environmental Characteristics of Men Who Murdered Their Female Intimate Partner*. Addad Bar-Ilan University, Ramat Gan, Israel. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* Volume 54 Number 4. SAGE Publications.

Enander, V., Krantz, G., Lysell, H. & Örmön, K. (2021): *Before the killing: intimate partner homicides in a process perspective, Part I*. *Journal of Gender-Based Violence*, Vol 5, no 1, 59–74. Centre for Gender and Violence Research, University of Bristol
(Enander et al. 2021 A)

Enander, V., Krantz, G., Lövestad S. & Örmön, K. (2021): *The killing and thereafter: Intimate partner homicide in a process perspective, part II*. *Journal of Gender-Based Violence*, Vol 6, no 3, 501–517. Centre for Gender and Violence Research. University of Bristol
(Enander et al. 2021 B)

Eriksson, L., Mcphehdran, S., Mazerolle, P, & Wortley, R. (2022): *Gendered Entitlement or Generally Violent? Sociodemographic, Developmental, and Gender-Based Attitudinal Characteristics of Men Who Commit Homicide*. *Homicide Studies* 27(3):108876792210798

Eriksson, L. & Mazerolle, P. (2013): *A general strain theory of intimate partner homicide*. *Aggression and Violent Behavior* 18 (2013) 462–470

Goussinsky, R., & Yassour-Borochowitz, D. (2012): *"I killed her, but I never laid a finger on her" - A phenomenological difference between wife-killing and wife-battering*. Aggression and Violent Behavior, 17(6), 553–564.

Graham, Laurie M., Macy, R., Rizo, C & Martin, Sandrag (2022): *Explanatory Theories of Intimate Partner Homicide Perpetration: A Systematic Review*. Trauma, Violence, & Abuse, vol. 23, no. 2, pp. 408–27.

Jensen, Q. S. (2011): *Othering, identity formation and agency*. Qualitative Studies, 2(2), 63–78.

Juodis, M., Starzomski, A., Porter, S., & Woodworth, M. (2014): *A comparison of domestic and non-domestic homicides: Further evidence for distinct dynamics and heterogeneity of domestic homicide perpetrators*. Journal of Family Violence, 29(3), 299–313.

Justitsministeriet (2024): *Drab i Danmark 2017-2021*. Justitsministeriets forskningskontor

Leth P. M. (2009) *Intimate partner homicide*. Forensic Sci Med Pathol. 5(3):199-203.

Loinaz, I., Marzabal, I. & Andrés-Pueyo, A. (2018): *Risk Factors of Female Intimate Partner and Non-Intimate Partner Homicides*. The European Journal of Psychology Applied to Legal Context

Mathews, S., Jewkes, R. & Abrahams, N. (2015): *'So now I'm the man: Intimate partner femicide and its interconnections with expressions of masculinities in South Africa*. The British Journal of Criminology, Vol. 55, No. 1. pp. 107-124. Oxford University Press

Matias, A., Gonçalves, M., Soeiro, C. & Matos, M. (2020): *Intimate partner homicide: A meta-analysis of risk factors*. Aggression and Violent Behavior, Volume 50, 2020, 101358.

Matias, A., Gonçalves, M., Soeiro, C. & Matos, M. (2021): *Intimate Partner Homicide in Portugal: What Are the (As)Symmetries Between Men and Women?*. European Journal on Criminal Policy and Research; Amsterdam Vol. 27, Iss. 4, 471-494

Matias, A., Gonçalves, M., Matos, M., & Soeiro, C. (2021): *Intimate partner homicide: victims and the dynamics of victim – perpetrator relationship*. Annals of Medicine, 53(sup1), S168.

Monckton, S., J. (2020): *Intimate Partner Femicide: using Foucauldian Analysis to track an Eight Stage Progression to Homicide*. Violence against women, 2020-09, Vol.26 (11), p.1267-1285, Article 1077801219863876

Nicolaidis, C., & Paranjape, A. (2009): *Defining intimate partner violence: Controversies and implications*. In M. C., & A. D., *Intimate partner violence: A health-based perspective* (pp. 19-29). University Press.

Prieur, Annick (2007): *Ulykkespunkter i kulturtrafikken*. I Øivind Fuglerud & Thomas Hylland. Eriksen (red.): Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning. Pax Forlag. Oslo.

Rasmussen, N., Nørregård-Nielsen, E., & Westermann-Brændgaard, N. (2016): *Forebyggelse af drab og dødelig vold i nære relationer*. Lev uden vold.

Regeringen (2023): *Handlingsplan mod partnervold og partnerdrab 2023-2026*. Digitaliserings og Ligestillingsministeriet.

Regeringen (2022): *Handlingsplan mod partnervold og partnerdrab 2023-2026*. Transportministeriet

Rye, S., & Angel, C. (2019): *Intimate Partner Homicide in Denmark 2007–2017: Tracking Potential Predictors of Fatal Violence*. Cambridge Journal of Evidence-Based Policing (2019) 3:37–53

Sabri, B., Greene, M. C., Dang, Q., Wiener, J., & Stack, C. (2021): *Characteristics, incidence, and trends of intimate partner homicides in Massachusetts: Patterns by birthplace, race, and ethnicity*. Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development, 18(4), 353–371. (Henvisning: Sabri et al. A)

Sabri, B., Campbell, J. C., & Messing, J. T. (2021): *Intimate Partner Homicides in the United States, 2003-2013: A Comparison of Immigrants and Nonimmigrant Victims*. Journal of Interpersonal Violence, 36(9-10), 4735-4757. (Henvisning: Sabri et al. B)

Sebire, J. (2017): *The Value of Incorporating Measures of Relationship Concordance When Constructing Profiles of Intimate Partner Homicides: A Descriptive Study of IPH Committed Within London, 1998-2009*. Journal of Interpersonal Violence, 32(10), 1476-1500.

Slashinski, M., Coker, A. L., & Davis, K. E. (2003): *Physical Aggression, Forced Sex, and Stalking Victimization by a Dating Partner: An Analysis of the National Violence Against Women Survey*. Violence and Victims, pp. 595-617.

Sorrentino A., Cinquegrana V., & Guida C. (2022): *Risk Factors for Intimate Partner Femicide-Suicide in Italy: An Ecological Approach*. Int J Environ Res Public Health. 19(16):10431.

Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020): *Risk Factors for Male Perpetration and Female Victimization of Intimate Partner Homicide: A Meta-Analysis*. Trauma, Violence, & Abuse, 21(3), 527-540

Stöckl, H. D., Devries, K. P., Rotstein, A. M., Abrahams, N. P., Campbell, J. P., Watts, C. P., & Moreno, C. G. (2013): *The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review*. The Lancet, pp. 859-865.

Taylor, R. & Jasinski L. J. (2011): *Femicide and the Feminist Perspective*. Homicide Studies 15(4) 341–362. SAGE Publications

Thomas, K. A., Dichter, M. E., & Matejkowski, J. (2011). *Intimate versus nonintimate partner murder: A comparison of offender and situational characteristics*. Homicide Studies: An Interdisciplinary & International Journal, 15(3), 291–311.

Valabdass, S. N., Subramaney, U., & Edge, A. (2021): *Characteristics of persons accused of intimate partner homicide amongst forensic psychiatric observations*. South African Journal of Psychiatry, pp. 1-9.

Vatnar, S. K. B., Friestad, C., & Bjørkly, S. (2018): *Differences in intimate partner homicides perpetrated by men and women: evidence from a Norwegian National 22-year cohort*. Psychology, Crime & Law, 24(8), 790–805.

Vignola-Lévesque, C., & Léveillé, S. (2022): *Intimate Partner Violence and Intimate Partner Homicide: Development of a Typology Based on Psychosocial Characteristics*. Journal of Interpersonal Violence 2022, Vol. 37 (17-18). SAGE Publications

Wilson, M., & Daly, M. (1996): *Male Sexual Proprietariness and Violence against Wives*. Current Directions in Psychological Science. Vol. 5, No. 1, pp. 2-7. Sage Publications

Wilson, M., & Daly, M. (1993): *An Evolutionary Psychological Perspective on Male Sexual Proprietariness and Violence Against Wives*. Department of Psychology. McMaster University. Violence and Victims, Vol. 8, No. 3, 1993

Tidligere semesterprojekt

Basse, K., Qvist, R., Petersen, S., Johannesen, R. & Clemmensen, C (2023): *IPH-gerningsmandens karakteristika: Et systematisk litteraturstudie*. Studierapport, Institut for Sociologi og Socialt arbejde, Aalborg Universitet.

Hjemmesider

Politikken (u.å.): *Partnerdrab*. <https://politiken.dk/danmark/art8958046/Her-er-databasen-over-alle-partnerdrab-i-Danmark-siden-2017> (Besøgt 29/02/2024)

Danmarks Domstole (2022): *Domsdatabasen er åben*.

<https://domstol.dk/aktuelt/2022/1/domsdatabasen-er-aaben/> (Besøgt 02/03/2024)

Dansk Politi (2023), *Politiledere: Jo mere myndigheder og borgere deler viden, desto flere partnerdrab kan forebygges*.

<https://dansk-politi.dk/nyheder/politiledere-jo-mere-myndigheder-borgere-deler-viden-desto-flere-partnerdrab-kan-forebygges> (Besøgt 24/07/2024)

Danmarks Domstole (u.å.): *Ret godt at vide*. <https://retgodtatvide.dk/> (Besøgt 22/07/2024)

World Health Organisation (2024): *Violence against women*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (Besøgt 22/07/2024)

LOKK (u.å.): *Politiske handlingsplaner og strategier*. <https://www.lokk.dk/viden-om-vold/rapporter-og-udgivelser/politiske-handlingsplaner-og-strategier/> (Besøgt 25/07/2024)